

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**ATRIBUTY DOSPĚLOSTI – VLASTNÍ VNÍMÁNÍ
DOSPĚLOSTI U MUŽŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ**

**ATTRIBUTES OF ADULTHOOD – OWN PERCEPTION OF
ADULTHOOD OF MALES IN THE CZECH REPUBLIC**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Mgr. Martin Šrubař
Vedoucí práce: Mgr. Martin Kupka, PhD.

Olomouc
2021

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval panu Mgr. Martinu Kupkovi, PhD., vedoucímu mé bakalářské práce, za odborné vedení při psaní práce.

Také děkuji své rodině za trpělivost a ochotným respondentům za čas a otevřené sdílení svých názorů, čímž přispěli ke vzniku této práce.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Atributy dospělosti - vlastní vnímání dospělosti u mužů v České republice“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Bílovci dne 30. listopadu 2021

Podpis

Martin Šrubař

Obsah

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 PERIODIZACE LIDSKÉHO VÝVOJE	8
2 VÝVOJOVÉ TEORIE	10
2.1 Erisonova teorie	10
2.2 Havighurstova teorie	11
2.3 Levinsonova teorie	12
3 OD ADOLESCENCE K DOSPĚLOSTI	14
3.1 Adolescence	14
3.2 Mladá dospělost	15
3.3 Vynořující se dospělost	17
4 RITUÁLY	19
4.1 Definice rituálů.....	19
4.2 Přechodové rituály	20
4.3 Přechodové rituály v našem kulturním prostředí	22
4.4 Možné formy rituálů v soudobé společnosti	26
4.5 Absence rituálu – možné důsledky	27
5 VÝZKUMY MLADÉ DOSPĚLOSTI	29
5.1 Výzkum D. Crawforda	31
VÝZKUMNÁ ČÁST	34
6 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	35
6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	36
7 METODOLOGICKÝ RÁMAEC VÝZKUMU	37
7.1 Výzkumný soubor	37
7.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	38
8 METODA ZÍSKÁVÁNÍ A ANALÝZA DAT	40
8.1 Tvorba dat	40
8.2 Zpracování a vyhodnocení dat	40
9 ETICKÉ HLEDISKO VÝZKUMU	42
10 VÝSLEDKY VÝZKUMU	43
10.1 Sebereflexe výzkumníka	43

10.2	Ukázka analýzy dat	45
10.3	Jednotlivé případy	47
10.4	Shrnující analýza témat	56
11	ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	60
12	DISKUZE	62
13	ZÁVĚR	67
	SOUHRN	68
	SEZNAM LITERATURY	71
	PŘÍLOHY	73

ÚVOD

Není mnoho slov, se kterými bychom se potkávali tak často, která nám znějí tak samozřejmě až všedně a která je přitom tak těžké definovat. Prakticky každý obyvatel naší části světa se se slovem „dospělost“ a jeho odvozeninami setkává dennodenně, až se zdá, že se jedná o naprosto běžný a nezajímavý pojem. Každý si pod tímto slovem něco představí, každý po dosažení určitého věku bývá považován za dospělého.

Zde je ale tak trochu zakopán pes. Byť se s pojmem „dospělost“ setkáváme v přehledech vývojové psychologie, operují s ním další disciplíny jako například sociologie či pedagogika, při studiu jiných lidských společenství s ním pracuje také kulturní antropologie či etnografie, běžný člen naší společnosti mu nevěnuje příliš zájmu. Tato řekněme rozostřená pozornost má za následek, že málokdo z nás se více soustředí na to, kdy a jak se dospělým stal, jaké procesy či události tuto proměnu dívky či chlapce v dospělého jedince rámovaly. Není obvyklé uvažovat nad tím, co je od „dospělého“ očekáváno, jaké charakteristiky by měl dospělý člověk mít. A už vůbec se nevede celospolečenská debata, jaký vliv na celou společnost by mohlo mít nezvládnuté, či z hlediska času posunuté dozrávání dalších generací.

Také já jsem o dospívání a charakteristikách, které bych měl jako dospělý mít, nikdy příliš nepřemýšlel. Když už mé myšlenky zabředly tímto směrem, šlo spíše o zvědavost, jak bude vypadat můj život, až mi bude dvacet, třicet či čtyřicet let. A až kolem čtyřicátého roku věku jsem se poprvé nad tématem přechodu do dospělosti vážněji zamyslel. Stalo se tak v souvislosti se seminární prací, kde jsem psal o výzkumu Australana Davida Crawforda. Jeho studie se týkala přechodu do dospělosti u skupiny australských mužů. Tento výzkum mě zaujal, neboť Crawford v něm poukazuje na fakt, že v australské společnosti mladí muži (či chlapci, chcete-li) o svém dozrávání v dospělé muže vůbec nepřemýšlí, nedokáží si uvědomit, kdy se vlastně dospělými stali, mají velké těžkosti definovat, co to znamená být dospělý a nikdo z nich nezažil jakoukoliv pomoc ze strany starších a zkušenějších mužů, která by jim tento přechod usnadnila.

Tímto výzkumem jsem se nechal inspirovat pro svou bakalářskou práci. Nejen závěry, ke kterým došel Crawford, ale hlavně má osobní zkušenost s tématem a také má profese učitele na střední škole, mi totiž naznačují, že i v českém prostředí je téma dospívání chlapců v dospělé muže záležitostí nanejvýš aktuální, které by měla být věnována patřičná pozornost.

Rozsah bakalářské práce a šířka tématu dávají tušit, že spousta otázek, které mohou být u této problematiky vyřčeny, zůstane nezodpovězena. Přesto doufám, že tato práce může vést k zamyšlení, zda je proces dospívání v naší společnosti zvládnutý a co bychom případně mohli dělat jiným způsobem, aby cesta k dospělosti byla ani ne tak snazší, ale efektivnější a zvládnutější.

V teoretické části stručně představím některé vývojové teorie a další aspekty, které se pojí s dospíváním, respektive dospělostí, jako jsou například přechodové rituály. Těm bude obzvlášť věnována pozornost. Prostor dostane také již zmíněný kvalitativní výzkum Davida Crawforda.

V empirické části uskutečním obdobný výzkum, čili pomocí polostrukturovaných rozhovorů se pokusím poodhalit, jak na svou dospělost a cesty k ní nahlížejí čeští muži, přičemž své závěry porovnáám s poznatky, ke kterým dospěl u australských mužů Crawford.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PERIODIZACE LIDSKÉHO VÝVOJE

Průběh lidského života si můžeme představit jako kontinuální proces, který v různých obdobích nabývá různých charakteristik. Zcela logicky se proto lidé snaží o periodizaci lidského vývoje a popis jeho etap, protože na první pohled je patrná existence rozdílů mezi jednotlivými údobími. O rozčlenění duševního i biologického vývoje člověka se snažilo mnoho myslitelů již v antice a například mezi pedagogy je dobře známé Komenského dělení sedmero věků člověka. Tyto rané pokusy měly mnoho dalších následovníků a tak se v publikacích o vývojové psychologii setkáváme s rozličnými vymezeními období lidského života. V potaz se berou jak vlivy biologické, tak psychosociální. Mezi autory však nepanuje naprostá shoda, jak tuto periodizaci provést, neboť pohledy na psychický vývoj člověka se různí. Svou roli hrají také měnící se sociokulturní faktory ve společnosti (Langmeier & Krejčířová, 2006). Dokladem je na str. 9 tabulka č. 1, která ukazuje periodizaci lidského vývoje z pohledu několika autorů.

Periodizací lidského vývoje se zabývá především vývojová psychologie, tradiční psychologická disciplína. Tato se však zaměřuje především na raná období lidského vývoje, tj. zejména na dětství a adolescenci. Snad i proto se koncem 20. století začala rozvíjet disciplína nová – psychologie celoživotního vývoje (*life-span psychology*), která se od tradičně požívané vývojové psychologie odlišuje zejména důrazem na vývoj člověka v dospělosti a na historické a sociokulturní faktory lidského vývoje (Blatný, 2017). Millová (2017) shrnuje základní východiska celoživotního vývoje a mimo jiné uvádí, že vývoj je celoživotní proces zahrnující jakoukoli etapu lidského života; je ovlivněn kulturněhistorickým prostředím, čili zvyky a normami prostředí, kde člověk žije; je to proces vyžadující multidisciplinární přístup.

Multidisciplinární hledisko se projevuje i u posouzení, zda je jedinec dospělý, což je oblast našeho zájmu. Svou roli hraje již zmíněný aspekt biologický, sociologický, právní a samozřejmě také psychologický. Z výše zmíněné tabulky vyplývá, že hranice mezi jednotlivými obdobími není jasně daná a různí autoři je vidí rozličně. Průběh dospělosti je vymezen různě, přestože mezi uvedenými autory panuje shoda, že za počátek dospělosti lze považovat věk 20 let. Otázkou však je, zda je tato věková hranice skutečně předělem mezi adolescencí a dospělostí. Zamýšlet se můžeme také nad způsobem, jakým jsou tyto jednotlivé předěly mezi etapami vývoje člověka překonávány. Přejít z jednoho vývojového stadia do druhého, či kontinuální dozrávání, popisují vývojové teorie.

Tabulka č. 1: Přehled periodizace lidského vývoje (podle Millová, 2017; Shaffer & Kipp, 2009)

Příhoda (1977)	Říčan (2006)	Kail & Cavanaugh (2010)	Shaffer & Kipp (2009)
I. antenatální období (po narození): a) zárodečné a embryonální (0-3 měsíce) b) fetální (4-7 měsíců) c) prenatální (8-10 měsíců)	prenatální (po narození)	prenatální (po narození)	prenatální (po narození)
II. první dětství 1. období nemluvněte: a) natální (0-10 dnů) b) novorozence (10-60 dnů) c) kojenečství (2-12 měsíců) 2. věk batolete (1-3 roky)	kojenecké (0-12 měsíců) batolecí (1-3 roky)	novorozenecké (0-1 měsíc) kojenecké (1-12 měsíců) batolecí (1-2 roky)	rané dětství (0-18 měsíců) batolecí (1,5-3 roky)
III. druhé dětství 1. předškolní (3-6) 2. prepubescence	předškolní (3-6) mladší školní věk (6-11)	předškolní (2-6) školní věk (6-12)	předškolní (3-5) střední dětství (5-12)
IV. pubescence (11-15)	pubescence (11-15)	adolescence (12-20)	adolescence (12-20)
V. hebetické období: 1. postpubescence (15-20)	adolescence (15-20)	„vynořující se“ dospělost (18-29)	
2. mecitma (20-30)	mladá dospělost (20-30)	mladá dospělost (20-40)	mladá dospělost (20-40)
VI. životní stabilizace, vyvrcholení (30-45)	třicáté roky (30-40)	střední věk (40-60)	střední věk (40-65)
VII. intersenium (45-60)	čtyřicáté roky (40-50)		
VIII. senium: 1. senescence (60-75) 2. kmetství (75-90) 3. patriarchum (90+)	padesáté roky (50-60) stáří (senium; 60+)	mladé stáří (60-80) vysoké stáří (80+)	stáří (65+)

2 VÝVOJOVÉ TEORIE

Teorii zabývající se psychosociálním vývojem člověka je celá řada. Millová (2012) je dělí na *klasické a moderní*. První významné teorie se začaly objevovat už počátkem 20. století (Freudův psychoanalytický model, teorie vrcholů Ch. Bühlerové), později následovaly teorie E. H. Eriksona, R. J. Havighursta, J. Piageta a dalších. Tyto klasické teorie mnohdy inspirovaly tzv. moderní vývojové teorie, které začaly vznikat v 70. letech 20. století. Moderní teorie lze rozdělit na *lifespanové modely*, kam můžeme zařadit např. Baltesovu teorii, dále mezi moderní teorie patří *modely životní dráhy*, jejichž zástupcem je např. bioekologická teorie vývoje, někteří autoři mezi moderní teorie řadí také tzv. *teorie vývojových systémů*, které kladou důraz na *holistický přístup* a charakterizují člověka jako *neustále se vyvíjející systém* (Millová, 2012).

Teorie vývoje můžeme také dělit na *kontinuální a diskontinuální*. Prvně jmenované chápou vývoj jako *souvislý proces změn*, jde tedy v podstatě ve zlepšování schopností a dovedností, zvyšování četnosti správného chování, avšak *kontinuálně*, bez větších kvalitativních skoků. Naproti tomu *diskontinuální teorie* razí myšlenku, že je dítě na každém stupni svého vývoje *kvalitativně jiné*, přičemž pořadí a počet vývojových stadií je předem určeno. (Langmeier & Krejčířová, 2006; Cakirpaloglu, 2012). Oba přístupy mají dle Langmeiera & Krejčířové (2006) své zastánce i odpůrce, přesto bych zde upřednostnil *diskontinuální přístup*, který je mi bližší. Pojdme si stručně představit některé teorie.

2.1 Eriksonova teorie

Eriksonova teorie přichází s osmi stádii *psychosexuálního vývoje* člověka. V každém stadiu se objevují *protikladné tendence*, Erikson (1968) však tyto protiklady *nehodnotí negativně*, považuje je naopak za *hnací sílu růstu* člověka. Zvládnutí konfliktu je *následováno posunem* na vyšší stupeň. Nezvládnutí konfliktu znamená *regresi*. Mluví se o určitém *kritickém období*, které je bráno jako *optimální čas* pro vyřešení konfliktu a objevení nové charakteristiky. Pro účel této bakalářské práce jsou nejzajímavější *páté a šesté stádium*, která se týkají *adolescence a mladé dospělosti*. Jedná se v nich o konflikty *identita-zmatení rolí* a *intimita-osamělost*.

V prvním z uvedených konfliktů jde především o *hledání vlastní identity*, o vytváření *hodnotového žebříčku*. Integrují se v ní *předchozí čtyři etapy*. Mluvíme také o tzv.

psychosociálním moratoriu, čili o jakémisi dočasném odložení či odmítání chování a závazků typických pro již dospělé osoby. Jde o období hledání a experimentování s identitou a rolami ve společnosti. Pokud však tento proces neproběhne úspěšně, čili předchozí etapy se nesjednotí do konzistentního celku, vzniká tzv. *difúzní identita*, která se mnohdy projeví až v následujícím stadiu, tj. mladé dospělosti.

Stadium *intimita-osamělost* je důležité pro rozvoj schopnosti utvářet intimní partnerské vztahy. Mladý člověk se učí vzdát se své totožnosti a oddat se druhému člověku ve sdílené intimitě. Pokud je tento konflikt nezvládnut, není jedinec schopen vytvářet intimní vztahy a hrozí mu izolace. (Erikson, 1968; Lemme, 1999; Macek, 2003; Millová, 2002; Millová, 2017)

2.2 Havighurstova teorie

Havighurst se u své teorie vývojových úkolů z roku 1953 inspiroval mimo jiné výzkumy z antropologie a sociologie a již její název upozorňuje na ústřední pojem – *vývojový úkol*. Tyto úkoly v sobě kombinují jak potřeby a očekávání společnosti, ve které jedinec žije, tak i jeho individuální potřeby. Mají tedy původ v oblastech fyzické, společenské a osobní. Každá společnost nabízí jedinci určité osvědčené vzorce, jak jednotlivé vývojové úkoly splnit. Úkoly by se mělo podařit splnit v určitém období, a pokud se toho dosáhne, jedinec pocítuje spokojenost a je otevřený k úspěšnému zvládnutí dalších úkolů. Naopak selhání vede k negativním emocím a problémům s následujícími vývojovými úkoly. Dalšími pojmy této teorie, které stojí za povšimnutí, jsou *kritické období* a *moment učení*. Kritickým obdobím se rozumí časový úsek v životě člověka, kdy je osvojení si určité dovednosti (a tím zvládnutí vývojového úkolu) velice rychlé (jako příklad uveďme období pro osvojení si řeči mezi druhým a třetím rokem). Moment učení je možno chápat jako obzvláště vhodný okamžik pro zahájení učení. Tento okamžik nastává, když je člověk dostatečně zralý na splnění úkolu. Pokud je však toto období promeškáno, je následně mnohem obtížnější vývojový úkol zvládnout. Může se však také stát, že jedinec svým konáním vývojový úkol předběhne, příkladem je předčasné rodičovství. Je zjevné, že i toto „předbíhání“ vede k problémům. (Macek, 2003; Millová, 2012; Millová, 2017; Lemme, 1999)

Jako příklad vývojových úkolů si uveďme úkoly pro období mladé dospělosti (tj. 18-35 let), které shrnuje Lemme (1999, 63):

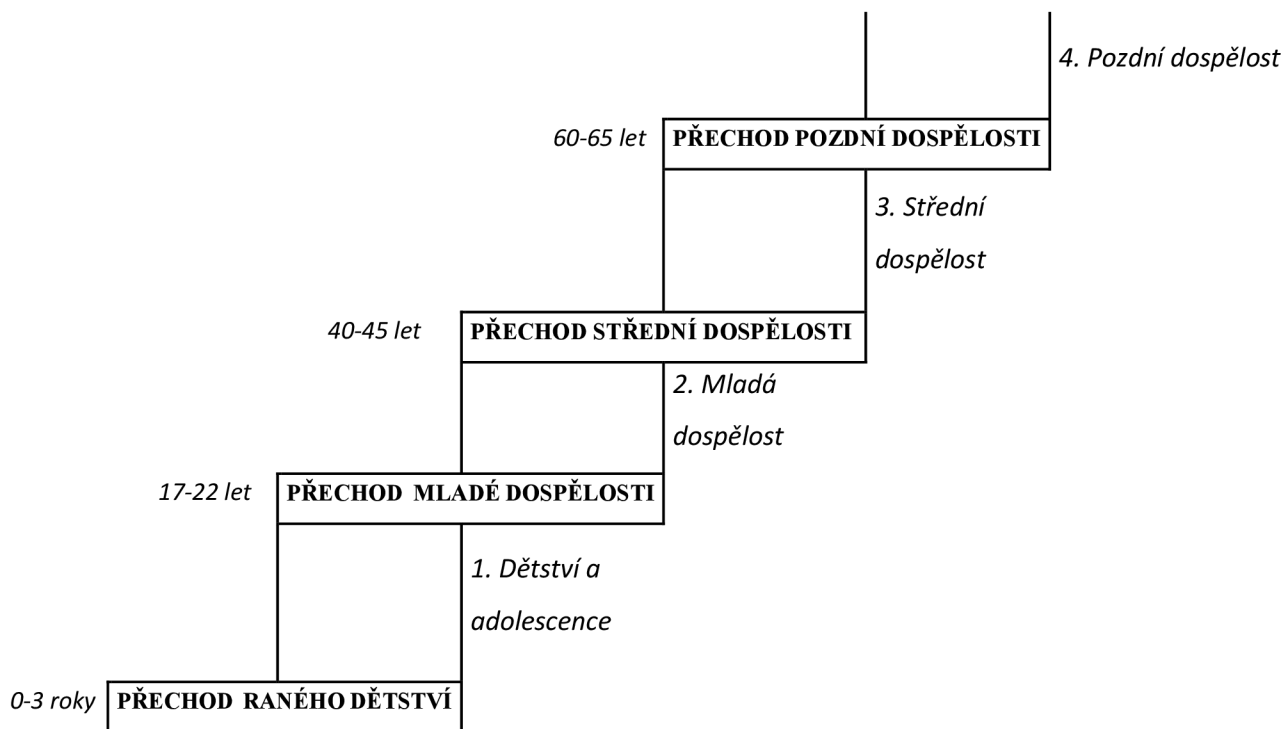
- výběr životního partnera
- naučit se žít s partnerem
- založení rodiny
- vychovat potomka
- vedení domácnosti
- začít pravidelné zaměstnání
- plnit své občanské povinnosti
- najít si vyhovující sociální skupinu

O kritických a senzitivních obdobích při vývoji mluví i Říčan (2006). Podotýká, že ve vývoji člověka existují období, kdy jsme zvláště vnímaví k určitým vlivům a je potřeba toto období co nejplněji využít. Pokud se tak nestane, může nastat defekt, kdy v osobnosti člověka „*některá složka chybí, je oslabena nebo deformována*“ (Říčan, 2006, 165). Kompenzovat tyto ztráty lze obtížně, někdy jsou i nevratné (Říčan, 2006).

2.3 Levinsonova teorie

Americký psycholog Daniel J. Levinson původně zamýšlel studovat především střední dospělost – bylo mu totiž 46 let a neprožíval nejlepší životní období. Později své plány změnil a zaměřil se na širší období počínaje adolescencí až do pozdních čtyřicátých let věku člověka. Zajímala ho otázka, co dělá dospělého dospělým. Se spolupracovníky provedl rozsáhlou studii, kdy podrobně zkoumal soubor 40 amerických mužů pocházejících z různých socioekonomických vrstev. Levinson (1978) následně rozdělil život do čtyř období, která mezi sebou mají přechodovou fázi, která slouží jako jakýsi most mezi hlavními obdobími života, jak vidíme v tabulce č. 2 na následující straně:

Tabulka č. 2: Levinsonova periodizace života (Levinson 1978, 20).

V průběhu každého období se člověk dostává z úvodní „nováčkovské“ fáze do stadia vrcholu, kdy by jednak měl pociťovat uspokojení ze zvládnutého období, na druhou stranu může cítit nejistotu z úkolů, které před ním stojí v dalším období. Levinson (1978) v období mladé dospělosti (early adulthood) „nováčkovskou“ fázi specifikuje věkovým rozpětím přibližně 22-28 let.

Pro tuto fázi je typické odpoutání se od původní rodiny a zaměření se na vlastní život. Je to období, kdy mladý člověk musí splnit dva hlavní úkoly, kterými jsou *objevování* (exploration) a *vytváření stabilních struktur* (creating a stable structure). Objevováním je míněno prozkoumání možností, které svět nabízí (svět práce i mezilidských vztahů), což obnáší zdržení se vytváření pevných závazků. Druhý úkol naopak předpokládá vyzrálější přístup k životu, který by se měl projevit vytvořením pevnějších závazků na poli pracovním i vztahovém. Byť si oba úkoly protirečí, Levinson (1978) tvrdí, že mohou koexistovat a že je důležité neskouznout ani k jednomu extrému – k nestálosti a střídání partnerů či fluktuaci v zaměstnání nebo naopak přijímání předčasných závazků.

3 OD ADOLESCENCE K DOSPĚLOSTI

V této kapitole chci stručně představit jeden koncept a dvě období, která chronologicky předcházejí dospělosti. Nicméně hned na počátku je potřeba ujasnit si, co pojem „dospělost“ znamená. V předchozích kapitolách jsme viděli, že periodizace lidského života, ani přesná charakteristika jednotlivých období není jednoduchá a autoři se na ní neshodnou. To platí i pro pojem „dospělost“.

Dospělost můžeme chápat čistě z biologického hlediska (schopnost reprodukce, zastavení růstu), případně právního (dosažení 15, resp. 18 let věku), nicméně já se chci přidržet chápání dospělosti jakožto „zralosti“. Tento pojem v sobě skrývá samozřejmě také zralost biologickou, nicméně plně dospělého člověka charakterizuje především důraz na zralost psychickou a sociální. To obnáší zejména přijetí identity dospělého člověka a autonomii. Takováto identita však není pouze vědomí si vlastní individuality, ale také přijetí dospělých rolí. Autonomie pak neznamená pouhou nezávislost, ale vědomé zapojení se do rozhodování a spolurozhodování (Lacinová, Ježek & Macek, 2016). Taktéž Langmeier & Krejčířová (2006) zmiňují, že za jedno z hlavních kritérií dospělosti se udává zralost. Proto v dalším textu slovo „dospělost“ a jeho odvozeniny chápeme ve smyslu „zralost“.

3.1 Adolescence

V Evropě je zvykem oddělovat pubertu od adolescence, která bývá většinou ohraničena intervalem 15-20 (22) let. Počátek bývá spojován s plnou reprodukční zralostí, na konci tohoto období biologická kritéria tak důležitou roli už nehrají. Ani tyto věkové hranice však nelze brát jako pevně dané, neboť působením sekulární akcelerace na jedné straně a prodlužujícím se dospíváním (delší studium, tzv. adolescentní kultura atd.) na straně druhé se doba trvání adolescence prodlužuje (Langmajer & Krejčířová, 2006; Macek, 2003).

Již bylo naznačeno, že vývojových teorií existuje celá řada. Nejen ze tří zde uvedených vyplývá, že dosažení dospělosti není jednoduchým úkolem. Na dospívající číhají mnohá rizika. Adolescence – most mezi dětstvím a dospělostí - bývá často charakterizována jakožto období bouře a vzdoru. Macek (2003) uvádí, že mnohé přístupy k adolescenci tuto bouřlivost, dramatičnost a konfliktnost adolescence skutečně zdůrazňují. Adolescenti mají být citově rozkolísaní a negativně naladěni, zejména pak k rodičům. Tyto negativní projevy bývají

tolerovány, protože jsou chápány jako nutné pro rozvinutí silné a zralé osobnosti dospělého člověka. Klade si však otázku, zda adolescence musí skutečně být tak konfliktním obdobím a upozorňuje na fakt, že mnohé studie dokládají, že i v severoamerickém prostředí a v Evropě může adolescence probíhat klidně. Její průběh je totiž také velmi závislý na specifických podmínkách společnosti, mimo jiné na kvalitě a stylu rodinného života (Macek, 2003).

Podle Eriksona (1968) je období adolescence charakterizováno konfliktem *identita-zmatení rolí*. Pojem *identita*, resp. její hledání, tedy bude hrát podstatnou roli během dospívání. Egan a Cowan (1980, 34) definují identitu jako „*stabilní povědomí o tom, kdo jsme. Současně je nám toto potvrzováno lidmi důležitými v našem životě*“. Z této definice vyplývá, že pro identitu jsou důležité dva aspekty – způsob, jak vnímáme sami sebe a způsob, jak nás vnímají a přistupují k nám pro nás důležití lidé. Čili jde o kombinaci psychologické a sociální složky. Při formování identity se proto dospívající snaží zodpovědět si otázky typu *Kdo jsem? Kam směřuji v životě? Jsou hodnoty, které vyznávám, skutečně mé? Chci skutečně být takový, jakým mám být podle lidí kolem mě?* (Egan & Cowan, 1980). Brzezińska a Piotrowski (2013) ale upozorňují, že identita se vyvíjí i v dalších obdobích života,

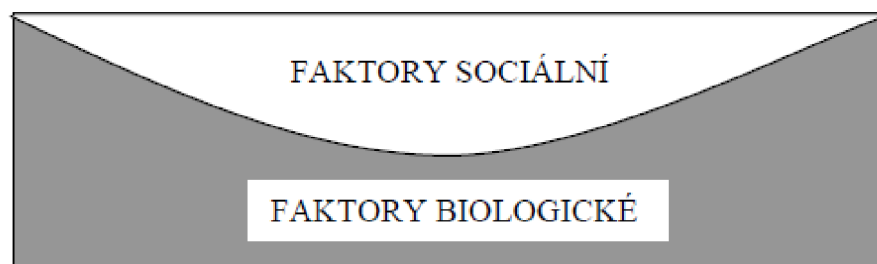
3.2 Mladá dospělost

Mladá dospělost je etapou následující po adolescenci. Opět není jednoznačně dán její začátek a konec. Vesměs se udává, že začátek tohoto období spadá do věku 20-22 let. Konec etapy někteří autoři směřují k 30. roku života, jiní ho posouvají až ke čtyřicítce, jak lze vidět v tabulce č. 1 na str. 9.

Charakteristika tohoto období se opírá především o fakt, že právě v tomto období dochází k identifikaci s rolí dospělého a upevnění této identity, k ukončení vzdělání, k osamostatnění na rodičích (tj. k samostatnému bydlení a finanční nezávislosti díky zaměstnání), k hledání dlouhodobějšího intimního partnera, posléze k založení rodiny. Tyto „úkoly“ jsou obsaženy i ve výše zmíněných teoriích a předpokládá se, že v běhu života jimi svým individuálním pojetím projde každý jedinec, pokud chce prožít naplněný život. Je možná vhodné podotknout, že tyto tzv. „normativní“ krize nejsou jediným modelem, jak můžeme uchopit vývoj v dospělosti.

Neugartnerová (in Langmeier & Krejčířová, 2006) předpokládá, že biologické změny mají na vývoj v dospělosti již jen malý význam. Větší důležitost přičítá sociálně významným životním událostem (odchod z domova, vstup do manželství, narození dětí apod.). Lidé se vyvíjejí v reakci na tyto události, které by se měly odehrát v určitém sociálně akceptovatelném časovém intervalu. Pokud se tak stane, jsou tyto události normativní a vývoj člověka může plynule postupovat. Pokud ovšem nějaká událost těmto tzv. *sociálním hodinám* odporuje (např. těhotenství nezletilé nebo naopak rodičovství v příliš vysokém věku), stávají se nenormativními a plynulý vývoj může být narušen. Tyto události tak mohou být určitými životními zlomy a mohou se také podílet na formování osobnosti člověka, která se utváří až do 30. roku života, jak potvrzuje většina longitudinálních studií (Millová, 2017). Vlivy na formování člověka v průběhu života vhodně ilustruje obr. č. 1, kdy spodní hrana obrázku je pomyslnou časovou osou.

Obr. č. 1: Vliv biologických a sociálních faktorů v průběhu života (Fárková, 2009).

Teorie „sociálních hodin“ předpokládá určitý tlak společnosti, kdy by se měly odehrávat některé události. Nicméně se ukazuje, že tento tlak slábne a soulad mezi lidmi v názoru, kdy by se to či ono mělo v životě odehrát, je mnohem menší, než tomu bývalo dříve (Langmeier & Krejčířová, 2006). Zřejmě i proto se dnes cesta k dospělosti jeví jako mnohem variabilnější a spolu s demografickými změnami se tento proces prodlužuje. Roste například počet vysokoškolských studentů, u nichž je pak získání autonomie a osvojení si identity dospělého odsunut na pozdější dobu. Například Macek (2003) udává, že při výuce vysokoškolských studentů ve věku 19-24 let se jich zhruba polovina cítí stále jako adolescenti. Počet vysokoškolsky vzdělané populace se zvyšuje - např. v roce 2018 mělo vyšší odborné vzdělání nebo vysokoškolský titul 24,3 % obyvatel ČR ve věku 25 až 64 let, v roce 2000 ho mělo jen 9,9

% (ČSÚ, nedat.). Od roku 2000 se také zvyšuje poměr vysokoškolských studentů ve věku 20 – 29 let v populaci – v roce 2000 to bylo 9%, v roce 2020 poměr narostl na 17,7% (ČSÚ, 2021). Ve věkové skupině 19 – 24 let se počet studentů vysokých škol také zvyšuje, v roce 2008 to bylo 40,4%, což je oproti roku 2000 dvojnásobný nárůst (ČSÚ, 2010). Trh práce nebo dostupnost bydlení také není vždy ideální, čili k nástupu na pracovní trh a odchodu z rodiny dochází později, než bývalo zvykem (Lacinová, Ježek & Macek, 2016). Díky celospolečenským změnám po roce 1989 a stále se zvětšujícímu množství nabídek seberealizace, ale i zábavy, roste také věk prvorodiček. Katrňák, Lechnerová, Pakosta, & Fučík (2010) konstatují, že se zdá, že období mezi pětadvacátým a třicátým rokem života je vyplněno kombinací studia, cestování, nestálých partnerských vztahů a počátku pracovní kariéry. Pozdější identifikace s rolí dospělého si všiml americký psycholog J. J. Arnett (2015), který toto období mezi 18. a 25. rokem života označuje jako *emerging adulthood* – tento pojem je do češtiny nejčastěji překládán jako „vynořující se dospělost“. Arnettovo označení se stalo poměrně populárním a koncept se brzy rozšířil do celého světa.

3.3 Vynořující se dospělost

Arnett (2015) považoval toto období za přechod mezi adolescencí a mladou dospělostí. Vynořující se dospělost dle něj charakterizují tyto znaky:

- zkoumání identity – zejména v oblasti vztahové a kariérní; vztahy jsou intimnější a vážnější než v adolescenci, pracovní zkušenosti narůstají díky častým krátkodobým úvazkům (např. při studiu), avšak objevují se i zaměstnání související s budoucí profesí. Jde tedy o pomalé formování identity skrze partnerské a pracovní „objevování“ světa kolem sebe.
- nestabilita – nic není dlouhodobé, představy o životě a cíle doznávají změn, mění se práce, bydlení, může dojít k dočasnému návratu k rodičům.
- zaměření na sebe – mladí lidé mají možnost řídit se vlastními potřebami, neomezují je rodiče, neboť zpravidla s nimi již nežijí, mohou se naučit rozhodovat o sobě v mnoha aspektech života (od každodenních rutinních činností po otázky studia, práce, partnerství); zvládnutí tohoto aspektu je předpokladem pro budoucí stabilní profesní a partnerské vztahy.

- pocit „mezi“ – necítí se ani jako adolescenti, ale vnímají, že ještě nejsou zcela dospělí, například co se týče finanční nezávislosti nebo bydlení.
- příležitosti, experimentování – možnosti dnešní doby se zdají nepřehledné, pokud nejsou závazky, má člověk ideální možnost změnit směřování života.

Arnettovou snahou bylo ze svého konceptu učinit všeobecně přijímané vývojové období. To se však nesešlo s jednoznačným přijetím, neboť kritici vytýkali tomuto úsilí neuniverzálnost – nedá se aplikovat na široké vrstvy lidí (velký vliv hraje kultura daného prostředí a společenská vrstva – zejména ekonomicky vyspělé státy) a není biologicky zakotveno (Lacinová, Ježek & Macek, 2016). Kritici jako například Hendry & Kloep (2010) nebo Côté (2014) argumentují také faktem, že Arnett nepřinesl vlastně nic nového, neboť i Eriksonova teorie nabízí jistá přechodová období – moratoria. Přesto se z termínu *vyořující se dospělost* stal rozšířený pojem, který má své uplatnění při popisu a charakteristice dospívajících lidí. Navíc přitáhl pozornost k problematice dospívání, resp. mladé dospělosti.

4 RITUÁLY

Tranzice z období adolescence do dospělosti je (nebo dříve byla) v mnoha kulturách zřetelně vymezena zvládnutím přechodových rituálů. S pojmem “rituál” operuje psychologie, sociologie i kulturní antropologie, čili vědy, které bychom měli mít na zřeteli při snaze pochopit proces dospívání mladých lidí. V této kapitole se proto budeme věnovat rituálům, a to i v obecné rovině, nicméně tzv. „iniciační“ nebo „přechodové“ rituály do dospělosti budou stát ve středu našeho zájmu.

4.1 Definice rituálů

Fakt, že rituál spadá do oblasti zájmu hned několik disciplín, se odráží v různorodosti definic tohoto pojmu. Pokud s ním již máme nějakou zkušenost, nejspíše bychom ho stručně charakterizovali jako strukturované a opakující se chování, vycházející z určitých společenských pravidel, mající i určitý symbolický význam. Mohli bychom však nabídnout i další definice, které jsou už ovlivněny výše zmíněnými obory.

Sociologové například tvrdí, že rituálem se rozumí výrazný individuální nebo kolektivní způsob chování, který je standardizován, tj. založen na vnucených nebo tradičních pravidlech a mající přesně stanovený postup. Rituál může být také chápán jako posvátný obyčej. Ve společnosti mohou rituály plnit významné integrační funkce, čili být nástrojem, pomocí něhož dané společenství udržuje a upevňuje své normativní uspořádání a organizaci (Petrušek, 1996). Lze tedy říci, že rituály můžeme chápat jako pevně dané modely sociálního chování (Jandourek, 2001). Z této jisté standardizace chování v sociální skupině vyplývá význam rituálů pro společnost, Durkheim (in Andersen & Taylor, 2013) v nich například spatřuje důležitý prvek pro vytváření sociální koheze ve společnosti, tím tedy i snížení rizika anomie.

Nepochybně také psychologové vnímají rituály obecně jakožto opakování určitých úkonů, které vycházejí z tradice a mají proběhnout v přesném sledu; konkrétně například u neuróz provedení těchto úkonů přispívá k odstranění napětí (Hartl & Hartlová, 2010).

Na poli antropologie je rituál taktéž chápán jako akt, pro který je typické určité chování, které je standardizováno, tj. založeno na stanovených nebo tradičních pravidlech. Pro antropology rituály představují jednu ze základních institucí tradičních společností. Rituály sice

přežívají i do společnosti moderní, nicméně jejich obsah se výrazně mění (Malina, 2009). Nejinak se k rituálům staví Soukup (2011) – i podle něj se jedná o symbolicky a normativně standardizovaný způsob chování a o soubor obřadných činností, které mají v určité sociální skupině napomoci udržování a upevňování hodnot a norem dané kultury.

Po definování rituálu je vhodné zmínit se také o zvycích a stereotypch, za které bývají rituály někdy zaměňovány. Svoboda (2014) chápe zvyk jako činnost, u které dochází k pravidelnému opakování, ale tato činnost nemá přesně určený čas realizace. Za zvyk můžeme považovat například hygienické návyky (mytí rukou před jídlem či po použití toalety). Podobné zvykům jsou stereotypy, které však mají mnohem větší vazbu na konkrétní dobu, například snídáme v určitou ranní hodinu, pravidelně v sobotu ráno chodíme běhat apod. Nicméně podobně jako u jiných akademických pojmů, také u rituálu panuje jistá nejednotnost v jejich definování, což potvrzují například Gjuríčová & Kubička (2003), kteří mluví o rituálech v „slabém slova smyslu“, které připomínají spíše výše zmíněné zvyky, a rituálech v „silném slova smyslu“, kam už bychom zahrnuli iniciační či přechodové rituály.

4.2 Přechodové rituály

Deskripci těchto rituálů se podrobně věnoval francouzský antropolog Arnold van Gennep (1996). Dospěl k poznání, že rituály jsou rozmanité a mají různé sekvence, které lze srovnávat a následně klasifikovat dle rozličných kritérií. Věnuje se rituálům spojeným s různými etapami lidského života, od narození dítěte, přes sňatek až po pohřební obřady, nicméně pro účely této práce jsou významné zejména jeho popisy rituálů spojených s tranzicí do dospělosti. Tyto přechodové rituály dělí na rituály odluky, rituály pomezí a rituály slučovací. Z tohoto dělení lze vyvodit, co je podstatou přechodových rituálů: odloučení od původní skupiny, překonání určitého prahu pomocí obřadu a zařazení se do nové skupiny ve společenství.

Někdy dochází ke zjednodušenému vnímání funkce přechodových rituálů a mylně se má zato, že bývalo, či v některých částech světa stále je, zvykem provádět přechodový rituál při dosažení reprodukční schopnosti, čímž se jedinec posunul v hierarchii společenství mezi jeho plně dospělé členy. Gennep (1996) však uvádí, že fyziologická puberta a společenská dospělost jsou dvě odlišné věci, které se shodují jen málokdy – proto se také rituály odehrávají u různých komunit v různém věku člověka. Také je potřeba rozlišit, zda se jedná o iniciační rituál do

určitého společenství, či o posun do věkové skupiny. Nelze tedy říci, že se dají zjednodušit do konstatování, že všude ve světě bylo zvykem, že ve stejný čas po absolvování (jednoho) rituálu se z dospívajícího stává plnoprávný dospělý. Například u afrických Masajů se u chlapců jakožto rituál obřízka praktikovala ne v přesně daném věku, ale jakmile byli dost silní, zpravidla mezi dvanácti až šestnácti lety. Svou roli však mohlo hrát i bohatství rodiny chlapce, kdy v případě chudších rodin tyto nemusely mít prostředky na zaplacení obřadu, díky čemuž se rituál odkládal. Po absolvování obřízky a určité přechodové fázi (uzdravení po obřízce, oholení a následném nárůstu vlasů tak, aby se daly splétat do copánků) se chlapci mohli nazývat válečníky. I u Masajů ale platí, že cesta do plné dospělosti není jen o jednom přechodu, neboť „plnohodnotnými“ dospělými se stávají až po několika dalších etapách a především po ožení se ve věku přibližně 28-30 let (Gennep, 1996).

Nad povahou a funkcí rituálů se zamýšlí také antropoložka Ruth Benedict (2019). I ona poukazuje na celou šíři přechodových rituálů, které se u různých kultur odehrávají v různou dobu a různým způsobem, avšak se stejnou funkcí a dynamikou. Z jejích i van Gennepových popisů je patrné, že dospělost je v různých kulturách chápána odlišně, stejně tak jako její počátek (ne biologický). Také upozorňují, že přechodový rituál není záležitost vlastní jen tzv. přírodním národům, ale své místo mají tyto rituály také u vyspělých civilizací či náboženských skupin - propracovaný systém rituálů má i křesťanství, islám apod., a to jak pro běžné věřící, tak pro vstup do rozličných řádů či bratrstev. Zajímavým způsobem popisují například Nosek & Damohorská (2016) rituály spojené s dospělostí v judaismu.

Určení věku dospělosti nebylo u Židů jednoduché. Dle jistého talmudického traktátu dosahují chlapci dospělého věku ve 13 letech, dívky ve 12. Existovala však také jiná tradice, podle které určující pro dosažení dospělosti není věk, ale vývoj genitálií – absence vývoje genitálií znamenala nezletilost, avšak předčasný rozvoj genitálií byl chápán jako abnormalita, která neznamenala dospělost. Je zde také vhodné připomenout, že se rozlišovala dospělost biologická a náboženská, rozdíly panovaly také u jednotlivých pohlaví – nezletilý chlapec vstoupil přímo do dospělosti, jakmile dosáhl požadovaného věku, dívky však procházely šestiměsíčním mezistádiem, než dosáhly dospělosti. Je ovšem potřeba upozornit na fakt, že dle Talmudu docházelo k dovršení intelektuálního vývoje obou pohlaví až ve věku 20 let, což mělo také vliv na trestní odpovědnost mladých Židů. Z toho vyplývá, že se jednalo o proces komplexní a ani Židé tak neměli jediný rituál, který přesně ohraničoval přechod mezi dětstvím

a plnou dospělostí. Nosek & Damohorská (2016) dále popisují obřad *bar micva*, který je spjat s dosažením náboženské dospělosti a lze na něm vidět několik aspektů na cestě k dospělosti zajímavých i pro naši současnost. Nejprve si ale stručně popíšeme průběh obřadu. Ten neprobíhal vždy a všude naprosto totožným způsobem, hlavní rysy však byly podobné.

Tradičním zvykem před obřadem bývalo držení půstu, kdy se dvanáctiletí chlapci postili po celý svátek Jom kipur. Na konci půstu vzal otec chlapce ke každému staršímu v obci, aby mu udělil požehnání. I několik měsíců, někdy až rok před ceremonií se chlapci připravovali na četbu textů při obřadu *bar micva*, přičemž učitelem jim býval specialista pro tuto příležitost, často rodinný přítel. Obřad pak spočíval v privilegovaném čtení Tóry při bohoslužbě, oslavenec také někde mohl přednést proslov, který býval taktéž předem s učitelem pečlivě připravený. Dalším zajímavým aspektem obřadu je otcovo vyjádření úlevy, které recitoval po synově čtení Tóry a které znamenalo, že nyní už nemohl být potrestán za špatné činy svého (nevychovaného) nezletilého potomka. Po obřadu zpravidla následovala hostina. Jistě zajímavým aspektem židovského dospívání je pak fakt, že po absolvování obřadu *bar micva* se od chlapce očekává, že si již nebude hrát jako dítě, neboť by se jinak stal terčem posměchu. Také postupně přestal pobývat ve společnosti žen (Nosek & Damohorská, 2016).

Z popisu židovského dospívání vyplývá, že podobně jako u Masajů šlo o proces komplexní, kterému předcházela jistá příprava (půst, příprava s vybraným členem komunity na čtení Tóry), celý průběh byl slavnostní a formalizovaný, věděla o něm celá komunita (včetně nejdůležitějších členů), absolvent rituálu se posunul na společenském žebříčku, došlo k určitému přetřhání vazeb z dětství (krátí se doba ve společnosti žen) a očekává se změna v chování (upuštění od dětských her).

4.3 Přejítovové rituály v našem kulturním prostředí

Je nasnadě, že židovská cesta k dospělosti probíhala po generace stejným nebo téměř stejným způsobem (k vývoji samozřejmě docházelo, neboť se měnily okolní podmínky). Stejně tak u přírodních národů byl průběh tradičních rituálů po mnoho generací téměř neměnný. Moderní doba však podle Gjuríčové & Kubičky (2003) těmto rituálům příliš nepřeje, neboť plný iniciační rituál vyžaduje dlouhou tradici, která díky neustálému vývoji ve společnosti chybí. Dospívající už tak nemohou být do dospělosti „uvedeni“ stejně jako jejich rodiče, nadto i u dospělosti jako

takové dochází k proměně oproti době, kdy dospívali rodiče dnešních mladých mužů a žen. Místo iniciace máme sice řadu mezníků, které vyznačují větší dospělost (dovršení 15 let, 18 let, samostatné bydlení, ekonomická nezávislost), ale hranice dospělosti není ostrá a je předmětem vyjednávání, přičemž v tradičních společnostech se dospělost nevyjednává, ale uděluje - kdo iniciací neprošel, není dospělý (Gjuričová & Kubička, 2003).

V podobném duchu o absenci rituálů vedoucích k dosažení dospělosti v naší současnosti mluví i Říčan (2004). Zmiňuje významné mezníky na cestě k dospělosti (plnoletost, dokončení vzdělání, začátek sexuálního života, finanční nezávislost, zaměstnání apod.), nicméně si je vědom toho, že žádná z těchto událostí není ostrým předělem mezi dětstvím (případně adolescencí) a dospělostí. Faktem je, že zmíněné události mají spíše osobní charakter a zpravidla ujdou větší pozornosti okolí, s výjimkou osob dospívajícím nejbližších. Poukazuje také na fakt, že absence téměř jakýchkoliv přechodových rituálů v naší kultuře – nebo jejich praktikování jen ve velmi oslabené podobě – by nás nemělo odradit od jejich zkoumání, neboť tato jejich absence může být spíše znakem nekvality naší kultury než vyspělosti. Nadto znalost problematiky přechodových rituálů by mohla být užitečná při pochopení některých osobních problémů klientů, s nimiž psycholog pracuje (Říčan, 2004).

Že však přechodové rituály bývaly běžné i v naší kultuře, dokládá Příhoda (1967) popisem feudálních rituálů:

„V době rozkvětu feudalismu byl rytířův syn do patnácti let ‚dítětem‘. Při iniciační slavnosti byl posvěcen meč, který mu byl zavěšen na sedlo, ale kterým se ještě nesměl opásat. Od této chvíle se stal panošem (pážetem). Adolescence se zakončovala v 21. roce, v němž rytíř dosáhl plnoletosti. Při slavnosti v den letního slunovratu (o svatodušních svátcích) byl rytíř oděný v bílém rouchu starými rytíři opásán vysvěceným mečem. Tu teprve obdržel přilbu, štít a kopí. Panoši mu připnuli ostruhy. Král jej udeřil na rameno třikrát mečem, aby mu připomněl rytířské ctnosti... Slavnost byla zakončena turnajem“ (Příhoda, 1967, 20).

Z Příhodova (1967) popisu vyplývá, že i v tomto případě bylo dospívání sice delším procesem, nicméně jasně ohraničeným, strukturovaným, slavnostním a všem v komunitě známým. S takovým obřady se dnes na celospolečenské nebo alespoň komunitní úrovni skutečně prakticky nesetkáme. Naše posedlost po „bezpečnosti“, kterou vyjadřuje například hojně využívaný princip předběžné opatrnosti, a odstraňování jakékoliv bolesti ze života,

způsobilo, že rituály, které bývaly u předindustriálních společností často spojovány s překonáváním drsných překážek, vlastních limitů a tělesnou bolestí, nám dnes povětšinou připadají nesmyslné a barbarské. Přesto lze jistě souhlasit s Řičanem (2004), který podobně jako sociologové či antropologové tvrdí, že tyto rituály mají jednak význam pro stabilitu společnosti a zároveň jsou důležité pro vývoj osobnosti toho, kdo je absolvuje. Poukazuje na jejich význam také z biodromálního hlediska, poněvadž se jedná o jednoznačné předěly na životní cestě, přičemž fyzický aspekt těchto iniciací je dělá emočně silnými zážitky. Trefně to vyjadřují tato slova:

„Bolestivost některých rituálů dospělosti u přírodních národů není samoúčelnou krutostí. Mladý člověk, který jimi prochází, prokazuje svou dospělost tím, že je schopen něco vydržet. Kromě toho zkušenost bolesti a vůbec vážného utrpení (také ohrožení) má – což platí pro každou kulturu, naši nevyjímaje – značný význam pro to, co nazýváme růstem nebo zralostí osobnosti ... Člověk, který mnoho trpěl a pozitivně se s tím vyrovnal, bývá moudřejší, tolerantnější a dovede se ze života radovat více než ten, koho život – a dnešní doba se svými analgetiky a nejrozmanitějším komfortem to usnadňuje – prostě řečeno rozmazlil“ (Řičan, 2004, 227).

Fyzická náročnost a odloučení od původní rodiny může skutečně vést k následnému dobrému pocitu ze zvládnutí těžkých podmínek. Dokládají to například Scharf, Maysesless, & Kivenson-Baron (2004), kteří tvrdí, že náročná a povinná vojenská služba v Izraeli je jedním z nejvýznamnějších faktorů spojených s rozvojem samostatnosti, zodpovědnosti, sebekontroly nejen u mladých mužů, ale i žen.

Ačkoliv „oficiální“ přechodové rituály do dospělosti se v naší kultuře neprovozují, stále existují skupiny, které podmiňují členství absolvováním přijímacího rituálu, který často splňuje charakteristiky rituálů známých od přírodních národů. Vegrichtová (2017) na to upozorňuje ve své publikaci o prostředí rozličných gangů. Stát se členem gangu není jednoduchá záležitost, podobně jako se nestaneme přes noc dospělým. Přijímací proces do gangu je většinou dlouhodobý, uchazeč musí prokázat svou historii, která neodporuje zásadám gangu (zde vidíme zájem o stabilitu gangu – přijímáme někoho, kdo akceptuje naše pravidla a bude loajálním a přínosným členem), uchazeč má svého patrona, který jej do gangu uvádí a doporučuje, zároveň ale ručí za jeho činy a chování (toto je podobné prvku přípravy mladíků před rituálem ve

společnosti zkušených mužů z komunity; současně také další faktor přispívající ke stabilitě gangu), vedení gangu uchazeče důkladně prověřuje, důležitou částí rekručního procesu je prověrka oddanosti uchazeče vůči gangu (opět faktor důležitý pro stabilitu skupiny), během samotného iniciačního či přijímacího rituálu musí uchazeč splnit často celou řadu těžkých zkoušek (tj. musí dorůst do své nové pozice, ukázat svou připravenost) a i přes úspěšné splnění tohoto kroku ještě není plně přijat, čeká jej přechodné období trvající několik měsíců až let, než se stane plnohodnotným členem (Vegrichtová, 2017).

Lze tedy vidět, že tradiční dynamika „primitivních rituálů“ se z naší současné společnosti tak úplně nevytratila. Málokdo asi má ambice stát se členem kriminálního gangu, nicméně skupin, které praktikují přijímací (přechodové) rituály je více. Dopad těchto skupin na celospolečenskou soudržnost je malý, stejně tak význam jejich rituálu pro osobnostní zrání člověka nemusí být největší, přesto je pozoruhodné, jak moc se svým průběhem a symbolikou podobají tradičním přechodovým rituálům adolescentů mezi dospělé. To dokládá i Říčan (2004), který zmiňuje vyprávění hokejisty o obřadním přijímání do A-týmu jeho oddílu:

„Rituál se jmenoval ‚pasování na pana hokejistu‘. Kandidát byl nahý položen na masážní stůl, každý přítomný ho pořádně plácl po hýždích a pak mu potřásl rukou. Nakonec přistoupil ještě trenér, který sundal řemen a s patřičným výchovným komentářem mě s ním několikrát přetáhl. Je pochopitelné, že po skončení ‚obřadu‘ jsem měl zadek v jednom ohni, ale vůbec mi to nevadilo. Dostal jsem se do vynikající party a byl jsem jejím plnohodnotným členem“ (Říčan, 2004, 228).

Potřebu přechodového rituálu nepřímo potvrzuje i Vágnerová (2014), když mluví o vztahu dospívajících synů a jejich otců. Tyto vztahy mohou být napjaté, neboť otec mnohdy nechápe, že se syn potřebuje vůči němu vymezit, protože je pro něj významný a chce se mu vyrovnat. Syn potřebuje cítit otcovu podporu v rozvoji mužské role. Mělo by se mu dostat takové zpětné vazby, která podpoří jeho sebevědomí a zároveň na něj působí korektivně (Vágnerová, 2014).

4.4 Možné formy rituálů v soudobé společnosti

Přechodové rituály se z naší společnosti sice postupně vytratily, přesto Svoboda (2014) doporučuje rodičům provádět se svými dětmi určité aplikace přechodového rituálu vhodné pro naši současnost. Z jeho vlastní profesní zkušenosti se jeví jako nejjednodušší a osvědčenou formou společný několikadenní pobyt otce (nebo jiné blízké maskulinní osoby) a syna (ve věku 12 let) v přírodě. Tento pobyt může být značně nepohodlný a vyčerpávající, čímž se simuluje fyzický prvek a také prvek odloučení, jak je známe u tradičních přechodových rituálů. Po návratu domů se doporučuje syna „přivítat“ mezi dospělými a s tím samozřejmě změnit některé rodinné zvyklosti směrem k němu, čili aby dospívající pocítil změnu postoje ke své osobě. I tato forma rituálu přispívá k výraznému zkvalitnění vztahu mezi otcem a synem na prahu období, které se běžně popisuje jako velice bouřlivé v životě člověka, jak bylo zmíněno v kapitole o adolescenci. Svoboda doporučuje jistou formu přechodového rituálu i pro mladé dívky. Z jeho poradenské praxe se ukazuje, že při první menstruaci dívky by bylo velmi žádoucí tuto skutečnost nepřijít takřka bez povšimnutí, ale naopak provést několik drobných kroků (společná akce dcery s matkou, květinový dar od otce, rodinný oběd na počest dcery), které z této události vytvoří také formu rituálu. Dívky mohou tyto kroky přijímat rozpačitě, nicméně Svobodova zkušenost z rodinné poradny ukazuje, že se to vyplatí a dívky pak lépe přijímají své ženství. Stejně jako u chlapců má po tomto rituálu následovat změna chování k dívce tak, aby bylo zřejmé, že se změnila její pozice v rodině a došlo k posunu z dítěte v mladou ženu (Svoboda, 2014).

Význam a užitečnost přechodových rituálů pro dospívání chlapců zdůrazňuje také Jirásek (2019). Jejich důležitost je dle něj dnes o to větší, neboť z každodenního chlapeckého prožívání zmizely mužské vzory, čemuž napomáhají zejména neúplné rodiny a feminizace školství. Přechod do dospělosti je velký a nejistý úkol, k jehož zvládnutí je velice vhodný strukturovaný přechodový rituál, neboť umožňuje převzít zodpovědnost sám za sebe a setkat se s limitními situacemi, jejichž zvládnutí vnímá jako velmi ozdravné. Taktéž jako Svoboda (2014) vidí jako vhodnou formu rituálu, adaptovaného na dnešní svět, fyzicky náročný pobyt v přírodě.

Podobně jako Svoboda zmiňuje možný rozpačitý přístup k rituálům také Stephenson. Tento postoj je dle něj způsobený vytěsněním slov obřad a rituál z moderního života. Tato slova pak nabývají pro některé až okultní nádech, což odrazuje. Nicméně jeho zkušenosti hovoří o

tom, že rituály jsou i přes občasný počáteční odpor následně přijímány velice kladně, neboť jsme na ně po tisíce let programováni a jejich absenci dnes pocítujeme čím dál intenzivněji. I pro něj se jako vhodná forma rituálu jeví například pobyt v přírodě, nicméně na rozdíl od Svobody (2014) se domnívá, že rituál v rodinném prostředí nefunguje a měl by být záležitostí celé komunity (Stephenson, 2012). Při pohledu na naši soudobou společnost je však otázkou, co si pod pojmem „komunita“ představit. Domnívám se, že při vysoké rozvodovosti v České republice (statistické údaje ČSÚ dlouhodobě ukazují na míru rozvodovosti okolo 40-50%), individualizaci životního stylu a nedostupnosti silných mužských figur (nejen otců) by každý dospívající chlapec, který alespoň rodinným rituálem projde, měl být za tuto možnost rád.

Pokud dospívající chlapec rituálem neprojde, ukazuje se, že i dospělí muži mají určitou šanci, jak si tuto absenci nahradit. V České republice v současnosti působí několik sdružení či spolků, které se touto tematikou zabírají. Není předmětem této práce přinášet jejich přehled ani hodnotit kvalitu, nicméně v osobní mailové komunikaci z listopadu a prosince roku 2020 mi tři účastníci jednoho výcviku vedoucího ke „zralému mužství“ sdělili, že výcvik tohoto typu, který mimo jiné obsahoval náročnou fyzickou zkoušku, pro ně byl velmi přínosný. Všem bylo přes třicet let a shodovali se, že výcvik jim pomohl dosáhnout větší zralosti, uvědomění si své identity a přijmout zodpovědnost za svůj život i životy blízkých.

4.5 Absence rituálu – možné důsledky

Pokud jsme naznačili výhody projití rituálem, který se alespoň částečně blíží tomu tradičnímu, bylo by vhodné upozornit na důsledky jeho absence. Již bylo zmíněno, že Lacinová, Ježek & Macek (2016) považují za dva klíčové psychologické atributy vstupu do dospělosti dosažení identity a autonomie. Petersen a Leffert (in Macek, 2003) jako možné obtíže dosažení tohoto cíle vidí v absenci modelu dospělé role a zkušenosti založené na nevhodných předsudcích a stereotypech. Z toho můžeme vyvodit, že zprostředkovat rituál posouvající jedince vstříc dospělosti je nanejvýš žádoucí. Rituál jakožto komplexní záležitost v sobě totiž obsahuje také pomoc starších a zkušených mužů, kteří jsou přínosem pro společnost (komunitu, rodinu). Takové osoby by měly být dospívajícím dobrým příkladem a měly by zamezit vzniku nezdravých stereotypů u dospívajících (Stephenson, 2012; Bidulph, 2002).

Mnoho autorů souhlasí s existencí různých přechodových období při vývoji člověka. Období přechodu z dětství do adolescence a následně osobnostní dozrání v mladé dospělosti je charakterizováno různými vývojovými úkoly. Mluvíme o utváření identity a autonomie, o moratoriích, exploaraci, pocitu „mezi“ apod. Současně mnoho autorů upozorňuje, že toto období mezi dětstvím a zralou dospělostí nemusí být tak dlouhé, jak se mu někdy přisuzuje. Macek (2003), Danielsson (1973), Liedloff (2007), Giddens (1999), Gjuričová & Kubička (2003), Stephenson (2012), Egan & Cowan (1980), (Kloep, Hendry, 2016) a mnozí další ukazují, že dospívání nemusí být nutně epochou plnou riskantního chování a negativních emocí. Zda tomu tak bude a dospívání proběhne hladce, záleží jistě na mnoha faktorech. Nicméně lze se domnívat, že pokud mladý člověk zažije ze strany dospělých podporu, která se bude svou strukturou a funkcí blížit tradičním přechodovým rituálům, může být toto období klidnější a kratší.

5 VÝZKUMY MLADÉ DOSPĚLOSTI

V této kapitole chci především představit výzkum D. Crawforda (2003), který se stal předlohou pro výzkumnou část této práce. Nejprve chci ale stručně zmínit několik výzkumů jiných.

Arnett (1998) zmiňuje několik výzkumů z devadesátých let 20. století, které si kladly za cíl zjistit, jaké atributy přisuzují mladí Američané (adolescenti nebo studenti do věku 23 let) dospělosti. Výsledky se opakovaly, přičemž na prvním místě se objevovala „zodpovědnost za své kroky“, následovalo „dělat vlastní rozhodnutí“ a „finanční nezávislost/zaměstnání“. Tyto výsledky dle Arnetta poukazují na fakt, že dospívání mladých Američanů je pozoruhodně individualistické a pojí se především s charakterovými vlastnostmi než s dosažením určité role ve společnosti (Arnett, 1998). Mohli bychom však také říci, že výsledky ukazují spíše na fakt, že pro respondenty, jsou-li požádáni o vyjádření názoru na dospělost, hraje důležitější roli dosažení charakteristik, které je až následně posunou k plněním rolí spojovaných s dospělostí (tj. založení rodiny, mít stabilní práci apod.). K tomuto závěru docházejí také Lacinová, Ježek, & Macek (2016).

V tabulce č. 3 na straně 30 vidíme shrnutí Arnettova výzkumu z roku 1998, kdy se účastníci nejprve vyjadřovali k 38 položkám dotazníku zkoumajícího kritéria dospělosti, poté s nimi byl proveden strukturovaný rozhovor. Účastníky tvořilo 140 osob – 94% bělochů, 50% ve věku 21-24 let, 50% ve věku 25-28 let, zastoupení mužů a žen bylo v poměru 53% ku 47%. Čtyřicet procent respondentů žilo v manželství, čtvrtina měla alespoň jedno dítě, zastoupeny byly různé stupně vzdělání a socioekonomické pozice ve společnosti. Jak výsledky dotazníkového šetření, tak závěry z rozhovorů potvrdily zjištění z předchozích výzkumů a dle Arnetta také rozšířily jejich validitu, neboť tento výzkum měl prokázat, že koncept přechodu do dospělosti je v USA stejný nejen pro vysokoškolské studenty, ale že ho lze uplatnit u širších vrstev společnosti (myšleno bílé majority). Již bylo zmíněno dříve, že Arnettův koncept vynořující se dospělosti byl kritizován z hlediska toho, že se nejedná o teorii, nicméně bude zajímavé, zda se výpovědi respondentů ve výzkumné části této práce budou shodovat se zde ukázanými výsledky, čili názory na atributy dospělosti.

Tabulka č. 3: – výsledky výzkumu Arnetta (1998)

Nutné pro dospělost?	odpověď ANO (%)
Přijmout zodpovědnost za důsledky svých činů	94
Rozhodovat se o názorech a hodnotách nezávisle na rodičích či jiných vlivech	78
Finanční nezávislost na rodičích	73
Schopnost vést chod domácnosti (muž)	72
Vybudovat si rovnocenný vztah s rodiči	69
Schopnost vést chod domácnosti (žena)	67
Vyvarovat se páchaní drobných trestných činů (krádeže v obchodech a vandalismus)	66
Užívat antikoncepci v případě sexu, kdy nehodlám počít dítě	65
Nežít s rodiči	60
Vyvarovat se řízení v opilosti	55
Schopnost udržet rodinu ve fyzickém bezpečí (muž)	52
Naučit se mít vždy dobrou kontrolu nad svými emocemi	50
Schopnost finančně podporovat rodinu	50
Schopna péče o děti (žena)	50
Schopný péče o děti (muž)	50
Schopnost udržet rodinu ve fyzickém bezpečí (žena)	47
Schopnost finančně podporovat rodinu (žena)	42
Vyvarovat se užívání nelegálních drog	41
Dosáhnout 18 let	39
Učinit celoživotní závazek vůči druhým	36
Řídit vozidlo bezpečně a nepřekračovat rychlostní limit	32
Dosáhnout 21 let	31
Vyvarovat se opilosti	30
Schopnost zplodit dítě (muž)	30
Schopnost zplodit dítě (žena)	29

Nemít více než jednoho sexuálního partnera	29
Získat řidičský průkaz	24
Vybrat si dlouhodobou kariéru	21
Nebýt příliš emočně svázaný s rodiči	19
Vyvarovat se rouhání a vulgarity	18
Oženit se/vdát se	17
Být zaměstnán na plný úvazek	17
Koupit si dům	17
Zavázat se k dlouhodobému partnerskému vztahu	16
Mít minimálně jedno dítě	14
Dorůst do plné výšky	13
Ukončit vzdělání	10
Mít pohlavní styk	9

Další výzkum, který je zde vhodné zmínit, je například studie Macka, Bejčka a Vaníčkové (2007), která se věnovala názorům na dospívání mladých lidí patřících do věku *vynořující se dospělosti*. Dle jejich závěrů si tito mladí lidé díky aktuálním společenským podmínkám mohou dopřát výhod tzv. moratoria, jak o něm mluví Erikson (1968), nebo fázi hledání identity, jak ji prezentuje Arnett (2004) a je popsána v části o vynořující se dospělosti.

5.1 Výzkum D. Crawforda

V této části chci představit výzkum D. Crawforda „Jak dospět v muže – názory a zkušenosti několika australských mužů“, který se stal inspirací pro výzkumnou část této práce. Autor si všimnul, že navzdory rostoucímu objemu literatury (jak populární, tak akademické) se povědomí o vlastním přechodu do dospělosti a i o tom, co to je „být dospělý“, u mužů v Austrálii a Kalifornii nijak nezlepšilo. Říká, že muži mají velké problémy bez váhání zodpovědět otázku, kdy se stali dospělými jedinci. Dále tvrdí, že v tzv. západních společnostech přechod chlapce v dospělého muže je prakticky nepovšimnut okolím a dospělými muži se chlapci stávají víceméně náhodou.

Crawfordova studie z roku 2003 byl kvalitativní výzkum uskutečněn pomocí polostrukturovaného rozhovoru se 14 australskými muži. Tito byli rovnoměrně rozděleni do dvou skupin na základě věku – jedna skupina v rozmezí 20-26 let, druhá 35-45 let. Všichni muži náleželi k nižší střední třídě, pocházeli z oblasti Sydney a byli heterosexuálové. Z mladších mužů měli vztah se ženou pouze dva, ve starších byli muži převážně rozvedení a *singles*, čili samostatně žijící. Crawford takové složení respondentů volil záměrně, neboť této skupině (nižší střední třída) se výzkumníci převážně nevěnovali.

Výběr účastníků byl proveden pomocí oznámení v místních médiích a následně díky ústnímu doporučení. Účast byla dobrovolná. Výzkumný design pro tuto studii využil několik metod: případovou studii, životní příběh, hloubkové rozhovory a pozorování účastníka. Všechny rozhovory proběhly v místech dle volby účastníka (domov, kavárna apod., aby byl zajištěn komfort respondentů). Rozhovor byl polostrukturovaný a nevyužíval přesně stanovené pořadí otázek, aby interview mělo konverzační charakter. Rozhovory trvaly 60-80 minut a jejich cílem bylo osvětlit, jak respondenti vnímají přechod chlapce v dospělého muže. S účastníky byly také provedeny následné (follow-up) rozhovory za účelem zvýšení spolehlivosti výzkumu. Strukturu rozhovoru lze rozdělit na dvě části – nejprve přibližně 45 minut vedl výzkumník hovor o tématech, které byly respondentovi blízké (volnočasové aktivity apod.), načež mu položil otázku, kdy se stal dospělým mužem.

U mladších mužů po prvotním překvapení a váhání s odpovědí následovalo zamyšlení nad podstatou otázky, přičemž se jim o této problematice diskutovalo obtížně, poněvadž o ní nepřemýšleli. Ačkoliv zažili několikero milníků dosažení dospělosti (započali sex. život, měli vlastní bydlení či práci), až na jednu výjimku se necítili být dospělými muži. Všichni také udávají, že nikdy předtím nediskutovali záležitosti spojené s dospělostí s žádným starším mužem.

Skupina starších mužů byla tvořena respondenty, kteří měli partnerky (někteří už však byli rozvedení), všichni měli dobře placenou práci, čtyři již byli otcové. I tato skupina byla otázkou na dospělost zaskočena a měla problém formulovat odpověď. Nikdo nebyl schopen jednoznačně označit nějakou situaci či předěl, který by je posunul do dospělosti. Nejprve navrhovali např. sex, po jistém přemýšlení otcové označili za tento předěl své otcovství. Toto poznání si však uvědomují až retrospektivně, v době narození dítěte jim nedocházelo. Někteří chápou narození dítěte jako jednoznačný předěl, jiní jako přerod v dospělého muže vnímají celý

proces otcovství (tj. výchovu dítěte a péči o rodinu). Nikdo z mužů však nebyl schopen jednoznačně vysvětlit své postoje.

Při srovnání obou skupin vyplývá, že oba soubory respondentů nebyly schopny jasně definovat, co to pro ně znamená být dospělým mužem. Účastníci nabízeli otřepaná klíše odkazující na fyzické dospívání. Až po určité diskuzi s výzkumníkem starší muži, na rozdíl od mladších, zmiňovali otcovství jakožto hlavní rys skutečné dospělosti muže. Žádný z mužů nebyl schopen zmínit událost, situaci či proces jasně vymezující jeho transformaci v dospělého muže. Všichni muži v této studii byli společností ponecháni, aby se stali muži víceméně náhodou, bez přispění okolí. Obě skupiny respondentů dále uvádějí, že pro ně osobně toto nebylo téma, kterému by někdy věnovali více pozornosti. Obě skupiny také nalézají shodu v tom, že transformace chlapce v muže je proces běžící nevědomky, tedy bez jejich vědomého úsilí, jde o proces určený přirozeným stárnutím. Starší muži k tomu ještě doplňují zkušenost s otcovstvím. Nikdo z mužů nezažil žádný přechodový rituál, pro všechny to byl neuvědomovaný přechod k dospělosti, který nikdo neřídil, nevedl. Ve skutečnosti byl pro účastníky výzkumu tento rozhovor vůbec první příležitostí, kdy se mohli se starším mužem bavit o otázkách mužskosti. V závěru článku autor porovnává své poznatky s literaturou týkající se podstaty tohoto výzkumu, čili přechodu do dospělosti. Mimo jiné zde zmiňuje, že zkušenosti jím zpovídaných mladých mužů se liší od toho, co je k dispozici v akademické i populární literatuře, neboť účastníci výzkumu na rozdíl od literatury nepřikládali zaměstnání, prvnímu sexu, opuštění domova rodičů apod. takový význam na své cestě k plnohodnotnému mužství (dospělosti), jak by se zřejmě očekávalo (Crawford, 2003).

VÝZKUMNÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Atraktivita tématu dozrávání v dospělého člověka je nepochybná. V populárních médiích se začínají čím dál častěji objevovat příspěvky všímající si této tematiky. V širší povědomí tak vstoupily termíny jako *mama hotel*, *boomerang kids* a podobně. I v akademické sféře se po roce 2000 tématu přechodu do dospělosti začíná věnovat větší pozornost. Ke zpopularizování přispěl zejména Arnett (2000) se svým konceptem *vynořující se dospělosti*. V České republice se touto problematikou zabírají především brněnští psychologové Macek a Lacinová.

V zahraničí i u nás probíhající studie však ne vždy přinášejí všeobecně platná zjištění o tom, jak přechod do dospělosti probíhá, či jaký by měl být jeho „správný“ průběh. Důvodem bývá skladba výzkumného souboru, který je často tvořen specifickou skupinou vysokoškoláků a málo pokrývá další socioekonomické vrstvy. Překážkou pro vytvoření obecnější „pravdy“ o této tematice je také zjištění, že procesy charakterizující cestu do dospělosti mohou být až příliš různorodé (Lacinová, Ježek & Macek, 2016). Mnozí autoři (Příhoda, 1967; Říčan, 2004; Kail & Cavanaugh, 2010; Stephenson, 2012; Bidulph, 2002; Rubinstein, 2019) však poukazují na ústup rituálů z naší tzv. západní společnosti. Je pravdou, že v našem kulturním okruhu se i to málo z přechodových rituálů, co zbylo – např. svatba - stává stále méně významným faktorem přechodu do další fáze života, což potvrdil svými výzkumy i Arnett (1998). Zmínění autoři vnímají přechodové rituály jako důležitý prvek, který může napomoci získání autonomie mladého muže. Lze se tedy domnívat, že nalezení schůdných forem přechodových rituálů by mohlo přispět k zdárnějšímu dozrávání mladých mužů.

V poslední kapitole ve výzkumu Arnetta (1998) byly ukázány faktory, které jeho respondenti přisuzují dospělosti. Bude zajímavé sledovat, zda i čeští účastníci vyjádří podobné názory.

6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jak čeští muži nahlíží na dospělost a na cesty k ní, tj. jaké mezníky považují za důležité. Zajímá mě také, zda jim během dospívání byla poskytnuta nějaká pomoc ze strany starších a zkušenějších mužů z jejich okolí. Svá zjištění chci porovnat se závěry, ke kterým došel D. Crawford ve svém výzkumu z roku 2003, který jsem představil na závěr teoretické části.

Hlavní výzkumná otázka: *Jaká je zkušenost českých mužů s přechodem do dospělosti?*

Touto obecně formulovanou otázkou se snažím zjistit, jak respondenti nahlíží na dospělost a přechod do ní. Jaké atributy ji přisuzují, jak vnímají svou vlastní cestu, zda a proč se (ne)cítí dospělí, kdy si svou dospělost uvědomili.

Výzkumná podotázka: *Jak vnímají pomoc starších mužů na své cestě do dospělosti?*

Tato otázka směřuje k jednomu ze závěrů Crawfordova výzkumu, konkrétně k faktu, že jeho respondentům během dospívání nebyla nabídnuta jakákoliv pomoc ze strany jiných mužů, která by jim mohla tento proces usnadnit. Zajímá mě, zda respondenti v mém výzkumu prošli obdobnou zkušeností.

7 METODOLOGICKÝ RÁMAEC VÝZKUMU

Metodologický rámec mého výzkumu byl dán jak inspirací Crawfordovým výzkumem, tak samozřejmě také výzkumnými otázkami. Pro tento typ problému je nejvhodnější kvalitativní výzkum, který umožňuje odkrývat hlubší významy za sdělovanými informacemi, čili interpretovat realitu a porozumět jí (Disman, 2011). To znamená, že takový výzkum je orientován holisticky, neboť výzkumník se zaobírá zkoumaným objektem pokud možno v celé jeho šíři a souvislostech (Ferjenčík, 2010). Další charakteristikou kvalitativního výzkumu je pružnost, která umožňuje reagovat na průběžně se vynořující témata a skutečnosti, dokonce i modifikovat výzkumné otázky. Práci kvalitativního výzkumníka lze přirovnat k činnosti detektiva, který vyhledává a analyzuje jakékoliv informace přispívající k osvětlení výzkumného problému (Hendel, 2005).

7.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořili účastníci získaní záměrným výběrem. Z potenciálních účastníků splňujících určitá kritéria byli vybráni ti, kteří se jeví pro výzkum vhodní a souhlasili s účastí (Mioviský, 2006). Vzhledem k povaze výzkumu a zkušenostem výzkumníků v Crawfordově studii se jako vhodným rysem účastníka jeví vyšší vzdělání, potažmo vyjadřovací schopnosti. Crawford uvádí, že pro jeho účastníky bylo velice obtížné o celém procesu dospívání mluvit, nebyli ani schopni charakterizovat, co pro ně znamená pojem „dospělost“. Mohlo k tomu přispět jejich sociální zařazení (nižší střední třída) a nižší vzdělání. Zřejmě to byly pro Crawforda lákavé charakteristiky, neboť v literatuře se těmto mužům nevěnuje tolik pozornosti, nicméně pro průběh rozhovorů se to ukázalo jako kontraproduktivní (Crawford, 2003).

Při výběru účastníků do výzkumu – podobně jako u Crawforda – se částečně uplatnila také metoda sněhové koule, která je u kvalitativních studií také hojně používaná (Mioviský, 2006). Po oslovení dvou vhodných účastníků tito následně pomohli se získáním dalších respondentů. I přes uplatnění metody sněhové koule však došlo k tomu, že autor tohoto výzkumu všechny respondenty více či méně znal, nicméně o tématu výzkumu s nimi nikdy dříve nebylo hovořeno. Tento fakt není nutně nevýhodou, naopak může přispět k uvolněnější atmosféře a otevřenosti respondentů.

7.2 Charakteristika výzkumného souboru

Abychom se přiblížili metodologickému rámci Crawfordovy studie, byla pro tento výzkum navržena tato výběrová kritéria: mužské pohlaví, česká národnost, trvalý pobyt v České republice a věk spadající buď do rozmezí 18 - 25 let nebo do intervalu 30 – 40 let. Skupina starších respondentů obsahuje muže-otce. Žádné další sociodemografické charakteristiky nebyly brány v potaz.

Crawfordova studie obsahovala dvě skupiny po sedmi účastnících. S ohledem na rozsah bakalářské práce a využití metody IPA byl počet účastníků tohoto výzkumu omezen na šest, tak jak to pro výzkum v rámci diplomové práce s využitím této metody doporučují Čermák & Koutná Kostínková (2013). Výzkumný soubor byl tedy tvořen dvěma trojicemi mužů, čímž byly obě věkové skupiny zastoupeny rovnoměrně.

Žádný z účastníků nikdy dlouhodobě nepobýval v zahraničí, ani nepochází z multikulturního prostředí, takže jeho názory a postoje k tématu výzkumu odrážejí stav obvyklý v našem kulturním prostoru. Všichni mají bydliště v Moravskoslezském kraji. Vyrůstali v úplných rodinách. Autorovi výzkumu nebylo v době konání rozhovorů známo, že by některý z respondentů procházel závažnou krizí typu rozvod, úmrtí v rodině apod.

Pro lepší názornost uvádím přehled výzkumného souboru v tabulce. U účastníků jsou doplněny některé základní charakteristiky důležité pro výzkum. Jména účastníků jsou z důvodu zachování anonymity změněna.

Tabulka č. 4: Popisné charakteristiky výzkumného souboru.

respondent	věk	má děti	první dítě v ... letech	finanční samostatnost	samostatné bydlení (ne u rodičů)	vážný vztah nebo ženatý	vzdělání (včetně nedokončeného či aktuálně studované školy)
Patrik	21	ne	-	ne	ne	ne	student VŠ
Miloš	22	ne	-	ne	ne	ne	student VŠ
Karel	22	ne	-	ne	dočasně ne	ne	středoškolské
Tadeáš	31	ano	28	ano	ano	ženatý	VŠ
Jan	37	ano	34	ano	ano	ženatý	VŠ
Roman	38	ano	27	ano	ano	ženatý	nedokončená VŠ

8 METODA ZÍSKÁVÁNÍ A ANALÝZA DAT

8.1 Tvorba dat

Tvorba dat proběhla formou polostrukturovaného rozhovoru, což je flexibilní metoda umožňující respondentovi dostatečně rozvést své myšlenky k tématu. Při práci s metodou IPA, která byla vybrána pro analýzu získaného materiálu, je tento typ rozhovoru nejčastěji používanou metodou sběru dat (Čermák & Koutná Kostínková, 2013).

Rozhovory s respondenty probíhaly na přelomu února a března v roce 2021. Všechny se odehrály po domluvě v jim známém prostředí a v přátelské atmosféře bez přítomnosti dalších osob. Všichni znali účel těchto rozhovorů a souhlasili s nahráváním. Okruhy otázek se týkaly názorů respondentů na dospělost, (tj. co to znamená být dospělý), na její dosažení (tj. jimi samotnými i obecně v naší kultuře) a na případnou pomoc starších a zkušenějších mužů v procesu dospívání. Přesné znění otázek je součástí příloh této práce.

Délka rozhovorů byla přibližně 45 minut, nejkratší rozhovor trval 40 minut a nejdelší 57 minut. Přestože autor výzkumu všechny účastníky znal osobně, rozhodl se dodržet přibližný formát rozhovorů v australské studii, kdy výzkumník zpočátku vedl jen neformální konverzaci na jim příjemné téma (typu volnočasové aktivity apod.) a až po přibližně 45 minutách došlo na diskuzi o tématu dospělosti. Respondentům v tomto českém výzkumu bylo sděleno, že hovor se bude týkat různých životních etap. K položení první relevantní otázky „*Jsi/Jste dospělý?*“ došlo po 10-14 minutách hovoru. Od této chvíle byly pokládány otázky týkající se dospělosti podle zmiňovaných okruhů a zásad kvalitativního přístupu (pružnost, doptávání se). Po rozhovoru byla také domluvena možnost doplnění či dovysvětlení poskytnutých informací, čehož autor využil telefonickou cestou ve třech případech.

8.2 Zpracování a vyhodnocení dat

Všechny rozhovory s účastníky byly od otázky „*Jsi/Jste dospělý?*“ přepsány do textové podoby a analyzovány metodou IPA (interpretativní fenomenologická analýza). Pro tuto metodu je charakteristický nízký počet respondentů a zaměření se na porozumění vlastní žité zkušenosti člověka (Čermák & Koutná Kostínková, 2013).

Metodu IPA lze obecně popsat v několika krocích:

1. Sebereflexe je pro výzkumníka důležitá, neboť ten by měl reflektovat svou vlastní zkušenost s tématem, aby tak byla zajištěna transparentnost výzkumu. Výzkumník si uvědomuje své motivace i prekoncepty, které se k výzkumu vážou.

2. Opakované čtení má za cíl podrobně se seznámit s daty případu, dostat se do kůže respondenta, zažít pohled na problematiku jeho očima.

3. Počáteční poznámky je nejdetailejší částí analýzy, je žádoucí být zcela otevřený vůči datům, nezavrhnout žádné informace z textu, snažit se zachytit vše podstatné, a to formou poznámek psaných po stranách textu. Pro vytváření poznámek je vhodné nejprve v textu podtrhávat důležité části, poté při opakovaném čtení těmto podtrženým částem přiřazovat vhodné popisy.

4. Rozvíjení vzniklých témat je část analýzy, kdy dochází k redukci poznámek výzkumníka. Tento krok slouží k formulaci rodících se témat, která odrážejí respondentovu zkušenost s tématem.

5. Hledání souvislostí je krok analýzy, kdy výzkumník hledá souvislosti mezi vytvořenými tématy. Je výhodné sepsat témata podle toho, jak se objevovala v textu, dochází zde k nacházení tematických shluků

6. Analýza dalšího případu je opakování předchozích kroků na dalším případě.

7. Hledání vzorců napříč příklady je poslední fázi analýzy, kdy se po zpracování jednotlivých případů výzkumník snaží nalézt společné prvky a témata propojující jednotlivé případy (Čermák & Koutná Kostínková, 2013).

9 ETICKÉ HLEDISKO VÝZKUMU

Všichni respondenti se výzkumu účastnili dobrovolně, znali účel výzkumu (bakalářská práce). Co se týká tematického obsahu rozhovorů, bylo jim předem sděleno, že tématem jsou různá období v životě člověka a jejich postoj k nim. Mezi tato období nepochybně patří i dospělost. K upřesnění nedošlo záměrně, aby bylo možné srovnání s Crawfordovou studií.

Vzhledem k faktu že autor výzkumu a respondenti se znali a chovají k sobě jistou důvěrou, byly souhlasy s účastí ve výzkumu, pořízením nahrávky a zpracováním dat výhradně pro účely této bakalářské práce uděleny ústně. Respondenti byli před hovorem poučeni, že tento souhlas mohou kdykoliv odvolat a svou účast ve výzkumu ukončit. Taktéž jim bylo sděleno, že není nutné odpovídat na jakoukoliv jim nepříjemnou otázku. K této situaci však nedošlo a všechny rozhovory proběhly bezproblémově v přátelské atmosféře. Po ukončení rozhovoru byli účastníci opět požádáni o ústní souhlas se zpracováním dat a byla domluvena i možnost případného doplnění informací, pokud tak autor výzkumu uzná za vhodné. V případě zájmu o téma byla účastníkům také nabídnuta možnost seznámení se se závěry výzkumu.

Z důvodu zachování anonymity byla jména účastníků změněna. Se získanými daty bylo při výzkumu nakládáno jako s citlivými. Účast ve výzkumu nebyla nijak honorována, byla čistě na dobrovolné bázi respondentů.

10 VÝSLEDKY VÝZKUMU

10.1 Sebereflexe výzkumníka

Tato část je věnována výsledkům vzešlých z analýzy dat metodou IPA. Nedílnou součástí procesu analýzy v IPA je sebereflexe výzkumníka, která je jakýmsi nultým krokem celého procesu. Ze dvou variant doporučených autory Čermákem & Koutnou Kostínkovou (2013) jsem upřednostnil techniku „prázdné židle“, spočívající v dialogu sám se sebou. Tato technika výzkumníkovi umožní uvědomit si své dvě role: výzkumník a člověk se zkušenostmi s daným tématem.

Proč jsem si zvolil téma atributů dospělosti u mužů?

Považuji toto téma za nesmírně důležité. Nebylo tomu tak ale vždy. Během svého dospívání ani v rané dospělosti jsem totiž vůbec nepřemýšlel o tom, kdy se stane kluk dospělým chlapem. Ani jsem neřešil, co slovo „dospělost“ vlastně znamená, jaký má obsah, ačkoliv jsem jasně vnímal rozdíl mezi chlapcem a dospělým mužem. Zpětně si vybavuji, že jsem se na dospělost docela těšil, poněvadž jsem ji bral jako nějaký nově otevřený prostor, který mi snad přinese nové zážitky a zkušenosti veskrze příjemné povahy – těšil jsem se na vystudování nějaké vysoké školy (netušil jsem ale jaké), na zajímavou práci, dobrý partnerský vztah, vysněné cestování po světě a podobně. Vnitřně jsem věřil, že mě toto všechno potká, ale nějak jsem nevěděl, kdy se to stane. Říkal jsem si, že naplnění těchto příjemných představ na mě čeká někdy v budoucnosti, v té „pravé dospělosti“. S odstupem několika let od těchto představ jsem si uvědomil, že už dávno nebydlím u rodičů, ale s partnerkou, že mám vysokoškolský diplom, práci, byt, za sebou několikaměsíční pobyty v zahraničí, ale když už jsem někdy v myšlenkách zabrousil k pojmu „dospělost“, stále jsem cítil, že to není ono... a to jsem se už blížil věkem ke třicítce. Když mi bylo 32 let, dostal jsem knihu Breta Stephensona *Co dělá z chlapců muže*, která pojednává o přechodu dospívajících kluků k plnohodnotnému mužství, ta mi pootevřela oči.

Proč byla ta kniha tak zajímavá?

Protože jsem si při její četbě uvědomil, že nejen já, ale asi téměř žádný kluk nebo chlap z mého okolí neprošel ničím důležitým – přechodovým rituálem. Hned chci ale zdůraznit, že ty

přechodové rituály nechápu v naší soudobé společnosti jako nějaký obřad, ale ve své podstatě jako akceptaci mladého kluka ve světě dospělých chlapů. Bohatě by mi stačilo, kdyby mě můj otec začal brát jako sobě rovného, kdyby mi dával zřetelně najevo svou důvěru a respekt. Jeho přístup ke mně mě ovšem opravdu štval, připadal jsem si v jeho přítomnosti jako malý kluk. Cítil jsem, že kdyby ten krok vůči mně během mého dospívání udělal, hodně by mi to pomohlo. Byl bych určitě sebevědomější, což by se pozitivně projevilo při mnoha záležitostech, které mě potkaly, jak si teď retrospektivně uvědomuji. Nehledal bych se tolik, byl bych asi vyrovnanější, dříve bych si ujasnil priority... a myslím, že bych měl snazší a spokojenější život.

Co dalšího přispělo k volbě tématu této práce?

Úplně nejvíce seminární práce, ve které jsme měli zpracovat nějaký kvalitativní výzkum. Narazil jsem na studii Davida Crawforda, která se týkala vnímání vlastní dospělosti u australských mužů. Velice mě zaujaly její závěry. Stejně jako dle mého názoru u nás mladí kluci do dospělosti tak nějak bez povšimnutí a bez pomoci okolí vklouznou, tak podobně se to odehrává i v Austrálii. Málokdo tam nad tímto tématem přemýšlí, málokdo je o něm schopen mluvit... prostě se to neřeší. Dospělost nevnímám samozřejmě jen v té biologické rovině, ale také jako zralost, vyspělost... Různé výzkumy ale ukazují, že většina dospívajících lidí si dospělost spojuje se zodpovědností. Nejprve za sebe, postupně se to rozšiřuje i na partnera, děti, širší komunitu. Domnívám se, že pokud bychom jako společnost začali brát toto téma tranzice do dospělosti vážněji, mohli bychom jednak pomoci dospívajícím s nalezením identity a autonomie, především bychom mohli všichni profitovat z toho, že by se snížil počet nedozrálých, hledajících se, často nezodpovědných mužů a vzrostl by kolem nás počet v dobrém slova smyslu chlapů. Zodpovědných, spolehlivých, čili takových, kteří jsou vzorem pro své děti. Proto chci zjistit, jak na dospělost pohlížejí mladí muži u nás a zda zažívají ze strany starších mužů něco, co by se alespoň trochu blížilo přechodovým rituálům. Jako inspiraci jsem si logicky vybral studii D. Crawforda.

Zažil jsem něco, co by se přechodovému rituálu blížilo?

Nezažil. Opět si ale až retrospektivně vybavuji, že jsem po něčem takovém toužil. Chtěl jsem udělat něco, co by mi vysloužilo respekt okolí. Rodiny i toho širšího. Proto jsem po maturitě ani nechtěl jít na žádnou vysokou školu. Chtěl jsem odejít z domu, odjet na dlouhou dobu do zahraničí, nejlépe na minimálně několik měsíců, zvládnout být sám, k tomu si vydělat nějakou slušnou finanční částku a pak se vrátit domů jako „vítěz“. Na cestu jsem se připravil a

odjel... Byla první polovina devadesátých let, nebyli jsme členskou zemí EU, takže jsem věděl, že to bude těžké... Nevyšlo to. Za deset dní jsem byl zpět doma. Ale zkusil jsem to... a i těch deset dní mě někam posunulo, ačkoliv podstatu věci to nevyřešilo.

10.2 Ukázka analýzy dat

Následující dvě tabulky ukazují způsob práce s poznámkami a tématy, kdy na pravé straně jsou vynořující se témata a na levé poznámky a komentáře výzkumníka.

Tabulka č. 5: Ukázka tvorby témat I.

Témata	Část interview	Poznámky
<p><i>Rodina</i></p> <p><i>Finanční nezávislost</i></p> <p>Zodpovědnost</p> <p><i>rodičovství</i></p>	<p>OD: Když si vzpomínám, tak největší rozdíl, co jsem vnímal, bylo to, že oni už <u>měli svoje rodiny</u>. Takže myslím si, že když jako člověk založí rodinu, tak... Vidíte to, <u>neříkám, že rodina je nutnost k dosažení dospělosti</u>, ale myslím si, že jakmile už člověk založí rodinu a není to jenom <u>náhodou</u>. Že už se jako rozhodne, <u>je zaopatřen</u>, ví, že je <u>schopen vychovávat to dítě</u>, je schopen ho <u>zaopatřit a postarat se o něj</u> a tady ty další věci, tak si myslím, že <u>tehdy už je člověk stoprocentně dospělý</u>.... Ale <u>mohl být dospělý už dříve</u>. Není to tak, že je dospělý až po tom. Ale <u>tehdy už je stoprocentně dospělý</u>.</p>	<p><i>Být dospělý lze i bez rodiny</i></p> <p><i>Vidí rozdíl otec / zodp. otec</i></p> <p><i>Zodp. otec = 100% dospělost</i></p>

Tabulka č. 6: Ukázka tvorby témat II.

Témata	Část interview	Poznámky
<p><i>Samostatnost</i> <i>Finanční nezávislost</i></p>	<p>OD: Tu dospělost vnímám, že má více <u>rozměrů</u>. Můžou být lidé třeba úspěšní, ale v jiném ohledu, třeba vztahových věcech nemusí být úplně dospělí. Nebo jsou lidé naopak vztahově velice dobří, ale nejsou schopni <u>samostatného fungování</u>, nebo nejsou <u>soběstační finančně</u> a takové profesní, to tam třeba taky nefunguje. Takže to vnímám tu dospělost více takhle.</p> <p>T: <i>Jako nějakou komplexní věc?</i></p>	<p><i>Dospělost = komplexní pojem</i></p>
<p><i>Věk není určující</i></p>	<p>OD: Noo, ve více úrovních. Neřekl bych, že <u>automaticky, když má člověk třeba 50 roků</u>, je dospělý. Někdy třeba člověk je úspěšný, má třeba <u>nějakou firmu, má dokonce i rodinu, ale kdyby se člověk podíval, jak funguje ve vztazích</u>, v rodině, tak vidí, že tam ta <u>dospělost není</u>. Takže vnímám tu dospělost tak nějak jinak.</p>	<p><i>Věk se nerovná zralost</i></p> <p><i>Dospělost = komplexní pojem</i></p>

Tabulka č. 7: Ukázka chronologického seznamu témat

Jan
<ol style="list-style-type: none"> 1. Plnoletost (4.11) 2. nezávislost/svoboda (4.12) 3. nezávislost/svoboda (4.16) 4. dosp. = individuální (4.22) 5. věk není určující (4.23) 6. věk není určující (4.27) 7. dosp. = zralost (4.29) 8. věk není určující (4.30)

10.3 Jednotlivé případy

V této části představím jednotlivé výzkumné případy. Jména byla z důvodu anonymity pozměněna.

Patrik

- 21 let, student VŠ, bydlící s rodiči. Za dospělého se nepovažuje, byť si je jako student práv samozřejmě vědom faktu, že hranice zletilosti dosáhl. Při výuce na VŠ se dozvěděl o některých aspektech život v antickém Římě, navíc je poměrně sečtělý a ze školy si vzpomíná například na teorie Eriksona nebo Piageta, takže si je vědom určité přechodové fáze, ve které se aktuálně nachází. Nicméně netuší, kdy tato přechodná fáze skončí: „*Vůbec nevím. Nevím. Myslím si, že po dobu, co budu studovat, se to ještě nestane.*“

Myslí si, že dospělost a cesta k ní je velice individuální, že se jedná o proces, během kterého se stávají různé důležité události. Věkové hranice dospělosti (např. 18 let) jsou dle něj uměle vytvořené a „*ani už neznamenaají, co by měly znamenat*“. Dospělým se člověk stoprocentně stane jakožto rodič – zodpovědné rodičovství je pro Patrika nejvýraznější atribut dospělého člověka. Dosažení dospělosti by nespojoval s žádným věkem, ale především s dozráním do určitého stavu, který lze popsat jako zodpovědnost, nezávislost, zkušenost, umět řešit krize, být schopen jít si za cílem. Takový člověk má pak stabilní práci a dovede se postarat o své blízké, může mít vážný vztah.

Rodiče jej berou jako sobě rovného a zodpovědného: „*Moji rodiče poměrně dbají na to, aby mě jako nevodili za ručičku nebo mě necpali někam. Takže kupříkladu při výběru školy jsem měl úplnou volnost.*“ Přesto mu důvěra ze strany rodičů nepomáhá k pocitu dospělosti, chybí mu zmíněná vyzrálost.

S aktivní pomocí starších mužů na cestě k dospělosti se nesetkal. Oceňuje sice, že muži ve sportovních týmech, kterých je členem a muži, se kterými pracoval na brigádách, s ním vždy jednali jako rovný s rovným, ale Patrik se přesto vždy cítil méně dospělý a považuje to tak za správné. Vnímá totiž rozdíl mezi svou pozicí a zkušenějšími muži: „*Nicméně já když jsem takhle někde pracoval, tak jsem vždycky spíš vnímal ten kontrast, jakože oni už jsou to chlapi a já jsem ještě vlastně děcko, i když oni se ke mně chovali dobře, brali mě tak jako sobě rovného, tak... Tohle určitě není něco, co by mě posunulo k dospělosti.*“ Nedovede si představit, jak by

aktivnější pomoc ze strany těchto mužů měla vypadat. Ovšem fakt, že starší berou mladší mezi sebe, považuje za žádoucí a podle něj se to obzvláště na venkově či malých městech děje.

Atributy dospělosti: zodpovědnost; finanční nezávislost; nezávislé rozhodování, směr

Milníky: rodičovství; partnerský vztah

Pomoc zkušenějších mužů: kolektiv

Cesta k dospělosti: individuálnost; proces; věk není určující

Miloš

- 22 let, student VŠ, dosud bydlící s rodiči. Pro Miloše je nepředstavitelné, že by měl nyní podniknout krok, který už někteří jeho spolužáci ze střední školy udělali, či se k němu chystají – sňatek. A to i bez ohledu na fakt, že nemá vážný vztah. Zdaleka se necítí dospělý, překvapí ho i pozdrav „Dobrý den“ od mladších dětí (připadá mu poněkud nepatřičný). Jako podobně zvláštní vnímá pocit, který se u něj dostavil, když při prvním semestru studia na VŠ pracoval – role zaměstnance byla nová a dost nezvyklá. Dospělým se necítí také proto, neboť cestu k dospělosti chápe jako postupný proces osamostatňování se a cítí, že má ještě kus cesty před sebou. Nicméně si také retrospektivně uvědomuje, že se již k dospělosti posouvá. K tomu přispěl mimo jiné částečný přesun od rodičů na vysokoškolské koleje, kde ale kvůli aktuální epidemiologické situaci nemůže pobývat.

Jako vysokoškolák se tudíž cítí na pomezí, již ne jako dítě, ale také ne dospělý. Tak ho podle něj chápou i rodiče, vnímají například, že se už v ledasčem dokáže o sebe postarat. Toto platí spíše pro otce, poněvadž matka má tendence o něj pořád hodně pečovat. Otec jej prý takto bere už asi od 15 let. Nicméně Miloš si neuvědomuje, že by k tomuto posunu vnímání jeho osoby přispěla nějaká událost. Proč je tomu tak ale mohou vysvětlovat tato slova: „... *můj tatka bere jako obecně prostě lidi autonomně, že jako spíše je nechá, aby se postarali o sebe, než to... takže neměl potřebu mě prostě do něčeho nutit, prostě mi řekl, udělej si to, jak chceš.*“ Toto vyjádření spíše naznačuje, že otec nechává věci běžet, volně plynout, pokud nejsou problémy. Miloš během rozhovoru nezminil jedinou situaci, kdy by se otec aktivně zapojil do jeho tranzice k dospělosti.

Rodina, střední a vysoká škola mohou poměrně dlouho poskytovat určité podpůrné „lešení“, které by však dle něj mělo spadnout s dokončením vzdělání, v jeho případě

vysokoškolského. Poté by stabilní zaměstnání spolu s osamostatněním se a ujasněním si priorit mělo přispět k dotvoření identity dospělého člověka: „ ... *ani bych to jako nespojoval nutně třeba s tou rodinou nebo tak, si myslím, že člověk může být dospělý bez toho, že je to spíše jako to ukotvení toho, že už jako má něco, co dělá a může se s něčím identifikovat... takhle, možná.* “

S pomocí starších a zkušenějších mužů se na své cestě k dospělosti zatím neseťkal. Má pocit, že je lepší příliš se nevázat na žádnou dospělou osobu, protože nikdo není neomylný a bylo by hloupé po někom opakovat jeho chyby. Myslí si, že dospělý a zkušený muž by měl být mladším k dispozici, ale neměl by být aktivní v jejich procesu dospívání: „... *si myslím, že spíš by jako ta role měla být tak, že ten mladší, když něco potřebuje, nebo má tu potřebu, že neví prostě, tak aby se mohl zeptat, ale aby to na něj nebylo tlačeno.* “ Ideální by také bylo, kdyby podobných osob, které mohou inspirovat, pomoci či poradit, bylo více. I mínění svého otce bere jen jako jeden z mnoha názorů, protože si je vědom omylnosti rodičů. Koneckonců okamžik, kdy si uvědomil, že rodiče nejsou vševědoucí a neomylní, uvádí jako důležitý moment na své cestě k dospělosti: „... *člověk najednou zjistí, že ten rodič je jako taky člověk, chybuje a... najednou zjistí, trochu to jako zboří tomu člověku... tu iluzi toho, že vždycky to bude v pohodě, protože rodiče to mají všechno vymyšlené a vždycky všechno zachrání.* “

Dospívání bere jako velmi individuální proces, těžko se mu hovoří o budoucích (pravděpodobných) událostech, které se tradičně berou jako milníky na cestě k dospělosti. Například u rodičovství neví, zda to bude postupné „*vplynutí*“ to této role, či s narozením dítěte přijde velký zlom. Zdá se, že o dospělosti jako takové příliš nepřemýšlí, sám říká, že dospělost je „*takový docela mlhavý pojem.* “

Atributy dospělosti: zodpovědnost; nezávislé rozhodování, směr; respekt k druhým lidem; stabilita; samostatnost

Milníky: pobyt v zahraničí; stabilní zaměstnání; rodičovství; partnerský vztah

Pomoc zkušenějších mužů: neosobní inspirace; muž jako zdroj informací

Cesta k dospělosti: individuálnost; proces; věk není určující

Karel

- 22 let, pracující, přechodně bydlící u rodičů. Dospělý se necítí a prý ani nechce. Chce si zachovat svou spontaneitu a hravost, starší dospělí jsou prý příliš vážní. Dospělost jako taková

dokonce pro něj nemá nějaký větší význam. Po těchto slovech bychom očekávali, že Karel bude naplňovat znaky člověka, který odmítá opustit bezpečí rodinného hnízda. Není to však pravda. Karel se naopak velmi těší, až za několik týdnů bude opět moci bydlet bez rodičů – v současné době jen čeká na uvolnění bytu. Sám se také žíví, má stálé zaměstnání. O dospělosti se mu však nehovoří lehce, ze všech respondentů například uvedl nejméně atributů dospělosti, které se dle něj dají shrnout takto: zodpovědnost, rodičovství, samostatnost (bydlení), respekt k druhým lidem (nestarat se příliš o ostatní, nepomlouvat, nevnucovat své názory, nelhat).

Rodiče jej prý určitě nepovažují za dospělého. Vadí mu vnučování jejich názorů, ale také přílišná péče ze strany matky: *„Je to i tím, že prostě mamča, mamča mě vždycky bude mít jako toho mladšího syna, který je ještě takový... Prostě přijde jí, že jsem ještě takový nezkušený, že nic nevím nebo... pořád má tu tendenci se o mě starat. Až moc starat.“* Domnívá se, že rodiče se snaží přespříliš ovlivňovat jeho osobnost.

Cestu k dospělosti vnímá jako proces, během kterého se stanou důležité události, které člověka k dospělosti posunou. Například samostatné bydlení bez rodičů považuje za velký krok pro *„počátek tvoření mojí vlastní osobnosti“*. Po maturitě významně omezil počet přátel, se kterými se stýká. Z „hvězdy školy“ se stal téměř samotář. Nyní má kolem sebe okruh jen asi pěti lidí, u kterých si cení respektu vůči své osobě, například kvůli tomu, co má nastudováno (mimo jiné astrologii).

Přestože se vyjádřil negativně o dospělosti, z jeho slov jde vycítit, že dospět chce. Na otázku, kdy bude mít pocit, že je brán jako dospělý, odpovídá: *„Jako věřím tomu, že ta doba přijde... po něčem... Ale to něco bude muset být něco velkého.“* Tou velkou věcí myslí jednorozční pobyt v Kanadě, který má dokázat, že *„jsem zvládl žít sám bez kohokoliv jiného, jako známého. Tečka.“* Ze slov Karla, lze cítit, že po epoše současného hledání se (explorace), se v budoucnu vyloupnou pevnější struktury, jak tvrdí Levinson (1978). Napovídá tomu Karlova snaha o nalezení identity a autonomie nebo jeho názory na zodpovědnost a rodičovství: *„Myslím si, že ta láska se pak přesune od lásky k sobě k tomu dítěti, které máš, o které se staráš. A... je to tím pádem něco takového, co už tě drží tak trošku zpátky... Že pořád myslíš na to, že doma máš... prostě malého, o kterého by se pak neměl kdo starat. Kdyby se ti něco stalo, cokoliv. Tak pořád myslíš na to, že se musíš vrátit domů za svým malým.“*

Ani Karel se během dospívání nesetkal s aktivní pomocí starších mužů. S otcem se v některých názorech střetává, dospělé považuje většinou jako příliš zvažnělé a nespontánní

(jedna výjimka prý ale existuje). Nicméně souhlasí s názorem, že mladý člověk může mít své vzory, ke kterým vzhlíží a kteří ho inspirují, obzvláště pokud spolu mohou trávit čas. Sám takového člověka má: „*Když si povídáš s tím člověkem nebo trávíš s ním určitý čas a... .. i když se bavíš prostě o něčem nepodstatném nebo jenom pracuješ na zahradě a... tak i potom se najdou nějaké jeho lekce nebo ponaučení nebo něco takového, které on prostě předá.*“

Atributy dospělosti: zodpovědnost; samostatnost; respekt k druhým lidem

Milníky: rodičovství; samostatné bydlení; zaměstnání; pobyt v zahraničí; samostatnost; plnoletost

Pomoc zkušenějších mužů: muž jako vzor

Cesta k dospělosti: proces; individuálnost; věk není určující

Tadeáš

- 31 let, ženatý, jedno dítě. Sám sebe vnímá jako dospělého už od adolescence, k tématu dospělosti pro něj bylo ze všech respondentů nejněžší hovořit. Jako důležité atributy dospělosti uvádí poměrně obligátní pojmy jako rodičovství, partnerství, schopnost se o své blízké postarat, zodpovědnost, nicméně dodává také uvědomění si svých priorit, dodržení slibů, pomoc druhým, spolehlivost, stát si za svými názory apod. Domnívá se, že některé tyto vlastnosti měl už v 16-17 letech, kdy se subjektivně cítil dospělým. Tuto celkem nevšední vyspělost přičítá faktu, že otec pracoval v zahraničí, takže se musel doma chovat zodpovědněji, pomáhat matce s domácností i péči o devět let mladšího bratra. Přispět k tomuto pocitu mohlo i to, že od raného dětství zvládal nejen běžné práce v domácnosti, ale od 12 let také poměrně náročné činnosti při rekonstrukci domu a péči o zahradu a další rodinné pozemky.

Také Tadeáš chápe dospívání jako individuální proces, který rámuje důležité milníky. Pro něj tím asi největším byl odchod od rodičů, kdy už ve svých 20 letech odešel bydlet k přítelkyni, která se posléze stala manželkou, a také se od té doby dokázal sám žít. Toto brzké odpojení se od rodiny je nicméně poměrně vzácné, což potvrzuje i Tadeáš: „... *v mém okolí jsem v podstatě ne, že jediný, ale... je tady pár lidí, zhruba do 10, o kterých vím, že to takhle mají stejně, a oproti třeba 90, kteří to mají jinak, tak... tak asi ano. Jako rozhodně, že by ve 20 odešli, tak to určitě ne.... tam si spíše myslím, že ten přerod začíná okolo 27, 28 let...*“

Tadeášova krátká cesta do dospělosti může být vysvětlena faktem, že přes svůj vnitřní pocit, že je dospělý, byl až do konce střední školy doma „*držen zkrátka*“, tj. nemohl jezdit do zahraničí na brigády, aby si vydělal své vlastní peníze, nemohl kdykoliv přespat u přítelkyně nebo jít na diskotéku apod. Nadto se na dospělost opravdu těšil, rozhodně se jí neobával: „*Nebál jsem se určitě, to dokážu tvrdit na 100%, protože spíše jsem se těšil, co to přinese.... .. jsem se i těšil, že konečně budu ten dospělý, budu řídit auto – to mě strašně lákalo, protože jsem vždycky chtěl v podstatě mít těch 18 a mít řidičák, to byl takový ten cíl, ne ta maturita, ale pro mě to byl ten řidičák... .. A těšil jsem se na to, že budu vydělávat své vlastní peníze, to bylo jako velmi důležité, že nebudu závislý na svých rodičích, i když jako... ehm..... Nějaké brigády jsem měl, ale vzhledem k tomu, jak jsem říkal, že jsem každý rok vlastně celé prázdniny strávil u nás, na zahradě, tak horko těžko jsem si mohl vydělat nějaké peníze navíc.*“

Podle Tadeáše jej rodiče vnímali jako zodpovědného a samostatného, viděli totiž, že zvládá práce v domácnosti apod., je rozumný. Nicméně jako dospělého ho začali brát až po odchodu z domu. Jeho cestu k dospělosti mu však svou aktivní podporou nijak neusnadnili. Velkou pomocí na cestě do světa dospělých byl pro Tadeáše čas strávený se staršími lidmi. Míval starší kamarády a už od dětství chodíval například hrát fotbal s partou starších mužů, kam patří i jeho otec. Avšak v tomto ohledu pro něj byl zásadní postavou strýc-podnikatel. Opět nešlo o žádnou aktivní pomoc, jak bychom si ji představili u přechodových rituálů, strýc ho však velice inspiroval: „*... jsem jako viděl, jak to může fungovat a strašně se mi to líbilo, že to takhle chci mít taky, akorát rodiče to brali trošku jinak, no.*“ Představa rodičů bylo učitelské povolání pro syna (i oni jsou učitelé), čemuž se Tadeáš zpočátku snažil vyhovět. Nicméně studium učitelského oboru ho nebavilo, ze školy záhy odešel, začal pracovat u svého strýce a k tomu dálkově studovat obchod a marketing, přičemž studium si i sám platil.

Dnes si užívá své rodičovství, snaží se být zodpovědným otcem i partnerem, což se projevuje také na snaze o co nejzdravější životní styl: „*... to souvisí i s tím zdravím a životním stylem, že nechceš, abys prostě v 50 tady nebyl, nebo měl takové fyzické nebo psychické problémy, že to prostě bude špatně, takže děláš všechno pro to, abys byl v pohodě, abys fungoval, abys byl aktivní.*“ U svých vrstevníků však takový přístup k rodinnému životu nevidí. Někteří, byť již otcové, jsou dle něj stále nezralí a ani otcovství je nezměnilo: „*... ne všichni se změnili, respektive u některých je vidět, že jsou pořád ještě těmi – neřekl bych dětmi – ale těmi, kteří nemají ty... ty priority teď nastavené jinak, že by měli být více... více rozumní, více*

svědomití, více pečliví... ... ne všichni takhle fungují, že by se starali výhradně o ty děti. “ Jde tedy vidět, že ne u každého rodičovství přispěje k nárůstu zodpovědnosti.

Atributy dospělosti: zodpovědnost; finanční nezávislost; nezávislé rozhodování, směr; stabilita; samostatnost; sebeobětování

Milníky: samostatné bydlení; dokončení vzdělání; rodičovství; zaměstnání; partnerský vztah

Pomoc zkušenějších mužů: muž jako vzor; kolektiv

Cesta k dospělosti: individuálnost; proces; věk není určující; není se čeho bát

Jan

- 37 let, ženatý, dvě děti. Cítí se dospělý, ale protože dospělost chápe jako vícerozměrný koncept, nelze s jistotou říci, kdy se tak člověk začne sám vnímat. Obecně však cítí, že lidé dozrávají až kolem 30 let věku. Jemu osobně jako poslední kamínek do mozaiky zapadlo uvěření v Boha ve 32 letech. Vnímá však, že spousta věkem dospělých lidí se rozhodně vyzrále nechová, byť jsou to i padesátníci. Zná však i mladé muže lehce nad 20 let, které za dospělé považuje.

Jako důležité atributy dospělosti spatřuje zodpovědnost (i k ostatním lidem), osamostatnění se, znát své priority, stabilitu, schopnost kvalitního partnerského vztahu. Důležitá je harmonie mezi profesní a vztahovou stránkou života. Často uváděný prvek nutný pro dosažení dospělosti – rodičovství – považuje obecně také za důležitý, avšak u sebe ne. Ve věku narození prvního dítěte (34 let) se na potomka považoval mentálně připravený a jako změnu v životě směrem k větší zralosti (dospělosti) to nevnímal.

Jako jediný z respondentů ví o přechodových rituálech, resp. jediný si u rozhovoru uvědomil, že tento koncept je pro přechod do dospělosti důležitý. Sám ho zmínil, když se rozhovořil o základní vojenské službě, která se za důležitý mezník k dospělosti dříve považovala. Chtěl ji absolvovat, ale profesionalizace armády tomu zabránila. Přihlásil se proto do tzv. aktivních záloh, kde si vybral výsadkáře, tj. prestižní část armády. Dokázal absolvovat náročný výcvik (ve 31 letech) a chápe, že si tím získal u okolí respekt: *„Jo, tak já jsem to kvůli tomu udělal. Zcela vědomě, podvědomě i vědomě věděl, že to prostě je ideální, že to chcu udělat. Prostě jsem si potřeboval jako něco dokázat. Tak jsem si to dokázal a stačilo, no.“* Jistě nelze tvrdit, že tento čin se rovná přechodovému rituálu, avšak minimálně prvek náročné zkoušky a získání si respektu u okolí zde vidíme.

Nedokáže s jistotou říci, kdy jej za dospělého považovali rodiče. Jednak cítí, že se opravdu jednalo o postupný proces, pak také si dle svých slov názorů okolí dříve příliš nevšímal. Domnívá se však, že tomu, aby jej rodiče považovali za dospělého, hodně napomohly jeho pobyty v zahraničí (první již během studia střední školy, druhý během vysoké školy), dále osamostatnění se (bydlení, práce), výcvik u výsadkářů a především manželství a rodičovství.

Již bylo řečeno, že Jan ví o existenci a funkci přechodových rituálů. S aktivní pomocí starších mužů na své cestě k dospělosti se však nesetkal. O otci nemluvil vůbec, jako velký vzor pro sebe však považuje svého dědečka. Trávili spolu hodně času a Jan ho vnímal takto: „*Trávil s námi extrémně hodně času. Nikdy jsem ho neviděl v podstatě, možná jednu výjimku, našťvaného. Takže byl takový extrémně klidný, vyrovnaný a byl velice... velice měl rád lidi. A... taky byl velký sportovec, turista...*“ Role dědečka v tranzici k dospělosti tak byla opět pasivní. Obdobnou roli v životě Jana později nevědomky zastávalo několik dalších lidí, např. trenér ve sportovním oddíle nebo kolega v práci. Nejednalo se ale o žádné dlouhodobé a aktivní působení dotyčných, spíše jen byli zdroji myšlenek. Jan si však uvědomuje, že pomoc zkušenějších mužů je pro dospívající více než vhodná. Nicméně se obává, že pokud tato pomoc mezi muži nebude fungovat systémověji, předávána z generace na generaci, může to být problém. Zmiňuje také víru v Boha. Připomíná, že mít člověka jako vzor je riskantní, neboť lidé mají své plusy a minusy. Kdežto Bůh je dle Jana bezchybný a dává jasný směr.

Atributy dospělosti: zodpovědnost; finanční samostatnost; nezávislé rozhodování, směr; sebeobětování

Milníky: samostatné bydlení; dokončení vzdělání; rodičovství; zaměstnání; partnerský vztah; plnoletost; pobyt v zahraničí; zkouška/respekt

Pomoc zkušenějších mužů: muž jako vzor; muž jako inspirace

Cesta k dospělosti: individuálnost; proces; věk není určující; není se čeho bát

Roman

- 38 let, ženatý, 3 děti, spolumajitel rodinné firmy. Jako dospělý se cítí, přesto se mu těžce určuje přesný moment, kdy se tak stalo. Událostí na cestě k dospělosti, které na její dosažení měly poměrně velký vliv, však dokáže vyjmenovat hned několik. Jako jeden ze zlomových momentů obecně udává odchod od rodičů, nicméně u sebe vyzdvihuje také dobu,

kdy mu zemřel tchán a on pocítil potřebu postarat se i o tchyni: „*U mě se stal třeba zlom, nebo něco takového si pamatuju, když mi umřel tchán, tak jsem se začal starat ještě o tchyni, aby nezačala chlastat a podobně. Takže jsem to bral, ne že jenom svoje děti, ale rozšířil jsem to ještě, že jsem se chtěl postarat i o ni.*“ Tato událost ukazuje na jeho pojetí zodpovědnosti, neboť tu přijímá nejen za sebe, ale i za další osoby (děti, partnerku, další rodinné příslušníky a také zaměstnance ve firmě).

Další důležitou událostí na své cestě k dospělosti pro něj bylo první zaměstnání: „*A dál první zaměstnání. To jsem zapomněl, to byl takový velký milník, kdy člověk dostane facku zleva i zprava... ..to bych řek, že to byla největší zkouška dospělosti. První zaměstnání, respektive zaměstnání v XXX, když jsem byl. A byl jsem tam jmenovaný do funkce vedoucího, tak to, to mi dalo největší facky.*“ Toto zaměstnání mu jednak otevřelo oči ohledně charakteru a morálky jiných lidí, ale také tam potkal osobu, která jej velmi formovala. Často se uvádí, že při přechodu do dospělosti je stále zaměstnání důležité především kvůli finanční nezávislosti, nicméně Roman se finančně osamostatňoval už v průběhu střední školy (brigády), takže finanční aspekt zaměstnání pro něj nebyl klíčový.

Rodičovství a schopnost být vzorem pro své děti, postarat se o ně, to vnímá jako důležité atributy dospělosti. Narození první dcery proto chápe jako další velký zlom, který ho přiměl být ještě zodpovědnějším. Přesto je rád, že si také zachoval určitou spontaneitu při hrách s dětmi.

Není si úplně jistý, jak jeho dospělost vnímají rodiče. Matka ho tak pravděpodobně vnímá, u otce to tak ale asi nebude: „*Jako otec má pořád povahu takovou, že si myslí, že máme prostě 12 roků. Mamka, ta jo.*“ Lze si tedy snadno dovodit, že otec nebude klíčovou figurou, která Romanovi pomohla na cestě k dospělosti. Dle jeho slov se určitá pomoc starších mužů odehrála už na střední škole (průmyslovka), kde převládali muži-učitelé: „*... my jsme měli ve škole vlastně samé učitele, takže my jsme takový průběh na škole celkem i měli. Že v prváku jsme byli snopli. Od druháku už to bylo lepší a v třetíáku už nás brali. Ve čtvrtáku už jsme spolu chodili do hospody :-)* Takže... to bylo jako víceméně.... já jsem měl vynikající učitele, teda.“ Respekt ze strany učitelů hodnotí velice kladně. Neméně kladně se pak vyjadřuje o spolužákovi a jeho strýci, který tohoto spolužáka vychovával. Oba dva byli výbornými mentory a vzory. Během prvního zaměstnání byl Roman také ovlivněn svým šéfem a zároveň velice úspěšným majitelem firmy. Tento muž mu dokázal projevit důvěru a respekt, což Roman hodnotí velice kladně.

I Roman vnímá dospívání jako proces, nedokáže ovšem jednoznačně určit moment, kdy došlo k přerodu dospívajícího chlapce v dospělého muže.

Atributy dospělosti: zodpovědnost, stabilita; samostatnost

Milníky: samostatné bydlení; rodičovství; zaměstnání; plnoletost; dokončení vzdělání; nešťastná událost v rodině

Pomoc zkušenějších mužů: muž jako vzor

Cesta k dospělosti: individuálnost; proces; věk není určující; není se čeho bát

10.4 Shrnující analýza témat

V této části se pokusím shrnout jednotlivá výrazná témata vzešlá z analýzy rozhovorů. Jejich přehled znázorňuje tabulka č. 8.

Tabulka č. 8: Shrnutí témat vzešlých z analýzy.

Atributy dospělosti	Milníky na cestě k dospělosti	Pomoc zkušenějších mužů	Vnímání cesty k dospělosti
zodpovědnost za sebe	samostatné bydlení	neosobní inspirace	individuálnost
zodpovědnost za ostatní	zaměstnání	muž jako vzor	proces
finanční nezávislost	rodičovství	muž jako zdroj informací	věk není určující
samostatnost	zkouška/respekt	kolektiv	není se čeho bát
stabilita	pobyt v zahraničí		
nezávislé rozhodování, směr	maturita/dokončení vzdělání		
sebeobětování	nešťastná událost v rodině		
respekt k druhým lidem	plnoletost		
	partnerský vztah		

Kategorie *Atributy dospělosti* obsahovala pojmy, které dle respondentů charakterizují dospělého člověka. Ačkoliv se mladší skupina za zcela dospělé ještě nepovažuje, všichni respondenti se shodli na pojmu zodpovědnost. Ten si ale můžeme rozdělit na **zodpovědnost za sebe** a na **zodpovědnost za ostatní**. Toto dělení naznačuje posun ve vnímání zodpovědnosti, která se postupně s partnerstvím a rodičovstvím rozrůstá na další lidi. **Samostatnost** je také výrazným aspektem dospělosti. Je evidentní, že je úzce spojena s některými *milníky na cestě k dospělosti* – **samostatné bydlení, pobyt v zahraničí, zaměstnání**. Pouhá samostatnost však nestačí – Jan byl během studií dlouhodobě v zahraničí dokonce dvakrát, podruhé během studia na vysoké škole, ale dospělý se i po zahraničních pobytech necítil: „*Ale nějaký zodpovědný, vnímat zodpovědně vztahy k ostatním, to ještě vůbec. To byla jen nějaká určitá první forma dospělosti, to osamostatnění.*“ Tato slova ilustrují, že dospělost je potřeba vnímat komplexně.

Dalším důležitým prvkem dospělosti je **finanční nezávislost**. I ta je přirozeně navázaná na určitý milník – stálé **zaměstnání**. Nikdo z respondentů před prací neutíká – tři pracovali při studiu (jeden při denním, dva při dálkové formě). Oba současní vysokoškoláci však tuší, že stále zaměstnání, které bude znamenat finanční nezávislost, přijde až s ukončením studia. Finanční nezávislost logicky bude umožňovat **samostatné bydlení**, tedy odchod od původní rodiny, což se tradičně bere jako velký zlom na cestě k dospělosti. Dokládají to i slova Tadeáše: „*S tím souvisí, vlastně s tím bydlením, nějaká první výplata, kdy dostáváš už opravdu něco a řekneš si - hele fajn, tak už si můžu pořídit cokoliv, co chci, a nikdo mi neurčuje, jestli jo nebo ne nebo jestli mi to někdo koupí nebo nekoupí.*“ Naopak návrat k rodičům, který nuceně nyní prožívá jeden z respondentů, je vnímán negativně – je to krok zpět. Dotyčný se snažil co nejdříve sehnat opět samostatné bydlení.

Pojmy **nezávislé rozhodování, směr a stabilita** jsou si příbuzné. Prvně uvedený naznačuje, že dospělý člověk má činit své závěry sám za sebe, má tedy následně vědět, co chce a kam v životě jde. Stabilita vyjadřuje, že se nehledá, že nestřídá práci, partnerky ani názory (směry).

Sebeobětování neboli schopnost vzdát se něčeho ve prospěch ostatních, je prvek, který se objevil spíše u starších respondentů. Zřejmě souvisí s jejich širším vnímáním světa kolem sebe, kam už zahrnují také své vlastní rodiny.

Několik charakteristik se dá shrnout pod atribut **respekt k druhým lidem**. Tento pojem zde má určitý morální nádech. Je do něj zahrnuta ohleduplnost, upřímnost, nelhání, nepomlouvání a nestarání se příliš o druhé (v negativním slova smyslu), respekt k názorům druhých, snaha dodržet daný slib apod. Jedná se tedy o určitý respektující přístup k druhým lidem stojící na morálních hodnotách.

Již byly zmíněny důležité *milníky na cestě k dospělosti* – získání **samostatného bydlení** (odchod od rodiny), **zaměstnání a pobyt v zahraničí**. Posledně jmenovaný prvek má o to větší hodnotu, když takový pobyt zvládne dospívající muž sám, bez podpory kohokoliv známého, jak se vyjádřil i Karel, který přes časté váhání během rozhovoru pronesl naprosto jistě a jasně tato slova týkající se ročního pobytu v Kanadě: „*Že jsem zvládl žít sám bez kohokoliv jiného, jako známého. Tečka.*“ Chtěl jimi ukázat, že v tomto bodě má jasno. Takový typ pobytu lze brát také jako náročnou **zkoušku**, která přinese **respekt** okolí. Tam jednoznačně můžeme zařadit Janovo působení u výsadkářů. A ostatně i on si svými pobyt v zahraničí získal respekt okolí: „*To vím, že v rodině, v tom okolí na té škole i v té dědině tohle lidi obdivovali.*“

Dokončení vzdělání je bráno také za určitý zlom. Maturita sice dnes ztratila dost ze svého dřívějšího lesku, nicméně pořád to je ještě určitý dělicí okamžik na cestě k dospělosti. Jeden z respondentů se o ní vyjádřil, že je to spíše zkouška zodpovědnosti. Větší význam bude mít dokončení vysoké školy. Nicméně završení studia otevírá cestu ke stabilnímu zaměstnání, takže je logicky vnímáno jako důležitý předěl. Maturita se běžně skládá ve věku blízkém **plnoletosti**, což je sice spíše formální aspekt, každopádně dosažení zletilosti a uvědomění si zisků a ztrát, které to přináší, je nutným krokem v procesu dospívání.

Posun k dospělosti může způsobit také **nešťastná událost v rodině**, jako je například smrt nebo vážný úraz. Člověk je pak nucen přebrat určité povinnosti za zemřelého (např. rodiče) nebo se začít více starat o ovdovělé příbuzné. V kontrastu s tímto pojmem stojí veskrze radostné **rodičovství**. Stát se otcem je jistě velká událost, která změní přístup k mnoha věcem, například vede k navýšení zodpovědnosti. Patrik, přestože ještě otcem není, to vyjádřil jasně a stručně: „*(Rodičovství)... To už je stoprocentní dospělost. Pokud je to zodpovědné rodičovství.*“

Pojem **partnerský vztah** bylo těžké zařadit jen do jedné kategorie, neboť ho můžeme chápat současně jako *atribut dospělosti* i jako *milník* na cestě k ní. Lze jej totiž vnímat jednak jako důsledek zralosti člověka, pak by se hodilo umístit jej spíše do kategorie *atributy*

dospělosti, můžeme jej však také brát jako *milník*, který ke zralosti a růstu člověka přispěje. Jen kvůli zjednodušení byl proto zařazen do jedné kategorie.

Pomoc ze strany starších mužů v procesu dospívání není u našich respondentů příliš velká. Nikdo se nesetkal s cílenou aktivitou ze strany zkušeného blízkého muže, takže jejich výpovědi lze shrnout do pojmů **neosobní inspirace** (kde se skrývá určité absorbování inspirujících myšlenek od lidí z okolí, známých i neznámých), **muž jako vzor** (zde zařadíme muže z okolí, např. rodiny, který svým životním stylem dokáže dospívajícího inspirovat), **muž jako zdroj informací** (ten zosobňuje člověka, ke kterému si může dospívající přijít o radu, je však považován jen jako jeden z vícera názorů) a **kolektiv**, kterým se míní skupina mužů, například sportovní tým, který dospívajícího vezme mezi sebe, čímž mu dodá sebevědomí a pomáhá budovat jeho identitu dospělého.

Pojmy charakterizující *cestu k dospělosti* – **individuálnost, proces, věk není určující, není se čeho bát** – celkem jednoznačně naznačují, na čem se všichni respondenti shodli: k dospělosti se dostáváme procesem, který je velice individuální, takže ani věk jedince nehraje zásadní roli. Tato skupina respondentů navíc vyjádřila k dospělosti pozitivní vztah, nebojí se jejího dosažení, rozhodně zde nejdou vidět faktory ukazující například na úzkost nebo odkládání začátku dospělého života, tedy prvky, které se u některých dospívajících objevují.

11 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V této části se dostáváme k zodpovězení výzkumných otázek, jak byly stanoveny na začátku výzkumu. Hlavní výzkumná otázka zní „*Jaká je zkušenost českých mužů s přechodem do dospělosti?*“ Tato široce postavená otázka měla za cíl zjistit, jak respondenti vnímají téma dospělosti a přechodu do ní. Dále jaké atributy ji připisují, jak vnímají svou vlastní cestu, zda a proč se (ne)cítí dospělí a kdy si svou dospělost uvědomili.

Ukazuje se, že mladší i starší respondenti vidí cestu do dospělosti jako individuální proces. Shodují se na určitých milnících, které tomuto procesu dávají rámec, nicméně jak tyto milníky (jejich důležitost pro jednotlivce), tak dobu, kdy v životě nastanou, hodnotí jako velmi individuální a variabilní. Věk hraje roli spíše okrajovou, rozhodně nelze říci, že je pro dosažení dospělosti určující. Zajímavým, ale ne překvapivým zjištěním je, že nikdo z přechodu do dospělosti neměl či nemá obavy. Všichni si uvědomují, že tímto posunem člověk něco získává a současně něco ztrácí (práva vs. povinnosti), nikomu ale akceptace tohoto faktu nečiní problém.

Z rozhovorů vyšlo také najevo, že debatovat o dospělosti není pro většinu respondentů jednoduché. Je to téma, které většinou nepatří k denním námětům rozhovorů mezi lidmi – snad s výjimkou hranice 18 let a „svobody“, která pak nastane. Nicméně bylo zřejmé, že i díky životním zkušenostem starší respondenti dokázali vyjádřit své myšlenky snáze. U mladší skupiny bylo vidět, že se jim myšlenky formulují obtížněji. K tomu jistě přispěl i fakt, že se dosud za dospělé nepovažují.

Ponecháme-li stranou plynulost vyjadřování, tak se obě skupiny shodovaly v názoru na mnohé atributy dospělosti. Zdá se, že synonymem dospělosti je pro ně „zodpovědnost“. Cesta k dospělosti je pak postupné přebírání zodpovědnosti nejen za sebe, ale také partnerku, děti a další osoby. Důležitým prvkem je také rodičovství, resp. schopnost vychovávat děti, což zmiňovali jak otcové, tak i mladší respondenti. V neposlední řadě k dospělosti patří autonomie – tj. nezávislost finanční spojená se stabilním zaměstnáním či samostatným bydlením a stabilita v názorech související s nalezením identity (tj. vím, kdo jsem a co chci, sám si o tom rozhoduji, mám směr, nehledám se).

Události, které je k dospělosti posunou, řekněme určité milníky, korespondují s výše uvedenými atributy. Tím pádem odchod z původní rodiny nebo pobyt v zahraničí přispějí k pocitu samostatnosti. Stejně tak první zaměstnání a vlastní finanční prostředky umožní

samostatné bydlení, společné bydlení s partnerkou povede k otcovství atd. Zajímavostí, která však v 21. století už příliš nepřekvapí, je fakt, že prakticky nebyla zmíněna svatba jako důležitý prvek na cestě k plné dospělosti. Zmínil ji jen jeden respondent, ale i pro něj se nejednalo o nic zásadního.

Otázka „*Jak vnímají pomoc starších mužů na své cestě do dospělosti?*“ byla inspirována především jedním ze závěrů Crawfordovy studie, kdy se ukázalo, že australští muži dospívají prakticky bez povšimnutí starších mužů ze svého okolí.

Také čeští muži se na aktivní pomoc ze svého okolí nemohou spoléhat. Shodují se v tom, že určitá pomoc ze strany zkušenějších mužů je žádoucí. Avšak jasnou představu o ní nemají. Kromě jednoho respondenta také nikdo nezmiňoval přechodové rituály (i tento o nich jen ví, žádným však neprošel), natož aby vyjádřili pocit, že jim v životě tento koncept chybí. Pomoc od zkušenějších mužů vnímají v několika rovinách. První bychom mohli nazvat „bud' mi k dispozici, když se budu potřebovat o něčem poradit“, druhou „bud' mi inspirací, vzorem“, třetí pak ve vztahu k mužským kolektivům „berte mě mezi sebe, jednejte se mnou jako se sobě rovným“. Zjednodušeně řečeno – informace, inspirace, akceptace. Dále lze ještě zmínit náhodné vstřebávání informací a zkušeností od starších mužů v okolí – v práci, sport, oddíle, jednoduše kdekoliv, kde dochází ke kontaktům s dalšími muži.

Zajímavé je, že postava otce prakticky nebyla zmíněna. Jediný respondent ho uvedl jako jeden z mnoha zdrojů informací, jinak se zdá, že otcové spíše stojí v cestě k dospělosti, než aby usnadnili její zvládnutí. Proto také opravdu inspirujícími muži na cestě k dospělosti respondentů byli například strýc, dědeček nebo šéf v práci.

Respondenti se také zmínili, že není dobré slepě následovat něčí rady. Vnímají lidi kolem sebe jakožto omylné a přirozeně chybující osoby, proto jim přijde vhodnější nikoho si příliš neidealizovat a sledovat raději vícero zkušenějších mužů. Mezi šesticí respondentů byl také jeden věřící, kterému jasný směr nyní dává Bůh.

U této výzkumné otázky můžeme tedy konstatovat, že průběh dospívání českých mužů je společností podobně ignorován, jako je tomu u mužů z Crawfordovy studie.

12 DISKUZE

Tato práce měla za cíl popsat cestu k dospělosti českých mužů a jejich náhled na ni, následně výsledky porovnat se studií D. Crawforda (2003).

V teoretické části práce se v úvodních 3 kapitolách věnuji periodizaci lidského vývoje, některým vývojovým teoriím a stručně představuji adolescenci a mladou dospělost včetně konceptu vynořující se dospělosti. V 4. kapitole věnuji velkou pozornost tématice přechodových rituálů. V 5. kapitole především představuji Crawfordův (2003) výzkum, který byl inspirací pro tuto práci.

Jádrum výzkumné části práce byla analýza polostrukturovaných rozhovorů se šesti respondenty. Průběh rozhovorů, okruhy otázek i výběr účastníků byl inspirován Crawfordem (2003). Původní záměr byl oslovit také účastníky z jiné společenské vrstvy, než ke které náleží zúčastnění respondenti, avšak někteří odmítli a i s ohledem na doporučení, aby výzkumný soubor byl co nejvíce homogenní, byli nakonec upřednostněni jen respondenti s vyšším vzděláním (Čermák & Koutná Kostínková, 2013). Jevilo se tedy vhodné vybrat někoho, kdo má natolik dobré vyjadřovací schopnosti, aby o tématu dokázal hovořit. Tento výběr však může být i částečným limitem mého výzkumu, protože účast příslušníka z jiné socioekonomické vrstvy mohla přinést větší bohatost dat.

Největší pozornost jsem v teoretické části věnoval přechodovým rituálům, které studoval především Gennep (1996). Tématiku rituálů však zmiňují i další autoři. Poukazují na fakt, že ne vždy musí dospívání probíhat bouřlivě, např. Macek (2003). Mnozí z nich navrhuji, abychom se více věnovali našim dospívajícím na cestě do dospělosti, přičemž jako vhodnou formu vidí právě renesanci přechodových rituálů. Jsem skeptický vůči názoru, že pro adolescenty či mladé dospělé lze dělat rituály za účasti celé komunity, jak o tom mluví např. Stephenson (2012). Přesto se zdá, že určitá řešení, jak zavést dynamiku rituálů do našich běžných životů jsou, jak ukazuje Svoboda (2014), který se domnívá, že toto může vést k harmoničtějšímu procesu dospívání.

Také respondenti vyjádřili názor, že pomoc zkušených mužů je skutečně vhodná. Dle některých stačí, aby takový muž byl „k dispozici“, pakliže se dospívající nebude v něčem orientovat a bude se chtít poradit. Někteří z účastníků si dokázali vybavit staršího muže, který mohl zastávat roli jakéhosi mentora či je alespoň inspirovat svým životním stylem. Jak vidno,

pomoc starších mužů mladším nemusí mít přímo formu rituálu – pokud se měli respondenti vyjádřit, zda jejich tranzici do dospělosti rámuje nějaká jednoznačně vyčnívající událost (teoreticky zde by bylo možno zmínit přechodový rituál), nikdo o rituálech nehovořil. Jen jeden participant ze starší skupiny pak rituály alespoň okrajově zmínil, evidentně se však nejednalo o téma, se kterým by se respondenti někdy setkali. Nicméně akceptaci své osoby ze strany starších mužů hodnotili kladně (spolupracovníci na brigádě, muži ve sport. oddíle apod.)

Zdá se, že nalézt harmonii mezi různými přístupy k dospívajícím ze strany starších mužů nebude lehké, neboť určité kontinuum už v této záležitosti zmizelo. I jeden z respondentů se vyjádřil, že (parafrázováno) „*to ti starší musí nejprve vědět, že mají mladším pomáhat, že jim to musí někdo říct a ukázat.*“ Ovšem kdo? U mých respondentů to rozhodně nebyli otcové, jejich role rozhodně nebyla klíčová (a pozitivní). Stejně tak se zdá těžší než dříve v procesu dospívání využít podporu mužských kolektivů např. v rámci sportovního oddílu. Jak uvádí Česká televize (2018), mezi lety 2015 – 2018 v naší republice zaniklo na 350 fotbalových oddílů, což „dosažitelnost“ starších mužů opět o něco zhoršuje. Protože ale panuje shoda s názorem, že přechod do dospělosti je náročný, jeví se jako nanejvýš užitečné, abychom se tématu pomoci dospívajícím věnovali s náležitou pozorností v rámci celé společnosti. V méně rozvinutých společnostech přechod od dětství do dospělosti probíhal velmi rychle a býval založen zejména na učení nápodobou a přímou účastí na dění dospělých (Macek, 2003). Domnívám se, že v našich podmínkách nemůžeme s takovou rychlostí počítat, cesta k dospělosti je mnohem delší (např. pro vysokoškolské studenty) a komplikovanější, dle respondentů jde o vysoce individualizovaný proces. Avšak vzory a pomoc zkušených dospělých jsou potřeba, jak vyplývá z rozhovorů. Taktéž není dobré promeškat vhodné období, mnohé vývojové teorie upozorňují na příhodné epochy pro posun na další úroveň v životě – viz např. Havighurstovy pojmy *kritické období* a *moment učení* (Lemme, 1999).

Pokud se o to nepokusíme a bude nám narůstat počet mladých dospělých, kteří svůj přechod nezvládli, nechovají se zodpovědně, neztotožňují se s všeobecně přijímanými atributy dosažení dospělosti, může to mít velké dopady. Populace stárne a na mladé lidi tak budou kladeny stále větší nároky, aby se postavili na vlastní nohy a zajistili chod společnosti. To ale znamená, že nesmí docházet k tzv. infantilizaci společnosti, nesmí se nám do jazyka dostávat pojmy jako *kidult* (kid + adult), čili něco jako dospělý, co se chová jako dítě, nebo ze španělštiny tzv. *nini* (ni trabaja, ni estudia = ani nepracuje, ani nestuduje), který označuje mladé dospělé,

kteří se ani nepřipravují na budoucí profesi, ani nepracují a o nic z toho se nesnaží. Další pojmy z této kategorie, jako *mama hotel*, *snowflake generation*, *boomerang kids*, *hikikomori*, *neet*, ukazují, že fenoménu s nezvládnutím vývojových úkolů a tím pádem i přechodem do dospělosti je poměrně hodně. Byť mí respondenti do této skupiny dospělých nepatří, někteří zmiňují příklady ze svého okolí, kdy ani rodičovství nepřispělo k vyšší zodpovědnosti jedince a „dospělejšímu“ chování.

Z předchozích odstavců vyplývá, že i v mém výzkumu – podobně jako v tom Crawfordově (2003), se ukázalo, že pomoc při dospívání od starších mužů prakticky nepřichází. Čili v tomto ohledu je situace v Austrálii a u nás obdobná. Další shodou je, že většinou je pro respondenty poměrně obtížné o dospělosti mluvit. Mí participanti díky své inteligenci ve srovnání s australskými účastníky k tématu dokázali sdělit zajímavé informace, otázkou na dospělost nebyli až tak ohromeni jako jejich australští protějšci. Z rozhovorů pak vyplývá, že atributy dospělosti, které například při své práci zjistil Arnett (1998), se shodují s těmi, které udávali i respondenti v mém výzkumu. Tedy alespoň ty na čelných místech – přijetí zodpovědnosti, nezávislost finanční i v rozhodování apod. V Crawfordově výzkumu také zaznělo, že u nikoho z jeho respondentů nebyla cesta do dospělosti jasně orámovaná nějakými přechody – tj. zřetelnými událostmi. Podobně i v mém výzkumu se všichni respondenti shodli na tom, že cesta do dospělosti je především proces, který má jisté trvání a je charakterizován postupným přebíráním odpovědnosti za svůj život a také životy blízkých. To samozřejmě jistě milníky na této cestě přináší – například rodičovství nebo odchod z rodiny a samostatné bydlení, finanční nezávislost apod. – nicméně jsou to jen postupné krůčky, o nějakém formalizovaném uvedení do dospělosti nemůže být řeč.

Australští účastníci, tedy ti ze starší skupiny, uváděli, že jim některé věci docházejí až retrospektivně, například důležitost momentu, kdy se stali rodiči. V mém výzkumu – opět to příkládám vyspělosti participantů – byl takto výrazný prvek (tj. budoucí rodičovství) zmiňován i mladší skupinou. Nicméně bylo zřetelné, že zatím neprožitá zkušenost je při hovoru dost limituje. Starší účastníci dokázali vyjádřit více myšlenek.

Závěrem lze ke srovnání obou výzkumů konstatovat, že se v zásadě neodlišují – dospělost a cesta k ní není běžně diskutované téma, proto se o něm mluví s obtížemi (v australské studii s většími, zřejmě díky sociálnímu zařazení participantů), dospívání probíhá

podobně – je to delší proces, je bez jasného rituálu a bez většího zájmu okolí. Mnohé události docházejí mužům až retrospektivně.

Domnívám se, že tento závěr je logický, neboť Austrálie i Česká republika patří v zásadě ke stejnému kulturnímu okruhu a ačkoliv drobné individuální změny při dospívání jsou možné, celkový koncept dospívání v obou zemích je obdobný. Stejně tak první tři atributy z Arnettovy (1998) studie patří mezi nejdůležitější i pro české respondenty, což poukazuje na podobnost tohoto procesu v tzv. industriálních společnostech.

Limity své práce vidím v nezkušenosti s výzkumem. Vést polostrukturovaný rozhovor konverzační formou se zdá být jednoduchým úkolem, nicméně i ty zdánlivě snadné úkony většinou vyžadují i dlouhodobější praxi. Proto se domnívám, že při příští práci podobného charakteru budu schopen lépe reagovat na průběh rozhovoru a tím vytěžit více použitelných informací. Také je potřeba podotknout, že homogenní výzkumný soubor neukazuje, jak na tematiku dospělosti nahlízejí příslušníci jiných socioekonomických vrstev, případně národnostních menšin – Romové apod. Nicméně nebylo ani možné, aby tak malý soubor respondentů toto vše pokryl.

Plusem svého prvního badatelského pokusu vnímám poukázání na důležitost tématu. Má profese učitele na střední škole mi ukazuje, že téma dospívání je důležité a usnadnění jeho průběhu se jeví velice přínosné. Jsem toho názoru, že je potřeba se mu věnovat dále, aby se našly způsoby, jak vhodnou formou aplikovat přínosy přechodových rituálů do života dnešní společnosti. Je naprosto jasné, že dnes při tranzici do dospělosti hraje klíčovou roli rodina, někdy pak také užší společenství, jako např. náboženská komunita (katolíci, výše v textu zmínění Židé apod.) Žádná instituce či složka státní správy ji nemůže v tomto zastoupit. Užitečnou roli by však mohla hrát škola. Vyučovací předměty na základních i středních školách tematiku dospívání (případně přechodových rituálů v současnosti i historii) reflektují velmi málo. Avšak respondenti v mém výzkumu projeví o téma zájem - zdálo se, že o něm budou dále přemýšlet. Toto je může pozitivně ovlivnit během dospívání jejich vlastních dětí, které tak mohou těžit z širšího povědomí rodičů o této problematice. Domnívám se, že pokud by se mladí lidé s touto problematikou setkávali v průběhu školní docházky častěji (např. v dějepise – poukaz na historické reálie naší společnosti, v zeměpise – ukázka života příslušníků jiných kultur, u základů společenských věd – zde se probírají otázky související s rodinným životem, psychologíí, sociologíí apod., v oblasti prevence sociálně patologických jevů – možnost

přednášky zaměřené na role mladých lidí ve společnosti, přijetí zodpovědnosti apod.), tak by o své cestě k dospělosti více přemýšleli, více by si uvědomovali jednotlivé milníky dospívání a atributy přisuzované dospělosti jako takové. V rámci DVPP by také šlo proškolenat učitele, kteří by se tomuto tématu mohli systematictěji věnovat. Opět platí, že ani učitel nemůže být jediným „průvodcem“ dospívajícího na jeho cestě k dospělosti, to je skutečně záležitost především rodinného prostředí, nicméně by toto mohlo přispět k rozšíření povědomí o procesu dospívání, přechodových rituálech apod.

Bohužel musím konstatovat, že české školské prostředí je aktuálně takové, že systematictější práce s touto problematikou je možná jen na málokteré škole. Z vlastní profesní zkušenosti vím, že priority jsou spatřovány někde úplně jinde, než například ve vedení studentů k samostatnému a zodpovědnému chování. Zaměření pozornosti tímto směrem (k efektivnímu zvládnutí dospívání) se ovšem jeví opravdu žádoucí, což mi potvrdila i naše školní psycholožka na základě své každodenní práce se středoškoláky. Bohužel však také potvrzuje jeden aspekt mého výzkumu – slabou roli otců a nedostatek dospělých vzorů pro dospívající. Toto tvrzení, má-li mu být přisouzena obecná platnost, by bylo samozřejmě vhodné podrobit dalšímu zkoumání, nicméně jedná se o zajímavý postřeh v kontextu toho, co o svých otcích ve výzkumu prohlásili mí respondenti.

Jako zajímavý **následný výzkum** vidím obdobnou kvalitativní studii s otcí mých respondentů. Bylo by zajímavé zjistit, jak dospívali oni, jak vnímají dospívání svých synů a zda by v případě lepší informovanosti o tématu k této otázce přistupovali jinak.

A pokud by případný kvantitativní výzkum potvrdil, že v naší společnosti převládají jedinci, s nimiž ani v rámci rodiny tematika dospívání nebyla probírána a nikdo zkušenější jim cestu k dospělosti neusnadnil (čímž období tranzice mohlo být zbytečně dlouhé a náročné), mohli bychom se zamyslet nad dílčími kroky (např. zavedení tematiky do školních předmětů), aby povědomí o tranzici do dospělosti celospolečensky stoupl.

Taktéž by bylo možné kvali- i kvantitativně posoudit, jak moc jsou v české společnosti rozšířeny výše zmíněné jevy typu *kidults*, *mama hotel*, *snowflake generation*, *boomernag kids*, *hikikomori*, *neet* apod. Roste počet jedinců s těmito charakteristikami? Pokud ano, je to důsledkem nezvládnutého dospívání? Dalo by se těmto jevům zabránit, případně je redukovat, pokud by rodiny a školy měly větší povědomí o dynamice dospívání a přechodových rituálech?

13 ZÁVĚR

V této části shrnu výsledky, které práce přinesla. Jádrem bylo zjistit, jak nahlíží na dospělost čeští muži. Dále pak srovnat zjištění s australským obdobným výzkumem.

Výzkumu se zúčastnilo 6 respondentů, kteří byli rozděleni po třech do dvou věkových skupin – 18-25 let a 30-40 let. Formou polostrukturovaného rozhovoru a jeho následnou analýzou metodou IPA bylo zjištěno, jak nahlíží na atributy dospělosti a na svou cestu k ní.

Ukázalo se, že nejdůležitějším znakem dospělosti je zodpovědnost, která je téměř synonymem pro dospělost. Zodpovědnost se v čase vyvíjí směrem od sebe k ostatním blízkým lidem. Důležitými prvky dospělosti jsou samostatnost, vyjádřena odchodem od rodiny a pořízení si vlastního bydlení; finanční nezávislost, která se pojí se stálým zaměstnáním a samozřejmě založení rodiny, tj. mít kvalitní partnerský vztah a stát se rodičem. Další důležitý aspekt je názorová nezávislost, stabilita a směr, tj. vím, co chci dělat a kam jdu. Všechny zmíněné atributy ukazují na postupné ztotožnění se s identitou dospělého a rozvoj osobní autonomie.

Čeští muži se shodují, že v procesu dospívání je vhodná pomoc starších mužů. Tu chápou jako mít při ruce muže jako vzor či muže jako zdroj informací. Funguje i akceptace dospívajícího mužským kolektivem. Žádný z respondentů se však nesetkal s cílenou a aktivní pomocí blízkého muže.

Dospívání je respondenty chápáno jako proces, který je vysoce individuální a variabilní. Věková určení dospělosti nehrají podstatnou roli.

Zjištění z výzkumu korespondují se závěry australské Crawfordovy studie, neboť ani tam není dospělost a její dosažení téma, které je námětem běžných hovorů či veřejného zájmu. Dospívání tak probíhá téměř bez povšimnutí, metodou pokus-omyl.

SOUHRN

Předkládaná práce vznikla s cílem zjistit, jak čeští muži nahlíží na dospělost a svou cestu k ní, čili jaké atributy dospělosti přisuzují a jak tento proces vnímají. Vývojová psychologie tradičně věnovala větší pozornost raným údobím lidského vývoje a její zájem o období dospělosti byl menší, proto také téma dospělosti až donedávna bylo poměrně v ústraní. Snad i proto se dospělosti, resp. procesu dosahování zralosti nevěnuje tolik pozornosti.

Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a výzkumné. V úvodních kapitolách první části práce je stručně představena periodizace lidského vývoje, některé vývojové teorie a vývojové etapy spojené s přechodem do dospělosti. Pozornost je dále věnována přechodovým rituálům, závěr teoretické části pak tvoří především představení australského výzkumu zaměřeného na dospělost (jak cesty k dospělosti, tak vlastní vnímání tohoto pojmu u australských mužů), poněvadž tento se stal inspirací pro výzkumnou část této práce. V té je nejprve popsán výzkumný problém a jsou stanoveny výzkumné otázky. Stručně je charakterizován výzkumný soubor a výzkumná metoda. Poté je představen proces a výsledky analýzy a zodpovězeny výzkumné otázky. V následujícím textu jsou tyto části souhrnně představeny.

V první kapitole je stručně nastíněna periodizace lidského vývoje, jak ji vidí autoři čeští i zahraniční. Je poukázáno na fakt, že téma dospělosti bývalo dříve ve vývojové psychologii upozaděno. Toto narovnáva psychologie celoživotního vývoje, pro kterou je typický multidisciplinární přístup, například také při posuzování, zda je jedinec dospělý (Millová, 2017).

Jádrem druhé kapitoly je představení několika vývojových teorií, které se také zaobírají etapami dospělosti. Nejprve je zmíněna Eriksonova teorie osmi stádií psychosexuálního vývoje člověka a je upozorněno na dvě údobí (5. a 6.) relevantní pro účely této práce. Jedná se v nich o konflikty *identita-zmatení rolí* a *intimita-osamělost*. Další teorií je Havighurstova teorie vývojových úkolů, kde je mimo jiné upozorněno na dva pojmy této teorie, které jistě stojí za povšimnutí - jsou jimi *kritické období* a *moment učení*. Třetí představenou teorií je Levinsonova teorie, kde je vhodné upozornit na existenci přechodných období mezi důležitými fázemi života a dva úkoly pro mladou dospělost - *objevování* (exploration) a *vytváření stabilních struktur* (creating a stable structure).

Ve třetí kapitole byl nejprve zmíněn rozpor mezi dospělostí a zralostí – je připomenuto, že v textu této práce se slovo „dospělost“ chápe ve smyslu „zralost“. Dále je stručně zmíněna adolescence, zejména pak fakt, že ne vždy a všude toto období probíhá bouřlivě, jak se všeobecně míní. Také je zmíněna problematika hledání identity, která je pro toto období příznačná. Po adolescenci nastupuje období mladé dospělosti. Charakteristika tohoto období se opírá především o fakt, že právě v této etapě vývoje člověka dochází k identifikaci s rolí dospělého a upevnění této identity, k ukončení vzdělání, k osamostatnění se na rodičích. Jde tedy o jakýsi přechod z dospívání do skutečné dospělosti, kdy dochází k mnoha normativním událostem. Je zde také zmíněn Arnettův koncept *vynořující se dospělosti*, jak je jeho známý termín *emerging adulthood* překládán do češtiny. Arnett sice neprosadil, aby bylo toto období chápáno jako samostatná vývojová etapa, nicméně přitáhl zájem veřejnosti k problematice dospívání.

Čtvrtá kapitola se blíže věnuje přechodovým rituálům. Tyto tradiční aspekty života předindustriálních společností v dnešní době v naší civilizaci téměř vymizely. Mnozí autoři jim však připisují pozitivní účinky při adaptaci člověka na různé etapy svého vývoje. Jedná se o multidisciplinární záležitost. Tato kapitola záměrně popisuje mnohé rituály v rozličných prostředích a chce zdůraznit, že dynamika rituálů je přítomna i v člověku v rozvinuté společnosti 21. století. Je zde upozorněno na fakt, že v modifikované formě mohou být velice přínosné i dnes. Dokonce se zdá, že jejich nepřítomnost stojí v pozadí různých psychických problémů, se kterými se psycholog u klienta může setkat (Říčan, 2004).

V následující kapitole je největší pozornost věnována australskému výzkumu Davida Crawforda (2003). Jeho výzkum se stal inspirací pro výzkumnou část této práce, proto je zmíněno, co autora vedlo k této studii, je popsán proces výběru a složení výzkumného souboru, průběh výzkumu a samozřejmě nastíněny závěry. Je konstatováno, že australští muži nad tématem dospělosti moc nepřemýšlí, je to pro ně obtížně uchopitelné téma. Při svém dospívání jsou ponecháni svému osudu, nemohou se spolehnout na žádnou pomoc starších a zkušenějších mužů. Je zde však také zmíněn Arnettův výzkum z roku 1998, kde se ukazuje, jak mladí Američané hodnotí různé atributy přisuzované období dospělosti.

Ve výzkumné části je nejprve definován výzkumný problém, který vychází z poznatků uvedených v teoretické části. Poté jsou stanoveny cíle výzkumu a výzkumné otázky. Ty se snaží objasnit, jak na svou cestu k dospělosti a dospělost obecně nahlízejí čeští muži.

Crawfordova studie předurčila metodologický rámec výzkumné části. Šlo tudíž o kvalitativní studii s využitím metody IPA pro analýzu dat. Výzkumný soubor byl tvořen šesticí mužů, jedna trojice spadala do věkového rozpětí 18-25 let, druhá do rozmezí 30-40 let. Na přelomu února a března roku 2021 s nimi byl proveden polostrukturovaný rozhovor, který se tematicky týkal dospělosti, cestám k jejímu dosažení a pomoci starších mužů na této cestě. Rozhovory ukázaly, že o tématu dospělosti není snadné mluvit, obzvláště pro mladší respondenty, kteří se ještě zcela dospělými necítí.

Analýza dat ukázala, že čeští muži se shodují, že v procesu dospívání je vhodná pomoc zkušenějších mužů. Žádný z respondentů se však neseťkal s cílenou a aktivní pomocí blízkého muže, jsou tedy odkázáni spíše na náhodu, kdy se do jejich blízkosti dostane muž, kterého mohou považovat za vzor a být jím pozitivně ovlivněni. Celé dospívání vidí jako individuální záležitost, která je procesem rámovaným více či méně důležitými událostmi, jako jsou například odchod od rodičů, zaměstnání, rodičovství, získání nezávislosti a uvědomění si zodpovědnosti za svůj život apod. Tímto se neliší od zmiňovaného Arnettova výzkumu z roku 1998. V zásadních aspektech došlo také ke shodě s Crawfordem (2003), zejména pak v tom, že dospívající v obou zemích jsou bez cílené a aktivní pomoci ze strany zkušenějších mužů.

SEZNAM LITERATURY

1. Andersen, M. L., & Taylor, H. F. (2013). *Sociology: The Essentials, Seventh Edition*. Belmont: Wadsworth
2. Arnett, J. J. (1998). Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical context. *Human Development*, 41(5-6), 295–315. <https://doi.org/10.1159/000022591>
3. Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood. In *American Psychologist*, (469-479). Získáno 10. ledna 2021 z: jeffreymarrett.com
4. Arnett, J. J. (2015). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. 2nd Edition. New York: Oxford University Press.
5. Benedict, R. (2019). *Kulturní vzorce*. Praha: Portál
6. Biddulph, S. (2002). *Manhood*. Sydney: Finch Publishing
7. Blatný, M. (Ed.). (2016). *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Karolinum
8. Brzezińska, A. I., & Piotrowski, K. (2013). Identity and markers of adulthood: The relationship between two constructs. *Polish Psychological Bulletin*, 44(3), 254–265. <https://doi.org/10.2478/ppb-2013-0029>
9. Cakirpaloglu, p. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing
10. Crawford, D. (2003). Becoming a Man - The Views and Experiences of Some Second Generation Australian Males. *Electronic Journal of Sociology*. Získáno 24. 10. 2015 z: http://www.sociology.org/content/vol7.3/02_crawford.html
11. Côté, J. E. (2014). The Dangerous Myth of Emerging Adulthood: An Evidence-Based Critique of a Flawed Developmental Theory. *Applied Developmental Science*, 18(4), 177–188
12. Čermák, I., & Koutná Kostínková, J. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In T. Řiháček, I. Čermák, R. Hytych, a kol. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita
13. Česká televize (2018). *V Čechách ubývá amatérských fotbalových klubů, FAČR hledá řešení*. Získáno 18. 11. 2021 z <https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/fotbal/v-cechach-ubывa-amaterskych-fotbalovych-klubu-facr-hleda-reseni/5bca08c559841d79e18a9173>
14. ČSÚ (nedatováno). *České školy v číslech*. Získáno 12. 3. 2021 z <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/ceske-skoly-v-cislech>

15. ČSÚ (2010). *Historie a vývoj vysokého školství - 1919 – 2008*. Získáno 15. 3. 2021 z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historie-a-vyvoj-vysokeho-skolstvi-n-i46po3jjgu>
16. ČSÚ (nedatováno). *Rozvodovost*. Získáno 12. 3. 2021 z: <https://www.czso.cz › 1300691703.pdf>
17. ČSÚ (nedatováno). *Sňatky a rozvody*. Získáno 19. 11. 2021 z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>
18. ČSÚ (2021). *Studenti a absolventi vysokých škol v České republice*. Získáno 19. 11. 2021 z: <https://www.czso.cz/documents/10180/163247822/23006121.pdf/2a13727d-91bf-46b7-b171-b5243a58b95b?version=1.3>
19. Danielsson, B. (1973). *Rajský ostrov*. Praha: Orbis
20. Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum
21. Egan, G., & Cowan, A. (1980). *Moving into adulthood. Themes and Variations in Self-Directed Development for Effective living*. Monterey: Brooks/Cole
22. Erikson, E., H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton
23. Fárková, M. (2009). *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada Publishing
24. Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu (2nd ed.)*. Praha: Portál
25. Genep, van, A. (1996). *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny
26. Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo
27. Gjuričová Š., & Kubička J. (2003). *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada Publishing
28. Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál
29. Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál
30. Hendry, L. B. & Kloep, M. (2010). How universal is emerging adulthood? An empirical example. *Journal of Youth Studies*, 13(2), 169–179.
31. Jandourek, J. (2001). *Sociologický slovník*. Praha: Portál
32. Jirásek, I. (2019). Je nutné si hrábnout na dno. *Psychologie DNES*
33. Kail, R. V., & Cavanaugh, J. C. (2010). *Human Development: A Life-span View*. Belfont: Wadsworth

34. Katrňák, T., Lechnerová, Z., Pakosta, P., & Fučík, P. (2010). *Na prahu dospělosti: Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán
35. Kloep, M., Hendry, L. B., Taylor, R., & Stuart-Hamilton, I. (2016). *Development from Adolescence to Early Adulthood. A Dynamic Systemic Approach to Transitions and Transformations*. London, UK: Psychology Press
36. Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2. vyd.). Praha: Grada Publishing
37. Lemme, B. H. (1999). *Development in adulthood*, 2nd edit. Boston: Allyn and Bacon
38. Levinson, D. J. (1978). *The season of a man's life*. New York: Ballantine
39. Liedloff, J. (2007). *Koncept kontinua*. Praha: DharmaGaia
40. Macek, P. (2003). *Adolescence, 2. upravené vydání*. Praha: Portál
41. Macek, P., Bejček, J., & Vaníčková, J. (2007). Contemporary Czech emerging adults' generation growing up in the period of social changes. *Journal of Adolescent Research*, 22(5), 444–475
42. Malina, J. et al. (2009). *Antropologický slovník*. Brno: Akademické nakladatelství CERM
43. Millová, K. (2012). *Psychologie celoživotního vývoje. Uvedení do moderních teorií*. Brno: PÚAV ČR
44. Millová, K. (2016). Mladá dospělost. In Blatný, M. (Ed.). (2016). *Psychologie celoživotního vývoje* (117-134). Praha: Karolinum
45. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing
46. Nosek, B. & Damohorská, P. (2016). *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Karolinum
47. Petersen, A., & Leffert, N. (1992). *What is Special About Adolescence?* Presentation at a conference „Youth in the year 2000. Psychological issues and interventions“. Johann Jacobs Foundation Research Center, Marbach Castle, Germany
48. Petrussek, M. et al. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum
49. Příhoda, V. (1967). *Ontogeneze lidské psychiky II. Vývoj člověka od patnácti do třiceti let*. Praha: SPN
50. Rubinstein, A. (2019). *Když se kluci mění v muže*. Praha: True self

51. Říčan, P. (2004). *Cesta životem. Přepřacované vydání*. Praha: Portál.
52. Říčan, P. (2006). *Cesta životem: Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
53. Soukup, V. (2011). *Antropologie – Teorie člověka a kultury*. Praha: Portál
54. Stephenson, B. (2012). *Co dělá z chlapců muže*. Praha: DharmaGaia
55. Svoboda, J. (2014). *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál
56. Shaffer, D., R., & Kipp, K. (2009). *Developmental Psychology: Childhood and Adolescence, Eighth Edition*. Belmont: Wadsworth
57. Scharf, M., Mayselless, O., & Kivenson-Baron, I. (2004). Adolescents' Attachment Representations and Developmental Tasks in Emerging Adulthood. *Developmental psychology*, 40, 430-444. doi:10.1037/0012-1649.40.3.43
58. Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
59. Vegrichová, B. (2017). *Gangy. Vězeňské, pouliční a motorkářské*. Praha: Grada Publishing

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

- „Příloha 1: Abstrakt diplomové práce v českém jazyce“
- „Příloha 2: Abstrakt diplomové práce v anglickém jazyce“
- „Příloha 3: Okruhy otázek pro polostrukturovaný rozhovor“
- „Příloha 4: Přepisy rozhovorů“

Příloha 1: Abstrakt diplomové práce v českém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Atributy dospělosti - vlastní vnímání dospělosti u mužů v České republice

Autor práce: Mgr. Martin Šrubař

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kupka, Ph.D.

Počet stran a znaků: 74 stran, 140 358 znaků

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 59

Abstrakt: Cílem této práce bylo zjistit, jak čeští muži nahlíží na dospělost a cestu k ní. Výzkum byl kvalitativní, účastníci byli vybráni záměrným výběrem a poté s nimi byly provedeny polostrukturované rozhovory, které byly následně zpracovány interpretativní fenomenologickou analýzou. Tři respondenti spadali do věkové kategorie 18-25 let, zbylí tři pak do kategorie 30-40 let. Ukázalo se, že nejdůležitějším znakem dospělosti je zodpovědnost, která je téměř synonymem pro dospělost. Zodpovědnost se v čase vyvíjí směrem od sebe k ostatním (nejen) blízkým lidem. Dalšími důležitými atributy dospělosti se jeví odchod od rodičů, finanční nezávislost a rodičovství. Respondenti hodnotí dospívání jako velmi individuální proces, který je pro každého jinak dlouhý a variabilní. Během dospívání se respondenti neseťkali s cílenou a aktivní pomocí ze strany starších a zkušenějších mužů. Přesto se shodují, že nějaká forma pomoci od zkušenějších mužů je vhodná. Obdobný průběh má také dospívání mužů v Austrálii, odkud pochází podobný výzkum, který byl inspirací pro tuto práci.

Klíčová slova: zralost, atributy dospělosti, přechodové rituály, vývojové teorie

Příloha 2: Abstrakt diplomové práce v anglickém jazyce

ABSTRACT OF THESIS

Title: Attributes of adulthood - own perception of adulthood of males in the Czech Republic

Author: Mgr. Martin Šrubař

Supervisor: Mgr. Martin Kupka, Ph.D.

Number of pages and characters: 74 p., 140 358 ch.

Number of appendices: 4

Number of references: 59

Abstract: The aim of this thesis was to find out how Czech men view adulthood and the way to it. The research was qualitative, the participants were selected by deliberate selection and then semi-structured interviews were conducted with them, which were subsequently processed by interpretive phenomenological analysis. Three respondents fell into the age category of 18-25 years, the remaining three in the category of 30-40 years. It turned out that the most important sign of adulthood is responsibility, which is almost synonymous with adulthood. Over time, responsibility evolves to other (not only) close people. Other important attributes of adulthood appear to be parental withdrawal, financial independence and parenthood. Respondents evaluate transition to adulthood as a very individual process, which duration and course varies a lot for every individual. During their way to adulthood, respondents did not encounter targeted and active help from older and more experienced men. Nevertheless, they agree that some form of help from more experienced men is welcome. Transition to adulthood has a similar course in Australia, where similar research came from, which became the inspiration for this work.

Key words: maturity, attributes of adulthood, rites of passage, developmental theories

Příloha 3: Okruhy otázek pro polostrukturovaný rozhovor

A) Úvodní otázky

- Jsi dospělý?
- Kdy ses stal dospělým mužem?

B) Obecně k dospělosti:

- Jak chápeš pojem „dospělost“? Co tě napadne, když toto slovo slyšíš?
- Jak by se (ne)měl chovat dospělý člověk?
- Může mít dospělost nějaké (ne)výhody oproti předchozímu věku (tj. adolescenci)?
- Kdy je podle tebe člověk dospělý? Existuje nějaká událost nebo zlom, který oddělí dětství/mládí od dospělosti?

C) Subjektivní názor na vlastní přechod do dospělosti:

- Které události či procesy jsi vnímal jako důležité na své cestě od dětství/mládí k dospělosti?
- Pokud se ještě necítíš dospělý, kdy myslíš, že se tak stane?
- Měl jsi / Máš nějaká očekávání od dospělosti? Těšíš se, až budeš dospělý?
- Kdy tě začali jako dospělého vnímat tví rodiče/příbuzní/přátelé?
- Potkal jsi nějakou osobu, která ti na „cestě k dospělosti“ výrazněji pomohla? Pokud ano, jak?
- Myslíš, že by ti dospívání usnadnila pomoc starších mužů?
- Někdy se uvádí, že člověk je dospělý, když ukončí školu (maturita, diplom apod.), začne sexuálně žít, je finančně nezávislý na rodičích, nebydlí u nich, stane se rodičem... Jak hodnotíš u sebe tyto události ty?

Příloha 4: Přepisy rozhovorů

T = tazatel; **OD** = odpověď

Patrik

T: *Jsi dospělý?*

OD: Hmm...Biologicky ano :-)) i podle věku, ale nemůžu se... jako neoznačil bych se za dospělého. Rozumíte mi?

T: *Rozumím, rozumím ti. V tom případě, jak chápeš pojem dospělost?*

OD: Hmm. Tak člověk, který je...

T: *Co tě napadne, když slyšíš slovo dospělost nebo dospělý?*

OD: Tak takový sečtělý, ale hlavně jako.... no.... nezávislý člověk, jako.

T: *V jakém smyslu nezávislý?*

OD: Ve všem, ve všech smyslech. Tak finančně nezávislý, prostě jakkoliv, že může jít jako sám za sebe. Což já určitě nemůžu, že jo.

T: *Čili jako do jisté míry svobodný?*

OD: Ehm. Dalo by se to tak říct.

T: *Že má svobodu koupit si, co chce v rámci svých možností, nemusí poslouchat, co mu říkají rodiče.*

OD: I takový vyspělý, rozhoduje se už správněji, jako.

T: *Když říkáš, že se tak ještě necítíš, tak kdy se tak stane, podle tebe?*

OD: Vůbec nevím. Nevím. Myslím si, že po dobu, co budu studovat, se to ještě nestane.

T: *Co tví spolužáci? Kamarádi... všiml sis u některých z nich, že třeba už působí dospělým dojmem? Nebo naopak máš nějaké kamarády, známé, kteří by už dávno měli být a třeba ti tak nepřipadají?*

OD: Jo, těch je spousta. Vždycky. Jo.

T: *Kterých? Těch, kteří by měli být věkem?*

OD: No... jako obě dvě skupiny jsou poměrně početné, si myslím.

T: *Jo?*

OD: Jo.

T: *Jak by se měl podle tebe chovat dospělý chlap? Nebo neměl? Ty už jsi to trošku jako nakousl, zkus se nad tím ještě trošku zamyslet.*

OD: No... Tak určitě zodpovědnost.

T: *Zodpovědnost?*

OD: Zodpovědnost, jako určitě. Zodpovědnost a nezávislost. Takové dvě to. Takové dva rysy.

T: *Může mít podle tebe dospělost i nějaké nevýhody oproti tomu předchozímu věku?*

OD: Tak určitě. Právě ta nezávislost. Svoboda nabývá platnosti zodpovědností, takže... To, že jedete sám za sebe, znamená, že nikdo už za vás nebude řešit vaše problémy. Rozumíme si?

T: *Rozumíme si. Čili ta zodpovědnost může být i podle tebe určitým závažím, přítěží?*

OD: Ehm. Určitě.

T: *Že člověk je opravdu sám za sebe a není to tak, že by mu někdo pomáhal a stál za ním, řešil jeho problémy, tak jak to třeba dělávají rodiče.*

OD: Přesně tak. Přesně tak.

T: *Dobře. Někaké výhody, naopak? Kromě té svobody, která je výhodou i nevýhodou. Ale něco dalšího, jestli tě napadá?*

OD: ...Největší výhodou dospělosti je ta svoboda. Nevím, jestli mě ještě něco víc napadne.

T: *Nevadí, to není zkouška :-)*

OD: :-)

T: *Mě zajímá tvůj názor a nejsou správné odpovědi nebo špatné odpovědi. Takže, co tě napadne nebo nad čím přemýšlíš, klidně řekni.*

OD: Ehm.

T: *Kdy je podle tebe člověk dospělý?*

OD: Hodně individuálně, věkem bych to neurčoval. Nebo podle věku se to dá určit nějak... vlastně biologicky, že jo. Protože v biologii je dospělost stav, kdy už člověk je schopen se reprodukovat dále. Nicméně, takhle bych to asi neurčoval nebo určitě ne v dnešním světě. V dnešním světě je to trošku jiné.

T: *Jak?*

OD: No, ta zodpovědnost u mě hraje velkou roli, určitě.

T: *Takže, jestli tomu dobře rozumím, když je člověk schopný se chovat zodpovědně, schopný přijímat zodpovědnost za své činy, uvědomit si jejich dopad, vyvaruje se nějakých nezralých projevů chování, chová se zodpovědně, tak se stává v tom správném slova smyslu dospělým. Rozumím tomu dobře?*

OD: Ano, jo.

T: *A věkově, dalo by se to nějak určit, kdy to podle tebe je?*

OD: Podle mě všechny ty... věkové hranice dospělosti jsou hodně vytvořeny uměle a vlastně ani už neznamenaají to, co by měly znamenat. Přijde mi, že dospělost se stala takovým jako vymyšleným pojmem už. V dnešním světě. Právě, že už to nemá nic společného s tím, s tou biologií. Třeba právě v antickém Římu oni brali dospělost od 14. roku muže a 12. roku dívky a právě to spojovali s tou schopností se jako už reprodukovat. Což jako u nás momentálně teďka už nesouvisí s tím, takže je to uměle vytvořená hranice.

T: *A když se podíváš na ten Řím, já nevím, co jste se tam všechno učili, ale nevzpomeneš si, jestli tam nezaznělo k tomuhle tématu něco dalšího, jako co se třeba potom od nich očekávalo? Nebo jestli, když kluk měl 14 let, tak najednou byl brán jako dospělý? Jestli to znamenalo nějaké závazky z jeho strany? Nebo práva? Jestli byla nějaká slavnost, kdy se to oznámilo, že ten a ten 14-letý je dospělý, posunul se na společenském žebříčku nějak dál?*

OD: Tak souvisí to s právní ochranou toho jedince, hodně. Stejně tak... Dobře se to dá vysvětlit na tom, že někteří lidé, kteří mají jisté postižení, tak tehdy nemohli uzavírat smlouvy. Kupříkladu slepý člověk nemohl uzavírat písemné smlouvy, což nebylo kvůli toho, že oni by ho chtěli nějak segregovat, vyřadit z té společnosti, ale bylo to na jeho ochranu. Stejně tak mladý člověk, který nemá úplně dobře vyvinutý mozek, řekněme, není dospělý, tak nemůže uzavírat některé smlouvy. Nemůže vytvářet některé závazky, právě kvůli toho, že by mu to mohlo ublížit.

T: *Takže pak když měl těch 14, tak mohl?*

OD: Jo, ano, mohl. Nicméně oni pak vytvořili ještě jednu hranici, tuším, že to bylo 25 let. A to byla, nevím, jestli to nazvu správně, že už to byla zletilost. A do 25 let oni už jako mohli uzavírat všechny možné druhy smluv, vytvářet obligace a další věci. Nicméně pokud by se zjistilo, že nějaký zletilý člověk, už starší, se vůči nim choval nějak nekale, tak oni měli mnohem větší možnost ochrany. Mohli se proti tomu odvolávat a tak. Nevím, jestli to je úplně to, na co jste se ptal.

T: *Jo, já myslím, že jo. Chápu to.*

OD: A vlastně tady, bavíme se o té ochraně. Vlastně i v dnešním světě, jak jsem říkal dospělost... Nevýhoda dospělosti je to, že už za nás nikdo nebude nic řešit. Výhoda... nedospělosti je to, že máme pořád nějakou ochranu, ať už to jsou rodiče, stát. Trošku to na to navazuje.

T: *Dobře. To dává samozřejmě smysl.*

OD: Tak jo.

T: *Myslíš, že existuje nějaká událost, nějaký zlom na té cestě k dospělosti? Když bysme vzali třeba to právo, tak dosažení 18 let je z určitého pohledu takovým nějakým zlomem. Ale já to myslím trošku jinak než tyhle formálně dané věci. Jestli pro pocit člověka, jeho vlastní chápání*

dospělosti, existuje něco, co když se mu podaří nebo na co když dosáhne, tak se cítí dospělý a i okolí ho tak třeba i vnímá?

OD: Ehm.

T: *Je něco takového podle tebe, dneska u nás, tady v našem státě, v našem kulturním prostředí?*

OD:Určitě to nebude jeden jev. To určitě ne, ale myslím si, že obecně nějaké řešení krizových situací, že člověka může posunout dál, blíže k dospělosti. Nebo taky vytýčení si nějakého cíle a zodpovědně si za ním jít.

T: *Říkáš to moc obecně, tak jenom jestli ti dobře rozumím - když se ti podaří něčeho dosáhnout, něčeho relativně náročného, tak získáš lepší sebevědomí, lepší sebehodnocení, připadáš si schopnější, měl bys být i respektovanější za to, co jsi dosáhl. A tím pádem...*

OD: Nechci říkat, že automaticky se stanu dospělým, ale je to jeden z kroků potřebných k dosažení dospělosti.

T: *Takže těch událostí a krůčků bude podle tebe víc?*

OD: Určitě. Určitě to není jenom jedna událost.

T: *Takže jak v tom Římě bylo jedním takovým faktorem dosažení věku 14 let, pak dalším 25. rok věku. Mezi tím se mohly stát nějaké další věci a tak. Ale taky to bylo víc věcí. A tak i u nás podle tebe to tak je, že to není žádný jakoby...*

OD: Ne, určitě ne. Určitě ne.

T: *Je to sled nějakých...*

OD: Myslím si, že dospívání je individuální jev a skládá se z mnoha, mnoha kroků.

T: *Dobře.*

OD: Nevím, jestli se to dá měřit, určitě bych to neměřil.

T: *Tak měřit se to asi nedá, ale specifikovat ty kroky nebo události můžeme.*

OD: Jo, jasně, tak vývojová psychologie... To jsme se i učili, Piaget, Freud, Eriksen a tak.

T: *Vidím, že jsi opravdu sečtělý :-)) ...Teď mě prosím tě zajímá, na té tvé cestě k dospělosti, jaké události se ti staly? Nebo jaké očekáváš, že přijdou a zase tě posunou o kousek dál?*

OD: Ehm.

T: *Máš 18, máš občanku... Co třeba občanka, 15 let a občanka, vnímal jsi to nějak?*

OD: ...Ne. Moc ne.

T: *Něco dalšího teda?*

OD: Já jsem ani moc nevěděl, co to znamená. Teďka když už se o tom trošičku učíme, tak chápu, že se mi tím dosažením 15 let odemkly nějaké nové možnosti, ale stejně jsem je ani

nevyužíval moc. Bavím se o uzavírání třeba některých smluv, aby bylo jasno :-)) A tak. Některá právní jednání se tuším odemknou, ale sám nevím, jak to tam funguje.

T: *Když bychom odstoupili od toho práva, zkus si třeba vzpomenout na své mládí, jestli se nestalo něco, co ti třeba dodalo ten pocit, že jsi víc respektovaný okolím? Mám na mysli světem dospělých chlapů.*

OD: Ne, určitě ne.

T: *Nic tě nenapadá?*

OD: Ne.

T: *Jestli ti můžu třeba ještě napovědět trošku... Někdo mi říkal, že trávil několikrát za sebou léto na rekonstrukci domu, když mu bylo 14, 15, když pracoval s partou zedníků a tím, že makal, fyzicky s nimi pracoval a oni ho brali jakoby sobě rovného, byť to byl inteligentní kluk a zedníci se chovali trochu jako lopaty, tak přeci jen to byli dospělí chlapi, starší, zkušenější a brali ho. Takže mu to pomohlo k pocitu, že už není jenom malý kluk, ale je někdo, kdo v tom světě dospělých má určitou maličkou roli. Byl to zas jeden z takových okamžiků nebo jedna z událostí v tom řetězci, ale tak to vnímal ten člověk...*

OD: Jo. Já si myslím, že to je zajímavé a asi správné vnímání. Nicméně já když jsem takhle někde pracoval, tak jsem vždycky spíš vnímal ten kontrast, jakože oni už jsou to chlapi a já jsem ještě vlastně děčko, i když oni se ke mně chovali dobře, brali mě tak jako sobě rovného, tak... Tohle určitě není něco, co by mě posunulo k dospělosti.

T: *To je zajímavé, co říkáš, protože ty říkáš, že jsi to vnímal jako kontrast a to slyším teď třeba poprvé. Nikdo mi ještě neřekl, že to vnímal jako kontrast. Takže jde vidět, že to je opravdu individuální.*

OD: Jo, ale chápu tu úvahu, že... Jsem to možná blíže nespécifikoval. Ale když jsem viděl, jak oni se chovají a jací oni jsou, tak mě spíš došlo jaké já jsem děčko, jo..

T: *Tak znovu se podobně zeptám... Kdy si myslíš, že se dostaneš na takovou úroveň, jak se oni chovali, a přestaneš mít pocit, že jsi děčko?*

OD: Když si vzpomínám, tak největší rozdíl, co jsem vnímal, bylo to, že oni už měli svoje rodiny. Takže myslím si, že když jako člověk založí rodinu, tak... Vidíte to, neříkám, že rodina je nutnost k dosažení dospělosti, ale myslím si, že jakmile už člověk založí rodinu a není to jenom náhodou. Že už se jako rozhodne, je zaopatřen, ví, že je schopen vychovávat to dítě, je schopen ho zaopatřit a postarat se o něj a tady ty další věci, tak si myslím, že tehdy už je člověk stoprocentně dospělý..... Ale mohl být dospělý už dříve. Není to tak, že je dospělý až po tom. Ale tehdy už je stoprocentně dospělý.

T: *Rozumím. Když jsme si před chvílí říkali, že cesta k dospělosti je charakterizovaná nějakými těmi jednotlivými událostmi, tak tady tohle je pro tebe asi taková „topka“? Rodičovství rovná se dospělost.*

OD: Ehm. To už je stoprocentní dospělost. Pokud je to zodpovědné rodičovství.

T: *Jasně, nebavme se o extréměch.... Bavme se teď o tobě, ne obecně. Myslíš si, že když se staneš otcem, budeš teda dospělým? Ale to jaksi nevíš, kdy nastane... kdyby to bylo třeba až někdy daleko po třicítce, tak určitě si v té době asi budeš připadat dospělý?*

OD: To už asi jo. To bych mohl :-)

T: *To bys mohl :-) Takže je ještě něco, co by tě tam mohlo poposunout?*

OD: Hmmmm.....

T: *Nebo je nějaký věk (kdy se staneš staneš dospělým)?*

OD: Ne, věkem bych to určitě nevyjadřoval. Určitě ne. Možná nějaká stabilní práce. Něco takového. Taková jistota v životě, možná, ale určitě nic takového výrazného jako právě to rodičovství. To určitě ne.

T: *Dobře. Myslíš, že by to takhle vnímalo i tvé okolí? Že kdyby ses stal otcem, měl nějakou stabilní práci, že by tě brali jako dospělého? Nebo jak tě podle tebe bere okolí teďka? Okolí - mám na mysli rodiče, ostatní příbuzné, přátelé, sousedy.*

OD: Určitě jako dítě.

T: *Jo?*

OD: Já si nepřipadám jako dospělý a neočekávám od ostatních, že by mě tak vnímali.

T: *Vraťme se tedy k té mé první otázce... Kdy by tě tak asi podle tebe začali vnímat jako dospělého? Souvisí to s těmi důležitými věcmi, jako je rodičovství? Nebo i dřív?*

OD: No,pff..... Asi, když vystuduju a začnu už pracovat, tak si myslím, že... Opět neříkám, že to je stoprocentní. Ale myslím si, že se hodně posunu k dospělosti.

T: *Stalo se někdy něco, že jsi třeba od svých rodičů pocítil nějakou důvěru nebo měl pocit, že se k tobě chovají jako k dospělému?*

OD: Jo, jo. Moji rodiče poměrně dbají na to, aby mě jako nevodili za ručičku nebo mě necpali někam. Takže kupříkladu při výběru školy jsem měl úplnou volnost. A oni mě zase podporují za to. Vždycky když... Teda pokud to není nějaká úplná sračka, jo :-) Jako kdybych se asi rozhodl být profesionální hráč videoher nebo něco takového, tak to mě asi nepodpoří. Což jim ale nedávám za zlé, samozřejmě. To je takové racionální.

T: *Stala se naopak situace, kdybys chtěl od nich pocítit důvěru, aby s tebou jednali jako s dospělým. A udělali něco, co tě pak zklamalo? Že tě brali pořád jako to malé děčko?*

OD: Hm... Já přemýšlím. Jako určitě budou takové momenty, ale...

T: *Co třeba převládá? Jestli jsi o tom přemýšlel nebo si všímal...?*

OD: Asi ta důvěra, spíše. Že se mnou jednají jako se sobě rovným.

T: *Pomáhá to?*

OD: K čemu, k dosažení dospělosti?

T: *Ano, k vnímání toho, že se cítíš jako dospělý?*

OD:Ne, protože ono je něco jiného s někým jednat rovně. Jako teďka se spolu bavíme celkem rovně, si myslím. Nebo obecně jsme se i v těch hodinách bavili celkem rovně. Ale určitě bych nemohl říct, že jsem stejně dospělý jako ty.

T: *Mezi námi je určitý věkový rozdíl, ale to bych řekl, že je trošku jiná věc. No, dobře. Nechme tady tuhle věc na chvíli stranou... Je podle tebe nějaká osoba, která může tu cestu klukům od dospívání do dospělosti nějak kladně ovlivnit?*

OD: Tak rodiče určitě. Jednoznačně rodiče. Já si myslím, že na dítě mají největší vliv rodiče.

T: *A kdybychom se bavili třeba o nějaké pomoci třeba starších chlapů? Může to být někdo jiný než rodiče, než otec?*

OD: Hm..... Starších chlapů, nevím. Ale myslím si, že je důležité, aby se dítě začleňovalo do různých skupin. Třeba já jsem vždycky hodně sportoval, takže jsem se začleňoval právě do těchto skupin. Ale to můžou být jakékoliv skupiny, ať je to já nevím šachistický kroužek nebo něco takového.

T: *Určitě.*

OD: Tak to si myslím, že je důležité.

T: *Já třeba vím, že jsi hrál národní házenou. Hraješ ještě?*

OD: Už ne.

T: *A hrál jsi třeba i s chlapama?*

OD: Jo, jo, pár zápasů jsem měl.

T: *A fotbal ještě hraješ?*

OD: Teďka už moc nehraju. Ale jsme napsaní, hrajeme s klukama. Vlastně s Matoušem a s Danem chodíme hrát.

T: *Jasně. A jak tě vlastně vzali tam ti starší chlapi v obou těch týmech?*

OD: Jo, tak chovají se k nám úplně jako bychom byli sobě rovní, akorát opět nemůžu říct, že se cítím stejně dospělý jako oni, to nejde. I když si jako normálně pokecáme. Nemyslím si, že jsem v něčem hloupější než oni. Nemyslím si, že jsou oni v něčem hloupější nebo tak. Myslím, že se můžeme normálně pobavit. Ale dospělost to je úplně jiné téma, je to něco jiného. Rozumíte?

T: *No, teď úplně ne. Mohl bys to zkusit nějak vysvětlit?*

OD: Uf.... No, tak dospělost a inteligence je něco úplně jiného, že jo?

T: *No, to je pravda. Já se přiznám, že teď nerozumím, jak to myslíš.*

OD: Jsem to řekl asi špatně. Ah... No, prostě tak, že pobavit se můžeme, jak chceme, ale stejně ta dospělost je něco úplně jiného. Která je daná životem. Tím, jaký daný člověk vede život, jaké má zkušenosti a tady tyhle věci.

T: *Když se třeba bavíš s těma chlapama na fotbale nebo při té házené, říkáš, že se s tebou bavili jako rovný s rovným, ale že ses stejně necítil dospělý, tak cítil ses jakoby trochu - teď nechci, ať to vyzní blbě - jakoby malinko jim podřízený?*

OD: Ehm, jo.

T: *Jo? I když jsi věděl, že jsi inteligentní kluk, že oni třeba nejsou tak inteligentní?*

OD: Jo, jo. Tak ale to je... Nemyslím si, že to je špatně se cítit podřízený vůči starším.

T: *To netvrdím, ale ptám se právě, jestli jsi to tak cítil.*

OD: Jo, jo.

T: *Co by se třeba mělo stát, abys tenhle pocit neměl? Mohli by oni udělat něco, co by ti pomohlo k tomu, aby se to víc narovnal? Aby ses cítil víc s nimi jako rovný s rovným? I když oni tak s tebou mluvili, ale ty jsi to vnímal trochu jinak...*

OD: Hmm... Nevím, nemyslím si. Tam jde o to, že zkrátka já respektuju starší lidi a myslím si, že to by tak mělo být obecně. Stejně tak jako já očekávám, že až budu starší, tak mladší mě budou takto respektovat. Já si myslím, že to je správně, že se cítím méně dospělý než oni. Ani bych to neměnil.

T: *A myslíš si, že někdo třeba i z těchhle lidí mimo rodinu, tady se teď bavíme o sportu, ale to může být třeba i soused, kolega v práci, kde začneš pracovat nebo třeba jako brigádník nebo tak, že by mohl mít tu moc nebo schopnost nějak pozitivně ovlivnit to tvoje dospívání? Že by byl třeba takovým mentorem?*

OD: Jo. Určitě.

T: *A myslíš si, že by bylo žádoucí, aby to někdo dělal cíleně? Jestli mi rozumíš?*

OD: Jo. Rozumím.

T: *Že by se prostě ta společnost o to fakt cíleně starala. Neptej se mě, jak by se to provedlo :-)*

OD: No, přemýšlím nad tím. :-)

T: *Bavme se teoreticky. Že když kluk dospívá, takže se o něj chlapi v té... řeknu komunitě, dejme tomu v rámci širší rodiny nebo v rámci nějaké obce, bydliště, nějakým způsobem trochu postarají. Nebo jestli se to podle tebe, byt' velice neformálně, děje třeba na vesnicích, kde mají fotbalový tým a hasiče a každý kluk chodí buď tam, nebo tam? Že by ti starší jim pomáhali začleňovat se do těch dalších skupin, jak jsi to zmiňoval. Jaký máš na tohle názor?*

OD: Hmm... No tak myslím si, že to je určitě správné, aby ti starší pomáhali těm mladším. Ale jako snažit se to tlačit nějak cíleně, nevím. Nedovedu si to představit.

T: *Já jsem se špatně vyjádřil. Ono to nemusí být nijak jako kodifikováno.*

OD: Jo, vy jste se ptal, jestli to je žádoucí?

T: *No, já jsem se ptal, jestli to je žádoucí. Jestli ti hasiči nebo fotbalisti neformálně pomáhali mladším klukům z té svoji vesnice. Nebo že v rámci rodiny se vybere jeden starší chlap, strejda nebo děda, který si to vezme na starost. Ale že to tak třeba ta rodina vnímá, že nám tady dorůstají synové, bratrance, vnuci, tak je začneme brát na různé akce, začneme je nějak víc podporovat, aby se stali těmi dospělými chlapy a tak. Nebo to necháme plynout a ono se to nějak stane?*

OD: Já si myslím, že to se právě děje v těch... skupinách. Že vlastně ti starší se potom více baví s těmi mladšími, potkávají se právě na různých akcích. Na vesnicích to jde úplně krásně vidět, že jo. Tam jako všichni hasiči jsou prakticky jedna rodina, když to tak řeknu. Já si myslím, že se to děje, právě. A že to je žádoucí. Určitě.

T: *Ty sám jsi zažil něco takového? Takový pocit někdy z něčeho?*

OD: Hmm.....

T: *Nějaké ty skupiny? Nebo nemusíš být někdy ani členem skupiny...*

OD: Jo, na té házené. Určitě jsem to zažil.

T: *Nic dalšího?*

OD: Hmm.... Ta házená byla asi nejsilnější, no. Ale tam taky veliký vliv má to, že jsme na malém městě. Takže já když přijdu na nějakou akci ve Studénce, kde znám spoustu lidí z házené, spoustu lidí z dalších okruhů, tak nemám problém se tam začlenit. Pobavit se se staršími, mladšími.

T: *Dobře. Ještě jeden dotaz k té házené. Říkáš, že ti to tam pomohlo. Dalo by se specifikovat jak? Někaký příklad, kdyby tě napadl...*

OD: Příklad, jo... Hmm.... No, jak již bylo řečeno, tak to, že ti starší chlapi nás brali mezi sebe, to bylo fajn. Že třeba po tréninku jsme s nima zašli na pivko. To je správné. Myslím si, že tak to má být.

T: *Takže takový ten pocit, že tě prostě berou?*

OD: Jo.

T: *Tak už se blížíme pomalu ke konci. Někdy se říká, že člověk je dospělý, když třeba dokončí školu, někomu pomůže, že začne sexuálně žít, dalšímu pomůže, že je finančně nezávislý na rodičích, že u nich nebydlí, že se odstěhuje, má samostatné bydlení. Nebo ty sám jsi říkal, když se stane rodičem, že je to velký zlom. Jak to hodnotíš ty, tyhle události? Můžeš se k tomu ještě nějak vyjádřit?*

OD: Jako ty, co byly jmenované?

T: *I klidně nějaké další, které můžou přispět k té dospělosti. Ty jsi třeba sám zmínil, že až si najdeš práci, že to může být takovým důležitým krokem. Tak teďka bydlíš u rodičů a jako student jsi na nich asi finančně závislý.*

OD: Určitě.

T: *Zkus mi k tomu ještě něco říct...*

OD: Tak jak jsem již říkal, spoustu kroků. Všechno co bylo jmenováno, tak si myslím, že patří do těch kroků. Ale jako..... co se týče toho jaký ten krok má jakou váhu, tak to si opět myslím, že je hodně individuální. Že někdo přikládá velkou váhu tomu, jiný tomu. Záleží taky hodně na tom, co už v životě má a co nemá. Takže pokud nějaký člověk už, jak bylo řečeno tuším, že je sexuálně aktivní a že je pryč od rodičů, tak ten tento člověk může přikládat větší váhu tomu, že si najde práci, která mu ještě chybí a tak. Jak to byla ta otázka, přesně? :-)

T: *Ta otázka byla, jestli by ses k tomu mohl nějak vyjádřit, nějak to okomentovat?*

OD: Jo, to je všechno.

T: *Jestli je něco z toho výraznějšího?*

OD: Opět hodně individuální, si myslím.

T: *A u tebe konkrétně? Má, mělo nebo bude mít něco větší vliv? Trochu se opakujeme, zaznělo tu to rodičovství, zmínil jsi práci...*

OD: Jo, tak za mě to určitě bude práce. Nemusí to asi úplně být rodičovství, ale nějaký vážnější vztah, si myslím. Vážný vztah by mě hodně posunul.

T: *Dobře. Díky.*

OD: Všechno?

T: *Všechno. :-)*

Miloš

T: *Jsi dospělý?*

OD: Ano :-)... Nebo jako že... legálně ano :-) /trochu rozpaky/

T: *Existuje nějaká „nelegální“ dospělost? :-)*

OD: :-) No vím, že jsou na to výzkumy, že... ehh... čím méně lidí se jako cítí už třeba ve 26 letech dospělí... eehhh.. já si myslím, že to je jako takový docela mlhavý pojem a každý bude dospělý jako v trošku jiném směru, protože mám spolužáky, kteří se už vzali, jako ze střední...

T: *Vím o nich :-)*

OD: :-) no a teď ještě k tomu přibudou další v létě...

T: *Ano?*

OD: Lukáš a Lucka.

T: *Vím o nich :-)*

OD: ...což je jako pro mě naprosto nepředstavitelné, že bych teď jako... se s někým bral... a už jako teoreticky plánoval děti, i když by to bylo v nějakém horizontu X let.

T: *Pravda je, že co zatím udělali, že to je nezvyklé, není to úplně běžné, ale samozřejmě věk na to mají, takže proč ne? Myslím si ale, že stejně jako ty spousta lidí si to asi fakt neumí představit, že by to udělali...*

OD: ...ne, nebo jakože... jo, já si to umím představit, jako, v tom, že... jo, ale za nějakých správných podmínek, které si myslím, že pro mě jako teď naprosto neexistují... nebo nevím ani, jak bych se do nich dostal... třeba v rámci dvou let :-)

T: *Kdy myslíš, že ty podmínky mohou nastat? Pro tebe konkrétně... že budeš připravený na to, že by ses oženil, měl rodinu...*

OD: Tak pro mě by to určitě znamenalo mít nějakou představu aspoň toho, že bych měl nějakou stabilní práci, kterou vím, že můžu dělat, že jako můžu tu rodinu podpořit, i kdybych jako nebyl jediný... ten... jediný... nechcu říct chleboďárce - to zní tak blbě :-) - ale něco takového, a jako že bych měl nějakou jistotu v životě a hlavně jako kdybych někoho našel, že... :-) Což je taky velice specifický problém.

T: *Takže, jestli to můžu shrnout, tak momentálně nemáš přítelkyni... a kdyby došlo na to, že bys nějakou měl a měl ses oženit, tak je pro tebe důležitá schopnost postarat se o rodinu.*

OD: Nějaká stabilita... momentálně funguju na tom, že nevím, co bude ani za půl roku... že bych chtěl jako vědět, ne nutně vědět, ale vědět, že tam je jako nějaký směr, nebo aspoň možnost mít nějaký směr... nějaké stability.

T: *Jak chápeš pojem „dospělost“? Řekl jsi, že to je takový docela mlhavý pojem... Co tě napadne, když toto slovo slyšíš? Jak ho chápeš?*

OD: ... Pro mě je to jako spojené spíše s nějakým mentálním stavem, toho že je člověk schopný se buď orientovat ve světě a nebo jako vytvořit si nějaký vlastní názor a fungovat nějak samostatně... že se neee... ehm... ne nenechá ovlivnit, ale že není jako na někom závislý myšlenkově... když je jako ještě na škole... nebo během puberty ještě, tak se hodně..... hodně se přichytává na názory rodiny, rodičů nebo profesorů ve škole a nebo někoho, většinou nějakých... prostě figur dospěláckých – v uvozovkách – kdežto pro mě jako ta dospělost je to, že se z toho člověk nějak vymaní a začne tvořit jako něco samostatně, ne jako samozřejmě individuálně, protože nemůže člověk fungovat mimo společnost, ale přestane jenom přijímat ty myšlenky a začne i nějaké jako tvořit a nějakým způsobem začne ovlivňovat zase jiné lidi.

T: *Rozumím... Je něco dalšího, co by mohlo charakterizovat dospělost? Jinými slovy, jak by se měl nebo naopak neměl chovat dospělý člověk – bavme se o chlapech, ženy necháme stranou :-) Ty jsi řekl myslím si docela zajímavou a důležitou věc, že člověk by měl - když to asi zjednoduším - být schopen mít vlastní názor, který umí obhájit...*

OD: ...nějak tak, ano...

T: *Taky jsi zmínil, že – jestli tomu dobře rozumím – že i to je aspekt dospělosti, že je člověk schopný se postarat o rodinu, kterou by mohl mít...*

OD: ... ano...

T: *...takže teď zpátky, ještě zopakuju tu otázku – jak by se měl nebo neměl chovat dospělý chlap...? Jaké další aspekty dospělosti by měly být u mužů patrné?*

OD: ...jako v nějakých určitých konkrétních oblastech, že bysme se bavili... já nevím... ve vztahu k jiným lidem nebo...?

T: *Celkově, úplně celkově, teď se bavíme hodně všeobecně.*

OD: myslím si, že ten člověk by měl mít... jako i když jsem mluvil před chvílí o nějaké individualitě, tak že by měl být schopný nějaké ohleduplnosti a... samozřejmě sebereflexe, jako nejen dělat, ale i přemýšlet nad tím, co dělá a jak to ovlivňuje jiné lidi... a ještě jsem chtěl něco říct, ale teď mi to vypadlo... a to byla víceméně ta pointa, že by... ano, měl by být samostatný a zároveň být schopný zhodnotit, jak tím ovlivňuje ostatní lidi a jestli je to kladné nebo záporné, a jestli tím třeba někoho neodpálí na špatnou cestu.

T: *Jinými slovy – měl by být schopný žít s ostatními lidmi.*

OD: Taky.

T: *Může podle tebe mít dospělost nějaké nevýhody? Nebo naopak - má nějaké výhody oproti předchozímu věku? To znamená adolescenci, dospívání...*

OD: Tak to asi nejomilanější je prostě to, že člověk sice ztrácí nějaké okovy :-), že už není děcko a může se postarat sám o sebe, ale taky se musí nějak starat sám o sebe... takže dostane nějakou svobodu, ale zároveň... no musí se o sebe postarat a přichází s tím i zodpovědnost.

T: *Souhlasím, souhlasím. Koneckonců, jestli se nepletu, tak slovo „zodpovědnost“ zminilo už několik předchozích respondentů...*

OD: Proto říkám, že to je takové klišé :-)

T: *A myslíš si, že to je... jak říkáš „klišé“, nebo že to je skutečně...*

OD: No já si myslím, že to je něco prostě pravdivého, na co každý nějak jako přijde... v tom jako přechodu třeba ze střední na vysokou školu. Jako určitě je to nějakým způsobem... jako nestane se prostě nějaký metafyzický přechod, že najednou prostě se z člověka stane dospělý a najednou ztratí jako veškerá svá omezení a objeví svobodu a zodpovědnost, ale je to jako nějaký graduální proces, kdy si člověk uvědomí, že... že do toho 10. třeba 20. roku tam byla prostě nějaká záchraná síť, prostě ať už jako těch profesorů na gymplu, kde je to jako familiérnější vztah než potom na vysoké škole nebo nějaké jiné vzdělávací instituci... a těch rodičů... najednou už člověk není doma a nestará se o něj někdo, je najednou někde sám :-)

T: *Takže ta cesta k dospělosti je podle tebe takovým postupným procesem...*

OD: No jako postupný takový jako iterativní a síťovitý... kdy jako někteří lidi prostě zůstanou do 30 třeba závislí na někom jiném nebo jako... nevím jak to vyjádřit nebo jako není to postup lineární, kterým projde každý stejně, ale je to nějaký způsob prostě oddělení se.

T: *Je to asi individuální, když říkáš, že tím neprojde každý stejně... a je to individuální, kdy někdo tu cestičku má rámovanou nějakými událostmi, jiný člověk to má zase nějak jinak.*

OD: Jo, asi tak nějak.

T: *A existuje nějaká událost, nebo zlom v životě, který by mohl oddělit to období mládí od dospělosti? Něco, co je takovým striktním předělem?*

OD: Nevím, jestli to mládí od dospělosti, pro mě jako hodně takový... Nevím, jestli jsem to někde četl nebo jsem na to přišel, ale hodně takový sentiment je pro mě, když člověk jako o něco vyroste, když si uvědomí, že jeho rodiče jsou taky lidi, že najednou nějaké autoritativní prostě figury v tom životě ztratí ten prostě jako v uvozovkách božský... nebo jakože maminka nikdy nemůže udělat nic špatného a někdy jako asi to má i něco s tím obdobím vzdoru v té pubertě, že prostě člověk najednou zjistí, že ten rodič je jako taky člověk, chybuje a... najednou zjistí, trochu to jako zboří tomu člověku... tu iluzi toho, že vždycky to bude v pohodě, protože rodiče to mají všechno vymyšlené a vždycky všechno zachrání :-)

T: *Předpokládám, že už sis tady tento pocit asi uvědomil?*

OD: No, ano.. :-)

T: *Můžu se zeptat, kdy?*

OD: Asi hodně dávno, u mě to bylo spojené s... když jsme byli někde na dovolené a rodiče se prostě pohádali a mě v tu chvíli došlo jakože... „HmMMM!“ :-)

T: *Tohle jsou ti „bohové“, kteří tady po sobě tak řvou? :-)*

OD: No právě, jakože najednou mi došlo, že prostě... člověk to má prostě zafixované, že maminka, tatínek, všechno je v pohodě, a pak mu nějak dojde, že tam asi taky budou problémy, že to je prostě nějaký vztah, který nefunguje úplně samočinně... a perfektně.

T: *Takže kdybych se vrátil ještě ke své otázce, tak nějaký takový zlom nebo nějaká událost asi není...?*

OD: No určitě si nemyslím, že to je jako jeden den, kdy prostě se něco stane, myslím si, že jsou jako momenty, kdy si to člověk uvědomí, ale už je to něco co jako, co nějakým způsobem vnímal pasivně a jenom v tu chvíli mu to docvakne, jako nějaký prostě poslední kousek zapadne a uvědomí si, že to tak prostě je.

T: *Kdy teda podle tebe je člověk dospělý? Kdy dojde k tomu okamžiku, kdy ti to docvakne, že „aha, už asi jo!“?*

OD: Říkám, to si myslím, že je individuální a nemyslím si, že každý k tomu dojde úplně na stejné úrovni... Myslím si, že jsou lidé, kteří jsou jako schopni na sebe vzít mnohem více zodpovědnosti a... jako nějak... a stát se tou autoritativní figurou v životě někoho jiného, i když to je třeba jiný dospělý člověk, a jsou lidi, kteří jako... ani jejich děti k nim nakonec nebudou moct vzhlízet prostě jako k autoritě :-)

T: *Naprosto souhlasím, že to je individuální, ale kdybychom se měli zamyslet, kdy to většinu lidí potká...? Dalo by se to nějak specifikovat?*

OD: Myslím si, že to jako bude když buď člověk přijde na vysokou školu, záleží jak moc jako... jestli je třeba na kolejích nebo jestli jde třeba do zahraničí, a nebo po vysoké škole, kdy už jako i ta poslední... kdy jako to „lešení studentské“ prostě odpadne a už člověk fakt jako musí do práce a něco dělat.

T: *Ty jsi mi na začátku řekl, že jsi „legálně“ dospělý, teď jsme se bavili chvíli o aspektech dospělosti... Cítíš se „vnitřně“ dospělý?*

OD: No dospělejší, než když jsem byl na gymplu, ale jako... myslím si, že mám ještě kus cesty před sebou :-)

T: *Dobře. Už jsme se toho taky trošku dotkli, ale které nějaké události nebo procesy jsi na té cestičce k dospělosti vnímal jako důležité? Nebo které si myslíš, že budeš vnímat jako důležité, když máš kus cesty před sebou, jak říkáš? :-)*

OD: Já nevím, jestli události, jako určitě...

T: *...to může být cokoliv, takové ty zlomové okamžiky, něco, co jsi vnímal jako opravdu důležitý bod.*

OD: Tak určitě je to ta střední škola, jako od toho (okamžiku), kdy jsem nastoupil do Unplugged a takové tyhle věci, jako není to jako jedna událost, ale je to prostě nějaký jako.. určitě na té střední škole, kdy jako se člověk nějak formuje myšlenkově a jako... to... a určitě... ten... a jako to, že jsem šel na vysokou školu a rozhodl jsem se s ní skončit a přejít na jinou :-),

to bylo určitě pro mě jako takový.... no prostě náraz, kdy jsem musel jako něco přehodnotit. A... zbytek jako... nevím, s čím jiným to spojit úplně, aby to bylo konkrétní.

T: *Já ti možná trošku napovím, někdo mi třeba řekl, že to pro něj byl ten okamžik (dovršení) 18 let, i když to nechápal tak, že se všechno změní, ale ten pocit, že už má určitá práva pro něj byl důležitým prvkem... někdo mi řekl, že to byla třeba i maturita. Někdo říká, že velkým zlomem je, když se člověk osamostatní – že 1) není finančně závislý na rodičích a... 2) od nich odejde a začne bydlet někde jinde... Starší lidi, se kterými jsem se bavil, tak ti to brali z pohledu založení rodiny, že to je důležitý bod pro ně... někdo zase začátek sexuálního života, někdo zmínil řidičák... Víš, takové nějaké události...*

OD: Jako chápu, ale... já mám trošku problém s tímhle, že já strašně nevnímám tyhle věci, jakože ten bod je důležitý, třeba pro mě maturita byla prostě jenom... jako víceméně další týden prostě v roce, ano je to určitá katarze nějakého prostě procesu, kdy člověk se připravuje na to nějakou dobu, ale nikdy jsem to jako... strašně moc těchle věcí jsem schopen dát do kontextu až retrospektivně a vím, že to byl právě jako třeba ten proces celého toho roku jako čtvrtáku a ne že to byla prostě maturita a jakože jsem odmaturoval a ano, nebo že by to bylo těch 18, jako necítil jsem se 23:59 a 00:01 prostě jako kdyby mi bylo 18 nějak jinak, prostě nejsem schopný to takhle vnímat jako předělový konkrétní moment.

T: *Jo, rozumím. Ještě se tedy zeptám jednou na podobnou věc – sám u sebe, kdy myslíš, že by to tak mohlo nastat, ta doba, kdy se začneš cítit jako dospělý? A nemusíš říkat čas, a nebo můžeš, ale co by se mělo na té tvé cestičce stát...? Víš, říkal jsi, že to vnímáš často až retrospektivně, ale já se ptám s ohledem na budoucnost...*

OD: Myslím si, že to bude v té chvíli, kdy budu... zajatý v nějakých kolejích, jako ne úplně repetitivních, jako nějaké... jako že budu mít stabilní práci a že to budu dělat do konce života, ale že budu jako, že budu aspoň stanovený nějaký obor, něco že v tom jako dělám a jako budu vědět, jako že jsem... no, prostě na nějaké cestě... někam, že to není jenom nějaké bezcílné studentské pití po pařbách :-)) ...ale že jako něco dělám prostě... ani bych to jako nespojoval nutně třeba s tou rodinou nebo tak, si myslím, že člověk může být dospělý bez toho, že je to spíše jako to ukotvení toho, že už jako má něco, co dělá a může se s něčím identifikovat.. takhle, možná.

T: *Dobře... Jak tě podle tebe vnímá tvoje okolí? Myslím rodiče, ostatní příbuzné, přátelé... samozřejmě z hlediska dospělosti. Jak myslíš, že tě hodnotí, vnímají...?*

OD: Já nedokážu říct :-)) ... Jako myslím si, že jsem v té fázi, kdy mě jako... i vrstevníci, i jako lidi okolo vnímají jako prostě vysokoškoláka, kdy se jako počítá s tím, že to není úplně jako formovaný člověk, ale je v nějaké té fázi ještě prostě... už, už jako teoreticky je na nějaké té škole a teoreticky to někam směřuje, a zároveň je to furt v takové... nechci říct „hýřivé fázi“ asi :-)) To je podle mě něco, co si... lidi představí jako prostě vysokoškoláka, když jim člověk řekne.

T: *Měl jsi někdy pocit, že tě nějakí lidé brali jako dospělého chlapa... se vším, co k tomu patří?*

OD: Nevím, akorát mě vždycky vyděsí, když mi jako děti na ulici řeknou „Dobrý den“ a já si řeknu: Já už jsem tak starý! :-))

T: *Ten pocit znám, ten jsem taky míval :-)*

OD: :-) Nooo... jako... nevím... je to hodně o tom, jak prostě s váma lidi zacházejí nebo jak s váma interagují, vím, že jako když jsem právě pracoval ten jeden semestr, tak to bylo... jako najednou poměrně šok, když prostě člověka někdo bere jako... zaměstnavatel, i když to byl někdo, koho jsem znal prostě... tak jako už, už ten vztah zaměstnanec/zaměstnavatel je jako prostě jiný než profesor a žák, nebo starší kamarád a kamarád prostě...

T: *Měl jsi nebo máš nějaká očekávání od dospělosti? Jakože to přinese něco nového?*

OD: Asi nee... :-)

T: *Myslíš si, že by bylo dobré, aby nějak mladším klukům na té jejich cestě k vlastní dospělosti pomáhali starší chlapi? Ať už třeba z rodiny nebo z nějakých kolektivů, kterými jsou členy, třeba sportovní kolektiv nebo na vesnici hasiči...?*

OD: Tak... určitě se hodí mít nějaký vzor nebo asi někoho, kdo se aspoň tváří, že ví, co dělá :-) Ale zároveň si myslím, že jakože... neměl by to být jeden člověk, jako já strašně nemám rád takové to jako právě upínání k autoritám, kdy si člověk vezme jednoho jiného člověka jako vzor a ano, budu jako on, protože si myslím, že to je trošku zvrácené už jenom tím, jako že člověk nikdy nemůže být jako někdo jiný, protože je nějakým způsobem každý individuální... a i to, že většinou, pokud to jako není nějaký člověk, kterého jako známe extrémně intimně, tak nikdy nevíme, co se děje někde pod povrchem a může se nám stát, že se nějak zachytíme jenom na tom jako „pozlátku“, takže si myslím, že by to jako, ne jako jeden člověk, ale je dobré mít jako více lidí, prostě starších, kteří už prostě něco ví... jako prošli si něčím a jsou schopni, jako i když, jestli každý něčím musí projít sám, aspoň zprostředkovat nějakou svoji zkušenost z toho.

T: *Máš nějakého takového člověka ve svém okolí, nebo potkal jsi třeba dříve někoho, kdo by tě dokázal tak nějak inspirovat nebo být aspoň trochu tím vzorem, pomoci ti ukázat, jak to chodí ve světě dospělých?*

OD: Asi ne konkrétního člověka... jako tak nějak jsem prostě uzurpoval myšlenky různých lidí, co jsem potkal, ale právě jsem se nikdy nesnažil neřídit prostě jako jedním člověkem, který by byl alfa a omega a věděl by... protože si myslím, že nikdo neví úplně stoprocentně :-)

T: *S tím taky souhlasím... Sám jsi říkal, že takovým zajímavým okamžikem pro tebe bylo poznání, že rodiče nejsou bohové, že jsou to lidi, kteří mají chyby, tak si i já myslím, že lidé okolo nás mají chyby... já je mám, ty je máš, každý je má... a není samozřejmě dobré kopírovat nějakého člověka se vším všudy, ale přesto – víme, že jsou lidi, kteří nás můžou inspirovat nebo nějak ovlivnit... byť v několika izolovaných nějakých záležitostech, událostech nám trošku pootevřít oči nebo rozšířit obzory, abychom se třeba v něčem zorientovali. Taky si myslím, že není dobré někoho takhle slepě následovat, ale možná že by to asi nebylo špatné, kdyby člověk věděl... že na toho a toho se může obrátit, že mu třeba pomůže...*

OD: Jo, tak to samozřejmě, jenom jako... nechtěl jsem jako... tam si myslím, že je ten rozdíl té aktivní role, v tomhleto vztahu, že jako si myslím, že by prostě... ten starší, zkušenější člověk neměl prostě jako v... jak to říct? Nějak jako aktivně ovlivňovat toho mladšího, snažit se ho

někam vést, protože jako může se stát, že ten člověk neví, co vlastně chce a ten člověk ho navede někde, kam později zjistí, že nechce jít. Že si myslím, že spíš by jako ta role měla být tak, že ten mladší, když něco potřebuje, nebo má tu potřebu, že neví prostě, tak aby se mohl zeptat, ale aby to na něj nebylo tlačeno.

T: *Tak to myslím... tohle mě zajímá, jestli jsi potkal nebo máš někoho ve svém okolí, kdo splňuje tuhle roli – že za ním můžeš přijít a zeptat se... pobavit se o věcech...*

OD: Tak určitě je tam rodinný aspekt... vím, že jako když vůbec nevím, tak můžu jít za tatškou s něčím :-). Ehm... já jako mám kamarády, které vím, že když se jako pohybují v nějaké oblasti, ve které já nevím nic nebo jako aspoň si nejsem jistý, takže vím, že jako jsou prostě... Ne, řekněme, kdybych šel jako do toho rodinného života, tak můžu jít za svými spolužákama, kteří už jako plánují založit rodinu, tak předpokládám, že budou mít rodinu dříve než já :-), tak kdyby se něco dělo, tak můžu za nima jít s tím jako, „hele, nevím co dělat“ a oni jako „v klidu, my jsme tím prošli, můžeme ti říct, co se děje“ :-)

T: *Šel by jsi s takovými věcmi třeba za někým z rodiny? Za tatškou...? Jako nejbližší chlap.. měl by být, nevím jestli je...*

OD: Asi? Jako strašně záleží na situaci, prostě do nějaké míry, ale prostě nebral bych.. bral bych to jako jeden z názorů... protože prostě... mám prostě... myslím si, že jako chodit za rodinou je takové jako... a brát prostě jako třeba jenom názory rodičů je takové, že když se ti rodiče nevyjádří úplně správně, tak jako perpetuovat tyhle ty jako jejich chyby potom asi není úplně dobré :-)

T: *Dobře... Myslím, že jsem se ptal, jestli tě vnímají jako dospělého tví rodiče?*

OD: Jo.

T: *A co jsi mi řekl? Můžeš to prosím zopakovat?*

OD: Tak myslím si, že jako ne úplně dospělého, ale určitě jako počítají s tím, že prostě už jsem schopný něco si jako zařídit sám, že za nima nebudu chodit s každou blbostí. A že v nejhorším, kdyby mě jako vypustili do světa, tak že úplně, prostě jako neskončím někde ve stoce :-)

T: *Takže jestli to můžu trochu parafrázovat, nebo vyvodit z toho nějaký závěr, tak cítíš od nich určitou důvěru ve tvé schopnosti samostatného života :-)*

OD: Jo :-)

T: *... a být zodpovědný sám za sebe?*

OD: Jo.

T: *Dobře... Kdy sis toho poprvé všiml? Lze si uvědomit nějaký okamžik? Nebo nějaké období?*

OD: Konkrétně asi ne... jako u mě to bylo hodně dichotomní v tom, že mamka by se o mě starala doteď a tatka mě bral jako samostatné už od nějakých 15 třeba nebo něco :-). Takže pro mě je tam hodně tenhle kontrast.

T: *A stalo se třeba v těch 15 něco, na základě čeho tě ten tatka začal takhle brát?*

OD: To si asi nemyslím... jako... ehh... můj tatka bere jako obecně prostě lidi autonomně, že jako spíše je nechá, aby se postarali o sebe, než to... takže neměl potřebu mě prostě do něčeho nutit, prostě mi řekl, udělej si to, jak chceš :-)

T: *Myslel jsem, jestli se ti třeba něco nepovedlo, něco náročného, že jsi zvládl, a teď se ten tatka na tebe podíval a secvaklo mu hned „ten Miloš, to je už...“*

OD: Asi ne, nedokážu nic takového identifikovat, nevím o tom.

T: *Dobře... Už se pomaličku blížíme k závěru, tak já bych se ještě jednou vrátil k tomu, o čem už byla několikrát řeč – zkus prosím ještě jednou se vyjádřit k těm různým událostem, které můžou být nějak důležité pro dospívající, třeba to ukončení školy, samostatné bydlení, partnerský vztah, finanční nezávislost na rodičích... Je k tomu ještě něco, co bys chtěl dodat? Nakolik je to důležité? Nebo cokoliv dalšího, co se bere jako důležitý bod na cestě k dospělosti a nebylo to tu zmíněno?*

OD: Já nevím, já si myslím, že to je tak strašně individuální, že jako... už jsem slyšel i o lidech, kteří už měli děti a furt se jako nechovali tak, jak by si možná člověk představoval, že by se choval dospělý člověk :-)

T: *Když jsi zmínil ty děti, myslíš si, že to pro tebe osobně bude nějaký velký zlom, když se staneš otcem?*

OD: Jako těžko říct, jako určitě to bude jako „technický“ zlom, že jako najednou se hodně věci změní, ale jako... já to nedokážu posoudit, že :-). Ale myslím si, že to je něco, co jako... má nějaký jako... že člověk se nestane prostě otcem ze dne na den, že jako zase to má nějaký průběh a že jako nějak přirozeně do toho člověk jako vplyne, aspoň jako... v mojí naivní představě :-). Že to není, jako že... Asi záleží taky zase individuálně... že možná to někoho jako praští přes nos ten den, kdy se mu to dítě fakt narodí, přijde na to, že teď už by se fakt měl začít chovat normálně nebo něco, nevím...

T: *Dobře... já myslím, že už bychom mohli skončit. Děkuju :-)*

Karel

T: *Jsi dospělý?*

OD: **Ano.** Podle svého věku na občance ano, ale srdcem jsem dítě.

T: *Dobře. Jasně, 18 let už jsi dosáhl před časem. Řikáš, srdcem jsem dítě. Zkus mi teda říct, jak chápeš pojem „dospělost“? Co tě napadne, když slyšíš tohle slovo?*

OD:Asi akorát zodpovědnost za své vlastní činy. Jinak bych to už.... Nemá to pro mě nějaký větší význam. Jako, nepředstavím si jako dospělého člověka někoho, kdo ví, co dělá, kdo ví, jakou má práci nebo co bude v životě dál dělat. Prostě jenom, že už je zodpovědný sám za sebe a nezodpovídá za něj někdo jiný.

T: *V tom případě, jak by se podle tebe měl chovat, co by měl nebo naopak co by neměl dělat dospělý chlap, dospělý muž?*

OD: (přemýšlí)...

T: *Už jsi řekl, že by měl být zodpovědný sám za sebe. Určitě se dá pouvažovat nad vícero charakteristikami...*

OD: Já nemám moc rád... jako... „měl by a neměl by“, protože si myslím, že to je hodně... hodně subjektivní, ale když už to teda mám nějak jako říct... Co by měl dělat dospělý člověk? Ano?

T: *Dospělý muž, bavme se více o chlapech, o mužích.*

OD: Dobře.

T: *Holky, ženy nechme stranou. Mám na mysli, jakou máš představu o tom, když se řekne tenhle člověk je dospělý, vyspělý... Napadne tě, jak se chová nebo co je pro něj charakteristické? Jedna věc je třeba ta zodpovědnost sám za sebe... že už bere na sebe zodpovědnost, že to co udělá, jak se říká - co si uvaří, to si i sní.*

OD: Ehm.

T: *To znamená že, třeba má nějaké další vlastnosti, když je zodpovědný nebo naopak se vyhýbá nějakému jinému chování...*

OD: Je to bráno z mého hlediska? Jak to vidím já?

T: *Teď se bavíme jako všeobecně. Teď se bavíme o tvém názoru na dospělé lidi. Jak prostě vnímáš slovo dospělost a jak si představuješ, že se chová dospělý chlap? Co dělá, co nedělá? Jaké chování by měl mít? Co my neměl dělat?*

OD: Neměl by lhát.

T: *Nechme stranou věk. Bavme se, že dospělý rovná se nejenom podle věku, ale podle způsobu života. Řekl jsi, neměl by lhát. Ok. Co dál?*

OD: Co dál? To pro mě snad největší, největší jako priorita.... Protože to jako fakt, nemám, nemám rád. Nemyslím si jako, že to je dobré.... Další věc... samozřejmě..., když jsme děti, tak prostě se... pomlouváme a smějeme druhým, tak to si myslím, že dospělý člověk už by to taky nemusel dělat, tím pádem. Myslím si, že by si měl hledět svého. Neměl by se zaobírat prostě druhými. Jako... zároveň nemám rád, když lidé... nerespektují prostě názory ostatních. Jo. Takže nějaký respekt by měl taky mít.

T: *Že by měl projevovat respekt k ostatním?*

OD: Neprojevovat, ale aspoň...

T: *Nebo taky být respektovaný ostatními?*

OD: Ne. Ne, ne, ne, že by..... Neměl by vnucovat svůj názor ostatním. Prostě ostatní lidé mají taky nějaký názor a neměl by on jim ho jako brát. Prostě když je to jejich názor, tak...

T: *Neměl by ho protlačovat, prosazovat. Tak to myslíš?*

OD: Přesně tak. Ehm.... Nevím, co mě napadá dál. Nechceš mi zase nějak pomoci? :-)

T: *:-) Dobře, tak zeptám se tě na další věc. Může mít pro tebe dospělost nějaké výhody nebo naopak nevýhody oproti tomu předchozímu věku? Dospívání, adolescenci, pubertě?*

OD: Jediné výhody, co mě teď napadají, tak jsou prostě výhody... Jakože prostě může řídit auto, může se dostat kamkoliv potřebuje. A takové ty výhody, které jsou prostě až od určitého věku, které prostě nejsou přístupné mladším. Nebo pít alkohol nebo něco takového. Takže... tohle mě přijde jako výhoda.

T: *Že se to váže k věku, věkové hranici?*

OD: Ano, dá se říct.

T: *Existuje podle tebe nějaká událost, která oddělí mláďá od dospělosti? Nebo jinými slovy, kdy se podle tebe stane člověk dospělým? Ty jsi řekl „ano, jsem dospělý“. Odpověděl jsi mi na tuhle otázku „ano“. Tak mě zajímá, kdy si se stal ty tím dospělým člověkem?*

OD: Já bych o sobě neřekl... nebo jak jsem řekl, já prostě chci si nechat moji dětinskou naivitu některou, kreativitu. A... a takhle. Takže z tohoto pohledu nejsem dospělý.

T: *To je pravda. Jak jsi to řekl? Že srdcem jsi dítě?*

OD: Ano.

T: *Dobře. Myslíš si, že třeba se to může časem vytratit? Že člověk potom nejenom podle věku v občance, ale i podle jiných charakteristik se „zbaví toho dítěte v srdci“ a bude dospělý?*

OD: Obecně si myslím, že to přijde s dítětem, s rodinou. Kdy... už..... bude opravdu záležet..... Myslím si, že ta láska se pak přesune od lásky k sobě k tomu dítěti, které máš, o které se staráš. A... je to tím pádem něco takového, co už tě drží tak trochu zpátky, že si řekneš „ty jo nepolezu na tu střechu nebo nevylezu na ten strom.“ Že pořád myslíš na to, že doma máš...

prostě malého, o kterého by se pak neměl kdo starat. Kdyby se ti něco stalo, cokoliv. Tak pořád myslíš na to, že se musíš vrátit domů za svým malým.

T: *Takže, když jsi předtím zmiňoval, že když se řekne slovo dospělost, že se ti na mysli vybaví zodpovědnost, tak tady je to ještě o „level“ výš s tím rodičovstvím?*

OD: Dá se říct.

T: *Ok. Zajímalo by mě, jestli podle tebe existuje nějaká událost, zlom, který obecně oddělí mládí od dospělosti? Zmínil jsi to rodičovství. Napadá tě ještě něco, co by se dalo takto označit? Zmínil jsi dosažení věku 18 let... je ještě něco?*

OD: Možná přestěhování od rodičů. Zajištění si nějakého samostatného bydlení. To by se možná taky dalo říci. Teoreticky potom nějaká práce, pravidelná. To by se taky možná mohlo jako zahrnout.

T: *Ještě něco?*

OD: Nenapadá mě teď nic takhle.

T: *Jak bys vnímal, když potom někdo začne bydlet sám, začne vydělávat sám, a pak se třeba vrátí k rodičům?*

OD: Hm :-) Jak bych to vnímal?

T: *Z hlediska toho pocitu jsem/nejsem dospělý.*

OD: Je to krok zpátky. Je to... Jako na nějakou přechodnou dobu, když třeba se stane nějaký problém. Třeba jsi v nějakém delším vztahu s ženou, rozejdete se a nemáš nějakou dobu kde být. Tak než si najdeš byt, třeba na měsíc na dva. Tak si myslím, že to je ještě nějakým způsobem přijatelné, ale jako na to, aby ses tam nastěhoval na rok, na dva, tak to už mi přijde... prostě jako krok zpět, no.

T: *Já musím říct, že vím, že jsi zpátky doma u rodičů. Je to tak?*

OD: *Je to tak, je to tak :-) Jsem teď, no.*

T: *Takže z tvých slov vyplývá, že to hodnotíš asi jako krok zpátky. Nevím, jak dlouho jsi doma...*

OD: Od 1.4., to znamená ještě necelý měsíc a už jako budu bydlet u sebe v bytě. Čekám ještě na to, až se kamarád z tama odstěhuje. A... Já tam jsem asi od začátku února, takže nějaké jako dva měsíce, ale není mi to, není mi to vůbec příjemné. Vůbec.

T: *Těšíš se na to samostatné bydlení a budeš to vnímat asi hodně pozitivně, předpokládám.*

OD: Každopádně.

T: *Dobře. Mám další podobnou otázku. Říkáš, že jsi v srdci stále dítě. :-) Že velkým zlomem může být třeba to rodičovství, samostatné bydlení, práce. Víš, že pracuješ, že se živiš sám. Ale zkusím se zeptat ještě jednou podobným způsobem. Pokud se tedy necítíš vyloženě dospělý, tak*

kdy myslíš, že se tak stane? Přijde to s tím rodičovstvím, třeba v tvém případě? Nebo kdybys třeba otcem nikdy nebyl, i to se stává, tak co se stane, aby sis mohl říct „tak a jsem dospělý!“?

OD: Já si to nechci říct nikdy. :-) Fakt.

T: *Fakt? :-)*

OD: Ne, jako, teď si nedělám srandu. Já, prostě...

T: *Můžeš to vysvětlit, nebo trochu upřesnit?*

OD: A... Protože mi přijde zbytečně škoda, že jak se... nebo když se podívám na některé, některé jako... oproti mě třeba starší kamarády, třeba o takových 10let, tak..... Oni najednou jako mají rodiny a... chápu, že je zajímá ta rodina a tak všechno, ale přijde mi, že ztratili..... Jako ten... to umění bavit se. Nemyslím teď jako chodit na akce nebo něco takového, ale přijde mi, že prostě zvažněli a nedokážou si teď ze sebe udělat srandu. Nedokážou si s ostatními udělat srandu. A je to takové... moc vážné. Ke škodě.

T: *Já myslím, že ti rozumím. Nicméně si myslím, že asi budou i výjimky. Znáš třeba nějakou výjimku, kdo má určité roky, je třeba rodičem a tady tohle umění bavit se, umění být tvůrčí, mít bláznivé nápady ve vyšším věku má?*

OD: Jednoho znám, jeden mě napadá.

T: *Dobře. Možná se k němu dostaneme ještě později... Jsou nějaké události, které si na té svojí cestě od dětství, postupně přes dospívání k dospělosti, vnímal jako nějaké zásadnější nebo klíčové? Které tě někam posunuly? Říkal jsi, že když se člověk vrátí k rodičům, je to krok zpátky, když začne bydlet sám, je to jakoby krok vpřed. Máš nějaké zážitky, události nebo něco, co tě posunulo dopředu?*

OD: To byl asi ten největší posun, to bydlení, bydlení bez rodičů. A... vlastně přestat být ovlivňován ostatními. A... byl to takový počátek tvoření mojí vlastní osobnosti. A... jsem za to moc rád, že se to stalo tak brzy. A...

T: *Kolik ti bylo let, když se to stalo?*

OD: (přemýšlí) ...Já už jsem tak nějak více méně nebydlel doma ve čtvrtáku. Nebo více času už jsem trávil u přítelkyně než doma. Což znamená... ve čtvrtáku mi bylo kolem 18, 19.

T: *Dobře. Díky. Dokázal bys mi říct, jak tě podle tebe vnímají tví rodiče, příbuzní, přátelé. Bavíme se pořád o té dospělosti. Berou tě podle tvého názoru jako dospělého?*

OD: :-) Rodiče určitě ne, rodiče v žádném případě. Ale to... Je to i tím, že prostě mamča, mamča mě vždycky bude mít jako toho mladšího syna, který je ještě takový... Prostě přijde jí, že jsem ještě takový nezkušený, že nic nevím nebo... pořád má tu tendenci se o mě starat. Až moc starat.

T: *Jak to hodnotíš, tenhle její přístup? Když říkáš „až moc starat“?*

OD: Jako mi už se to nelíbí. To je důvod, proč já bych už nezvládl bydlet delší dobu s rodiči. Protože to... jako..... Ne. Nelíbí se mi to. Je to moc takové ovlivňování osobnosti a to já nemám rád.

T: *A přístup tatky?*

OD: Taťka je zase takový... Jako taky podle něj nejsem, nejsem dospělý teda. A..... abych to řekl nějak..... Taťka je takový, že... Nebo obecně rodiče jsou..... Jsou vlastně oba dva učitelé a..... chtějí... nebo chtěli, abych byl normální. A..... Nebo všude „to ti přijde normální?“ a takové věci. A já jsem nikdy jako nechtěl být normální. Mně se to nelíbilo. A..... takže já mám prostě nějaké věci, které... nebo věci.... Mám prostě takové zvyky nebo návyky, které jsem se teď postupem času nebo za nějakou tu dobu naučil a vyhovují mi. Ale jsou úplně něco jiného, než asi ti normální lidé nebo většina lidí, většina populace jako dělá. A to se jim jako nelíbí.

T: *Můžeš uvést nějaký příklad? Možná, že z mého pohledu je to taky normální věc. :-)*

OD: Jo, jo :-) To asi bude. Já se třeba nekoupu v žádném případě každý den. Protože... prostě to jako není dobré. Zatím se teda sprchuju mýdlem, chtěl bych časem přestat. Protože mýdlo taky nepomáhá našemu tělu. A... další věc... já jsem schopen jít klidně ve 12h večer někam na procházku ven. A... dělá mi to jako moc dobře. Ale pro ně je to...

T: *Slušný člověk by měl spát :-)*

OD: :-) Slušný člověk by prostě neměl jít v tuhle dobu ven. Nebo jako chápu, teď nemůžu, ale jako obecně.

T: *Jasně. Takže když to shrneme, tak tvoji rodiče tě za dospěláka nepovažují.*

OD: Nepovažují :-)

T: *Co třeba ostatní příbuzní? Strejda, u kterého pracuješ? Nebo další příbuzní, přátelé? Jak se třeba na tebe dívá brácha? Jestli jsi schopný to posoudit?*

OD: Pohled bráchy je lepší než od rodičů. Nebere mě za takového neschopného člověka. A..... Ale pořád asi neví. Já se totiž nechovám nebo ne nechovám..... Já jsem jako „ryba“, znamení. A... docela jsem si teď začal studovat astrologii. Takže úplně... to je můj nový koníček. Jsem přestal hrát počítačové hry a začal jsem studovat astrologii. No, ale nicméně... hodně jsem se s tím jako ztotožnil, když jsem si udělal jako astrologický rozbor veškerý můj. A o rybách je jako obecně známo, že ony se jako dokážou přizpůsobit společnosti, ve které se jako nachází. Podle toho jako... jací to jsou, jací to jsou lidé. A já se musím jako v rodině přizpůsobovat. A s přáteli jsem takový, jaký opravdu jsem.

T: *Takže určitá taková míra konformity v rámci rodiny existuje...*

OD: Dá se říci.

T: *A tak nějak tuším z tvých slov, že ti to asi úplně nevyhovuje?*

OD: Nevyhovuje. Ano.

T: *Taková hypotetická otázka - myslíš, že kdyby tě brali rodiče a příbuzní v rámci širší rodiny jako dospělého, takže by sis mohl dovolit zbavit se té konformity, že bys mohl být víc sám sebou? Ukázat víc svoji osobnost?*

OD: (přemýšlí) ...Možná ano, ale já ji nepotřebuju nebo nemám už tu potřebu.. si jako prosazovat... můj názor nebo tu moji osobnost u sebe v rodině.

T: *Já jsem to nemyslel jako, že bys to musel prosazovat, ale že by podmínky byly trošičku jiné, uvolněnější, že ty by ses cítil komfortněji. Že bys mohl tak říkajíc být sám sebou a nemusel by ses uchylovat k té konformitě. Kdybys měl pocit, že jsi brán jako dospělý.*

OD: Jako věřím tomu, že ta doba přijde... po něčem... Ale to něco bude muset být něco velkého.

T: *Co by to tak mohlo být?*

OD: :-) (přemýšlí) ...Návrat po roce z Kanady.

T: *Návrat po roce z Kanady?*

OD: Třeba.

T: *A co by to ukázalo, taková věc?*

OD: :-) Že jsem zvládl žít sám bez kohokoliv jiného, jako známého. Tečka.

T: *Rozumím. Co tví přátelé, třeba bývalí spolužáci nebo kamarádi z florbalu a podobně, berou tě jako dospělého? Nebo tě berou jako kluka, třeba zodpovědného, ale v srdci jako dítě?*

OD: :-) Já se jako snažím být zodpovědný, ale občas ta zodpovědnost stejně jako docela utíká. A... přátelé, to je taky jako takový dost velký pojem. Já jsem docela ztratil kontakt se všemi mými spolužáky i víceméně se všemi florbalisty. A... já jsem se obecně tady na gymplu jako bavil úplně se všemi. Myslím si, že mě celá škola i znala. Jenže teď postupem času už jsem nějak přestal mít tu potřebu být středem všeho. A... mám už teď prostě jenom pět kamarádů, se kterými trávím čas. A nikoho jiného takhle víceméně nepotřebuju. To si jako vystačím. A teda odpověď na tu otázku, jestli oni mě berou jako dospělého. Hmm..... Oni ví, jako..... Cítím od nich určitý respekt... Ví už, jaké věci jsem si třeba nastudoval nebo načel nebo něco takového. Což třeba rodina ani nikdo ostatní neví. A..... ale pořád jako ví, že chci být to dítě, chci mít ze všeho radost a dělat radost jako takhle... ostatním.

T: *Dobře. :-) Asi tušíš, že i další moje otázka se bude týkat dospělosti, že to je to podstatné téma, o kterém se dneska bavíme. Zajímalo by mě, jestli jsi měl nějaká očekávání od dospělosti? Když jsi byl mladší, jestli jsi od toho něco čekal? Jestli teďka směrem do budoucna ještě něco očekáváš?*

OD: Hm :-) Jako když jsem byl fakt malý, tak jsem si říkal „ty jo, jako dospělý člověk, to už prostě...“ Jsem si vždycky říkal, kde je jako ten skok, že se staneš opravdu... tím dospělým člověkem. Jak jsem třeba viděl některé známé nebo prostě kluky starší... :-) A teď jak tím víceméně procházím, tak zjišťuju, že není nějaký takový úplně více méně... nebo zatím, pokud

teda nemluvím o té rodině nebo něčem podobném... Tak jako, že by se něco opravdu úplně změnilo markantně, to říct jako nemůžu.

T: *A když si zmínil ten rok v Kanadě, tak v podstatě, když se nad tím zamyslíme, tak by to jako mohla být taková událost, která potvrdí, že jsi něčeho schopný, třeba žít někde sám, starat se sám o sebe, nespolehat se na pomoc druhých. To by mohla být nějaká taková zlomová událost?*

OD: Mohla.

T: *Myslíš si, že každý má nějakou takovou zlomovou událost? Mě prostě zajímá, jestli podle tebe je nějaká z těch různých událostí, které můžou člověka v životě potkat, by se dala označit jako top událost na cestě k dospělosti?*

OD: Ta rodina.

T: *Jako rodičovství?*

OD: Ehm.

T: *Dobře. Moje další otázka se týká určité pomoci starších chlapů z tvého okolí na cestě k dospělosti. Ty jsi před chvílí zmínil, že znáš člověka, který si udržel i při své rodině, rodičovství a nějakém věku určitou hravost v sobě a tak... Myslíš si, že třeba takový člověk by ti mohl pomoci na cestě k dospělosti? Že by mohl být určitým vzorem, že by ti mohl nějakým způsobem pomoci, abys byl přijímaný jako dospělý nějakou skupinou chlapů, kam třeba patříš?*

OD: Určitě. A.....

T: *Nemyslím jenom na jednoho člověka, ale v obecné rovině. Usnadnila by ti pomoc starších mužů tvoji cestu k dospělosti? Ať už by to byl někdo z rodiny...*

OD: Jako obecně všech ne. Ale určité sorty lidí ano.

T: *Tak o tom se teď bavme.*

OD: O té určité sortě?

T: *Kteří lidé by to mohli být, kteří to případně byli? Nebo v obecné rovině, jak se na to díváš? Kdo by to měl podle tebe být?*

OD: Bohužel si myslím, že to bude pro každého jiné. Ale obecně si myslím, že to... asi nějaký ten idol, ke kterému jako vzhlížíme. Že na tom místě, kde oni jsou teď, bychom jako jednou třeba chtěli být. Tak takoví lidé nám určitě můžou pomoci v té naší cestě za dospělostí. A..... u mě konkrétně se jedná prostě o... ty lidi, kteří šli jako jinou cestou než ostatní. To znamená, většinou se teda jedná o podnikatele. A...

T: *Mluvíš teďka o lidech, které asi neznáš osobně, ale o kterých víš, kteří tě třeba nějak inspirují, předpokládám.*

OD: Můžu některé znát. Znam i lidi, které osobně znám a už.... už vlastně od mala jsem cítil, že bych chtěl v té dospělosti víc žít jako oni než třeba jako mí rodiče.

T: *Pomohl ti někdo z nich nějakým způsobem při dospívání? Že by tě naučil nějaké věci, nějak směřoval někam, vedl? Že by byl takovým tím vzorem?*

OD: Mým mentorem? ... Pomohl, ano. Ale až teď, třeba v posledním roce. Ale já jsem jako nevyžadoval nějakou pomoc, jako jak jsem byl malý nebo takhle. A... to mi prostě připomíná „Bohatého a chudého táta“, jak tam prostě... Četl jsi tu knížku nebo slyšel jsi o ní?

T: *Vím o ní, ale nečetl jsem ji.*

OD: Tak tam prostě taky, ten klučina... ten jeho bohatý táta jako nebyl jeho biologický otec, ale ten ho učil ty věci, které mě by jako to děcko zajímaly. Nechci teď říct, že můj táta je v tomhle podání jako ten chudý táta z té knihy. Ale on je ten vzdělaný táta, tak bych to nazval.

T: *Byl tedy takový člověk?*

OD: V mém mládí ne.

T: *Tedy až teď?*

OD: Dá se říci.

T: *Někdo, kdo pomáhá, je určitým vzorem nebo tě nějak formuje?*

OD: Jako už ne úplně formuje, ale nenásilnou cestou předává jeho jako...

T: *Tak to myslím, že tě inspiruje.*

OD: Ano, dá se říci.

T: *Mohl bys mi ještě říci, prosím tě, nějaké konkrétní příklady? Jak ta inspirace nebo formování, pomoc, v čem to spočívá?*

OD: (přemýšlí) ... Když si povídáš s tím člověkem nebo trávíš s ním určitý čas a... i když se bavíš prostě o něčem nepodstatném nebo jenom pracuješ na zahradě a... tak i potom se najdou nějaké jeho lekce nebo ponaučení nebo něco takového, které on prostě předá.

T: *Takže se jedná o jakési předání moudrosti, myšlenek, filozofie, něco v tomhle duchu?*

OD: Ehm.

T: *OK.*

OD: Které teď už třeba chápu víc do hloubky, ale kdyby mi je řekl jako dítě, tak bych je zatím třeba ještě nepochopil.

T: *Dobrá. Bližíme se pomaličku ke konci... Někdy se uvádí, že člověk je dospělý, když ukončí školu, začne třeba sexuálně žít nebo je finančně nezávislý na rodičích, nebydlí u nich, stane se sám rodičem. O všech těchto bodech jsme se už zmínili. Ještě jednou se tě zeptám, jak to hodnotíš ty? Ty události, jestli bys to chtěl ještě nějak okomentovat?*

OD: To je konec otázky, jak to hodnotím? ... Za mě prostě největší jako ten zlom, jako té dospělosti, je teda to rodičovství. Pak si myslím, že nejvíc prospěšná věc k dospělosti nebo lépe

řčeno k tomu rozvoji samostatné osobní personality je to, odstěhovat se a bydlet jako nějakou dobu sám. A určitě když skončíš školu a začneš pracovat, tak... tě to taky naučí něco.

T: *Všechno?*

OD: Všechno.

T: *Děkuju :-)*

Tadeáš

T: *Jsi dospělý?*

OD: Jsem.

T: *Jak chápeš pojem dospělost? Co tě napadne, když slyšíš slovo „dospělost“?*

OD: Určitě bych to nestavěl do podoby toho, že mi teď bylo 18 a jsem tedy dospělý, protože vnímám spoustu kamarádů, kterým je 30 a dospělí rozhodně nejsou, ale... vnímám to hodně tak, že jsem dospělý z toho důvodu, že mám rodinu, vím, jaké jsou moje priority, vím, že se o ně dokážu postarat – jak po finanční tak i po nějaké další stránce a... hlavně že si musím stát za svými názory a co slíbím, tak to mám splnit, a to je pro mě známka toho, že člověk je dospělý a umí si stát za svým názorem. Takhle k tomu přistupuji i v životě.

T: *Kdy máš pocit, že ses dospělým chlapem, mužem, stal?*

OD: Hmm... tak tady bych řekl, že to bylo možná ještě dříve, než před těmi 18 lety, protože to možná nevíš, i když se známe, tak mě vlastně vychovávala mamka, protože tatka hrával v Německu dlouhou dobu – na pozoun, je muzikant – takže já jsem byl hodně takový jedináček, ve své podstatě, a hodně mě to jakoby ovlivnilo v budoucnu, že jsem nikdy nebyl takový ten, který by dělal skopičiny a... jako samozřejmě, zapojil jsem se, ale vždycky jsem byl ten „rozumný“, hodně rozumný, to mě vlastně... charakterizuje i dodnes, že to není... jakoby o těch ad hoc skopičinách, samozřejmě může něco být, ale spíš že ten člověk je opravdu jakoby rozumný, takže bych řekl, že tak kolem těch 16, 17 asi.

T: *Zajímavé. Zkus mi prosím ještě jednou shrnout, jak by se podle tebe měl, případně i neměl, chovat dospělý člověk? Bavíme se především o mužích. Rysy, které by měly být vlastní dospělému muži...*

OD: Tak rozhodně by měl být přímý, měl by si stát za svým názorem..... ve své podstatě, tak to co slíbí, udělá. To je za mě taková ta vlastnost, která koresponduje s tím, že je někdo jako dospělý, že opravdu je ten „chlap“.

T: *Tyhle vlastnosti, které jsi teďka zmínil, myslíš si, že už jsi je měl v těch 16 nebo 17?*

OD: Myslím si, že ano. Myslím si, že ano... Jako je to můj subjektivní pocit, samozřejmě, někdo to mohl vnímat úplně jinak, ale... ale já jsem byl vždycky ten, který říkal „hele, chlapi, tohle nedělejte, protože z toho bude nějaký problém, prostě do toho nejdu a radši se na to vykašlete a udělejte to jinak nebo to nedělejte vůbec“, ať už se jednalo o cokoliv... vždycky jsem byl ten, který co slíbil, tak to prostě udělal... a nikdy jsem nepřišel pozdě, snažím se o to, abych nechodil pozdě – člověk to někdy nemůže ovlivnit v případě dopravy a nějakých dalších situací, ale to je vlastně to, co mě třeba teďkom, jako aktuálně... dělá tím, čím jsem, vyzdvihuje ty silné stránky, že se lidé na mě vlastně můžou spolehnout, když mě o něco požádají, nebo když si něco řekneme, slíbíme.

T: *Takže kdybych to měl shrnout, říkáš, že spolehlivost, zodpovědnost, upřímnost, schopnost držet se názoru, hájit si ho...*

OD: ...schopnost pomáhat, být nápomocný vlastně těm druhým, zároveň to samozřejmě nemůže souviset s tím, že tě někdo zneužívá nebo využívá, to už je potom druhá věc... ale jako rozhodně tohleto, spolehlivost, ochota pomoci druhým a podobně.

T: *Když se zamyslíš nad těmito vlastnostmi, které by podle tebe měli mít dospělí, a předchozím období – adolescencí – myslíš, že dospělost může přinášet i nějaké nevýhody oproti tomu předchozímu věku?*

OD: Rozhodně. Někteří se najednou musí postarat sami o sebe, protože musí „vyletět z hnízda“ a nebo chtějí třeba „vyletět z hnízda“ :-). Takže ta potřeba najednou získat třeba nějaké finance proto, aby ses uživil, aby sis zaplatil jídlo, zaplatil bydlení a další samozřejmě věci, tak to je jedna z věcí, kdy si najednou uvědomíš, nebo jako ten člověk si uvědomí, už to není jako to, že jsi u maminky v bytě, která se o tebe stará, vaří, pere a všechno dělá, ale že se musíš postarat sám o sebe, takže tady vnímám jako to období, ten přechod vlastně v to, že najednou prostě se musíš postarat sám o sebe.

T: *Ještě se zeptám konkrétněji na tebe – byla nějaká chvíle, okamžik, událost, kdy sis toto uvědomil, jakože „já se starám sám o sebe, já se můžu označit za dospělého“?*

OD: Já jsem vlastně odešel z domu docela brzo, mi bylo vlastně okolo 20, když jsem šel za přítelkyní, současnou manželkou, takže my jsme bydleli spolu, v bytě a... tak jsem si řekl... v podstatě musím přispívat na domácnost, tím, že jsem dělal ve firmě, kde jsem si mohl dovolit

využívat možnosti, které tam byly v rámci stravování, takže jsem i zásoboval celou rodinu jídlem na celý víkend a na týden :-)) takže tehdy jsem si asi řekl, že... se vlastně dokážu postarat sám o sebe a hlavně i o tu partnerku.

T: *Je to takový další prvek, že jsi schopný se postarat nejen sám o sebe, ale i o lidi, které jsi k sobě navázal?*

OD: Tak, ano.

T: *Budeš tedy souhlasit – z tvých slov to vyplývá – že když toto člověk dělá, zvládá, tak se dá označit za dospělého? Je to tak?*

OD: Je to tak.

T: *Ty jsi říkal, že jsi z domu odešel kolem 20, že ses tak ale cítil už dříve... Kdy si myslíš, že tento pocit získají ostatní kluci, chlapi? Dokázal bys to zevšeobecnit?*

OD: To právě nejde úplně zobecnit, protože zejména v mém okolí, když si to tak vybavím, tak nemám okolo sebe tolik lidí, kteří jsou buď stejně staří, nebo o něco mladší nebo o něco starší, tak opravdu nemám tolik lidí, kteří třeba už mají ty rodiny nebo mají vlastní bydlení nebo se dokážou o sebe nějakým způsobem postarat a že vnímám to, že spousta lidí ještě využívá těch možností toho jakoby „mama hotelu“, jak se říká, a že nechtějí vlastně stát na těch svých vlastních nohách... Takže nedokážu to takhle zobecnit, protože to nevím a to co vnímám okolo sebe, tak... to není až tak časté, že by někdo vlastně vyletěl z toho hnízda a staral se sám o sebe... když to vezmu na těch chlapech.

T: *Takže si připadáš malinko jako výjimka?*

OD: Když to vezmu z toho důvodu, o kterých jsem vlastně mluvil, to, že v mém okolí jsem v podstatě ne, že jediný, ale... je tady pár lidí, zhruba do 10, o kterých vím, že to takhle mají stejně, a oproti třeba 90, kteří to mají jinak, tak... tak asi ano. Jako rozhodně, že by ve 20 odešli, tak to určitě ne.... tam si spíše myslím, že ten přerod začíná okolo 27, 28 let.... že opravdu tam už je to období, kdy třeba mají po škole a už se chtějí třeba přestěhovat někde jinde – to je viz třeba i případ našeho společného kamaráda Marka, se kterým hrajeme fotbal, že tam to vnímám u něj také, což je třeba člověk, který je mladší a... vlastně, až po škole si začal hledat bydlení. Když to zase vztáhnou na svého brácha mladšího, který je o devět let mladší než já, takže mu teď

bude 22, zítra zrovna, takže... ten třeba jakoby šel dříve, ale bylo to zapříčiněno asi z jiných důvodů, než že by se chtěl osamostatnit, takže... tam je to trošku asi o něčem jiném. Ale jak říkám, myslím, že je to teď hodně posunuto oproti minulosti, která tady byla třeba před 20 nebo 15 lety, a že teď se to hodně posouvá okolo těch právě 25 a výše, spíše těch 27, 28. Ale jako rozhodně neznám mnoho lidí, kteří by měli prostě ve 30 vlastní byt a vlastní rodinu... až teď v posledním roce se to začíná trošičku... vyvracet, že kamarádi najednou už mívají ty děti, ale před rokem, před dvěma tomu tak určitě nebylo, a to byli lidé okolo 29, 30 let. Asi bych jako řekl, že když jsme se o tomhle bavili s manželkou, tak jsme byli z naší takové nějaké té skupiny, ne že úplně blízkých přátel, ale takových těch známých, tak jsme byli vlastně jedni z prvních, kteří měli vlastní byt, dítě, auto a podobně. Jsme si za tím vlastně šli, postupnými kroky. Ale začali jsme brzo, samozřejmě.

T: *Dobře... Zkusme se teď ještě podívat na to oddělení mládeži od dospělosti - je podle tebe nějaká událost, bavme se teď všeobecně, která se dá brát jako nějaký předěl mezi mládím a dospělostí?*

OD: Tak pro mě osobně to třeba byla i maturita vlastně, dokončení střední školy, kdy vesměs se to tak vždycky bralo, aspoň naši mě v tomhle utvrzovali... :-)

T: *Otázka je, jestli se to tak ještě bere? Nebo jestli je takových věcí více – napadá tě něco?*

OD: Jasně... jak říkám, rozhodně ta maturita a podle mého, nebo... když to vztáhnu na sebe, tak to bylo vlastně opuštění domova a... začátek bydlení s přítelkyní, takže to pro mě byl takový ten přerod, že „jo, už jdu od těch rodičů a můžu se postavit na své vlastní nohy a starat se sám o sebe“.

T: *A je ještě něco, co bys takhle mohl vnímat, co je důležitý bod na té cestě k dospělosti? Zmiňuješ maturitu, bydlení s přítelkyní...*

OD: S tím souvisí, vlastně s tím bydlením, nějaká první výplata, kdy dostáváš už opravdu něco a řekneš si „hele fajn, tak už si můžu pořídít cokoli, co chci, a nikdo mi neurčuje, jestli jo nebo ne nebo jestli mi to někdo koupí nebo nekoupí“, i když s tímhle jsem neměl nějaký extra problém a spíše jsem byl ten, který chápal důvody, proč ne a ne že bych si něco jako vyžadoval a podobně. Ale když už máš tu vlastní výplatu, tak si vlastně sám na sobě závislý a pak musíš přemýšlet, jestli teda utratíš těch třeba prvních 5 000 Kč za něco, co ti úplně nedává smysl z dlouhodobého hlediska anebo si to prostě ušetříš a koupíš si něco jiného za méně peněz.

T: *Ještě něco by tě napadlo k tomu? Výplata, bydlení, maturita v tvém případě, někdo jiný výuční list...*

OD: Ehm... už asi ne.

T: *Ok. Zatím jsme se bavili víceméně o tom, jak to vnímáš ty, co tobě připadá jako důležitý prvek na cestě k dospělosti, kdy ty ses začal vnímat jako dospělý... Mě by teď zajímalo, kdy tě začalo vnímat jako dospělého tvé okolí? Spolužáci, kamarádi, rodiče, širší rodina? Kdy jsi od nich pocítil takovou tu změnu vnímání, že tě už neberou jako malého/mladého kluka, ale jako chlapa, dospělého člověka? Kdy tě dospělí chlapi začali brát jako rovnáka, jako někoho na stejné úrovni?*

OD: U těch rodičů, tam bych řekl, že to bylo hodně okolo toho 14., 15. roku a bylo to především z důvodu, jak jsem říkal, že mám mladšího brácha o 9 let, tak je to docela velký rozdíl mezi námi. Jsem vždycky musel pomáhat, v podstatě. Někdy to jako nebylo úplně příjemné pro mě, ale prostě to tak bylo, to znamená, že třeba v 9 letech jsem dělal všechny domácí práce, protože prostě jsem musel – mamka neměla úplně jako poklidné těhotenství, takže v podstatě všechno jsem musel dělat já. A okolo těch 13, 14, tak my jsme vlastně začali rekonstruovat dům a hodně věcí jsme tam řešili svépomocí, to znamená... já jsem v podstatě nezažil od svých 12 let nějaké prázdniny, protože celé prázdniny jsem vlastně strávil na stavbě. To mi vydrželo až do zhruba 18, 19 let... ne že bych pořád jako stavěl, ale ano, když máš velký dům a máš zahradu, lesy, louky... s dalšími věcmi... tak prostě neznáš nic jiného než jakoby práci, v podstatě, na tom domě, zahradě. Takže... a tady si dokážu představit, že už v těch 14, 15, tím, že jsme fakt jako makali s taťkou, tak že už mě brali jako toho... toho jako chlapa, jak říkáš. Neřekl bych, že jako úplně dospělého, ale prostě jako toho chlapa, už jenom z toho důvodu, že ten brácha byl fakt jako malý, takže to prostě jako dává smysl, že pro ně on byl jakoby to dítě a já už někdo, kdo prostě...

T: *Dělal jsi stejné věci jako oni, tu práci, makal jsi s nima, takže tě tak brali...*

OD: Určitě, určitě, jo... jakože mě takhle brali, že dokážu zastat i nějaké pracovní činnosti, že to zvládám s nima a podobně.

T: *Projevovalo se to potom i v jiných věcech? Že jsi najednou cítil, že máš i více práv? Nebo jsi byl dobrý jenom na tu práci, tam jsi byl ten rovnák a pak jsi byl zase ten malý kluk, který musí v 8 do postele spát? :-)*

OD: Hele, v 8 asi ne... :-)

T: *Tak v 9?*

OD: Ne, ne, ale chápu, kam tím míříš... Co se týká mých 16 – 18 let, nebo i možná 19, než jsem prostě odešel za přítelkyní kolem té 20, tak když to třeba porovnáám s bráchou, tak já jsem byl vlastně ten první a ti první to mají docela složitější, protože ti druzí už jenom kopírují tu cestu a vědí, co si můžou dovolit na základě zkušeností od toho prvního. Takže když já jsem třeba chtěl jít někde na diskotéku, nebo jsem třeba chtěl přespat u tehdejších partnerek a přítelkyň, tak to prostě bylo velmi těžké. A když to srovnám s bráchou, tak pro něj už to bylo jako procházka růžovou zahradou, v tomhleto ohledu... Takže v tomto bych nesouhlasil, že by mě brali jako dospělého, ještě mě jako drželi hodně zkrátka. Jako kdyby mě brali jako dospělého, tak by řekli „hele, tak běž, je to prostě tvoje věc, starej se sám o sebe a pak k nám nechod' s nějakým problémem“, ale tomu tak nebylo. Bylo to hodně jako takové přesvědčování... a bylo vidět, že s tím nemají jako úplně... že s tím nejsou úplně v pohodě... rodiče... Takže... tam bych řekl, že pak se to změnilo až v době, kdy jsem vlastně odešel z domu.

T: *Dá se říct v podstatě, že to byl takový proces – řekni mi, jestli souhlasíš – kdy se tu a tam stala nějaká událost, která jakoby to posunula o kousek dál, blíže k dospělosti... společná práce s chlapama na rekonstrukci baráku, maturita, výplata, bydlení... rozumím tomu správně?*

OD: Určitě, určitě...

T: *A myslíš tedy, že to tak vnímalo i tvé okolí? Že si překonal nějakou překážku a oni řekli „aha, tak má maturitu, zase je o kousek dál“. Je to tak?*

OD: Jo, myslím si, že určitě, že co se týká rodiny a blízkých kamarádů, tak ta maturita tam vždycky prostě hraje takový ten hlavní mezník... a myslím si, že pro spoustu z nich, i právě to, že jsem se v těch 20 rozhodl odejít k přítelkyni do Studénky, že to taky tak vnímali, že už je to zase další krok, i když oni třeba byli stále u svých rodičů. Ale jak říkám, já mezi svými kamarády nebo blízkými jsem byl vždycky vnímaný jako ten, který má jako ne že více rozumu, ale je takový rozumnější. Je takový více jakoby... svědomitější.

T: *Když bychom se vrátili ještě do té doby „mládí“, vzpomeneš si, jestli jsi měl v té době nějaká očekávání od dospělosti? Až tě okolí bude brát jako dospělého? Jestli ses na něco těšil nebo se naopak trochu bál, co to přinese?*

OD: Nebál jsem se určitě, to dokážu tvrdit na 100%, protože spíše jsem se těšil, co to přinese. Já jsem hodně vyrůstal se staršími lidmi, viz třeba i fotbalová parta, kdy jsem fakt prostě už od 10 let hrál s chlapama, kteří byli vlastně o 20, 30 let starší a... jako co se týká třeba kamarádů, se kterými jsme vyrůstali, tak vždycky to byli starší kluci, holky, takže tady v tomhle ohledu jsem se i těšil, že konečně budu ten dospělý, budu řídit auto – to mě strašně lákalo, protože jsem vždycky chtěl v podstatě mít těch 18 a mít řidičák, to byl takový ten cíl, ne ta maturita, ale pro mě to byl ten řidičák, jako že rovná se osmnáctiny, ve své podstatě, a... už od malička jsem jezdil na traktore a prostě autem po louce, po polních cestách, takže na to jsem se těšil. A těšil jsem se na to, že budu vydělávat své vlastní peníze, to bylo jako velmi důležité, že nebudu závislý na svých rodičích, i když jako... ehm.... Někaké brigády jsem měl, ale vzhledem k tomu, jak jsem říkal, že jsem každý rok vlastně celé prázdniny strávil u nás, na zahradě, tak horko těžko jsem si mohl vydělat nějaké peníze navíc, takže to spíše byly takové jakoby jednorázovky, třeba někde po rodině nebo po známých, ale nebylo to tak, jak to měli ostatní kamarádi, že na dva měsíce třeba jeli na chmelovou brigádu nebo sbírat maliny do Anglie. U nás by to asi neprošlo, možná jo teda, nevím, nedokážu soudit, ale určitě by se to taťkovi moc nelíbilo, kdybych na dva měsíce v 17 nebo 18 jel sbírat maliny někde do Velké Británie.... protože by mu neměl kdo pomáhat, samozřejmě. Takže takto.

T: *Dobře... Teď se zkusme zamyslet nad jednou věcí, nejprve bych se zeptal obecně - myslíš, že by mladým klukům jejich dospívání usnadnila nějaká pomoc ze strany starších chlapů? Ty jsi zminil třeba staroveskou fotbalovou partu, že když jsi tam hrával v deseti fotbal, že jsi měl možná pocit, že tě jako kluka berou mezi sebe a že to třeba taky přispělo k tomu pocitu... Ale myslíš si, že kdyby se o tyto mladé dospívající kluky nějak více zajímali starší chlapi, brali je mezi sebe, že to pomáhá na té cestě k dospělosti?*

OD: Jo, určitě. Jak jsi říkal, fotbalová parta, to bylo ad 1, to jako rozhodně pomáhá, ne vždycky v dobrém :-), ale pomáhá... ale to k tomu patří, samozřejmě, ten chlap to má vidět ze všech stran, tak jak to je, leží a běží :-) Mi osobně nejvíce pomohlo to, že strejda vlastně podnikal a podniká doteď a já jsem byl vždycky vedený k tomu, že musím být učitel, já jsem to měl prostě

nalajnované i na tu vysokou školu – k tomu se možná ještě dostaneme později, ale každopádně učitel ze mě není a je ze mě právě OSVČ, takže sám sebe živím a... tady v tom ohledu mi hodně jako pomohlo, že mám někoho staršího, chlapa, ne že bych úplně k němu vzhlížel, ale líbil se mi způsob, jakým ten život vede. Tím, že já jsem hodně jakoby člověk... který je plánovací typ, organizačně schopný a umím se postarat sám o sebe a mám k tomu nějaké předpoklady, aby tomu tak bylo, tak mě vždycky lákalo jako to podnikání a dělat něco sám na sebe, takže ten strejda v tomhleto hrál velkou roli. Bez něho bych nebyl tam, kde jsem teď. Protože... během těch 17, 18 let, jak jsem říkal, jsem občas chodil na nějaké jednorázové brigády a strašně se mi líbilo, jakým způsobem se to vlastně u něj děje, v rámci těch podnikatelských aktivit. No a vlastně pak jsem tam skončil, protože jsem začal studovat, nejdříve teda pedagogickou školu, ve druháku jsem to vzdal a šel jsem studovat podnikání a ekonomii a vlastně obchod a marketing potom v navazujícím magisterském, a studoval jsem to dálkově, za školu jsem si platil sám ze své vlastní výplaty a... pracoval jsem vlastně u něj... státní škola nebyla asi nic pro mě.

T: *Dobře. Dá se tedy říct, že tento strejda tě výrazněji ovlivnil na té cestě k dospělosti? Označil bys ho jako klíčovou osobu?*

OD: Určitě. Když nad tím teďka přemýšlím, samozřejmě nad tím přemýšlím jako pořad, protože... nebyl to jenom on, protože je to samozřejmě firma i od tety, ale... ale tak bych to spíše... tím, že to více řešíme u těch mužů, určitě bych označil jeho jakožto tu osobu, která měla v podstatě ten vliv na mě v tom prvopočátku té moji kariéry nebo té moji cesty a vlastně tomu i předcházelo to dřívější období okolo těch 16, 17, 18 let, kdy jsem jako viděl, jak to může fungovat a strašně se mi to líbilo, že to takhle chci mít taky, akorát rodiče to brali trochu jinak, no. :-)

T: *Jakože se jim úplně nelíbilo, že bys chtěl podnikat a...*

OD: Hele, o tom jsme se nikdy nebavili, že bych jako podnikal, nebo respektive že by to bylo třeba špatné, to ne, i taťka... mimo to, že působí jakožto učitel, tak taky vlastně jakoby má nějaké podnikatelské aktivity, takže to asi jako ne, ale spíš že jsem to měl opravdu jako nalajnované, že prostě po gymplu vysoká škola, pedagogika a prostě učít... to je možná to, proč jsem to nedokončil, protože jsem to měl vlastně tak nalajnované, tak jakoby naplánované dopředu, že asi jsem se s tím úplně neztotožnil a nebavilo mě to.

T: *Nemůže tam být malinko i nějaká taková vzpoura? Myslím odchod ze školy a hledání si jiné cestičky? Nebo to vyloženě bylo absolutně mimo tvůj zájem a naopak tě inspiroval ten strejda a šel jsi za tím, co tě baví, nehledě na názory rodičů, a se vzpourou to nemá nic společného?*

OD: Já bych řekl, že se vzpourou to nemá až tak moc společného, jako... úplně si to nevybavím do detailu, jak to bylo před těmi 10 lety, ale myslím si, že... spíše větší roli hrál ten fakt, že se mi líbilo, jaký způsobem to má ten strejda nastavené a že se v tomhleto ohledu chci realizovat trošičku více a že to učitelství asi není úplně pro mě, hlavně i z toho důvodu, že... jsem tam asi nenašel takové lidi, jako jsem měl právě tady na gymplu, jak jsme se hnedka na začátku o tom bavili, a že právě tady na to mám skvělé vzpomínky, tak když jsem právě přišel na tu VŠ, tak to bylo nebe a dudy, že ti lidé vlastně nebyli tak nastavení, jak jsem byl třeba nastavený já, jo, i na ten sport a tyhleto aktivity, nešel jsem na tělocvik, jo, to je možná ta chyba, kdybych šel na tělocvik...

T: *Na co jsi teda šel?*

OD: Já jsem měl češtinu/ruštinu, takže... to byla možná ta chyba, že to bylo až moc filozofické z některého hlediska, ale... myslím si, že hlavně tohleto mě ovlivnilo, že tam nebyli lidé, na které já jsem byl zvyklý, v podstatě celou základku a celou střední, a také to, že právě ten strejda mě jakoby ovlivňoval v té podnikatelské kariéře.

T: *Mohl bys nějak konkretizovat, jak tě strejda ovlivnil, co ti ukázal, že tě to tak lákalo a táhlo k němu, ovlivňovalo, inspirovalo... jestli to tedy jde nějak konkretizovat?*

OD: To je jednoduché: čas, respektive že ten čas si můžeš uzpůsobovat podle sebe – jestli chceš pracovat ráno, tak pracuj ráno, jestli chceš pracovat večer, tak pracuj večer – že nejsem vlastně v tom režimu „teď musíš“, ale „teď chci“ pracovat... tak to je jedna z věcí. Druhá z věcí je taková ta míra svobody, že si vlastně můžeš rozhodovat, o čem chceš ty a nemusíš být závislý na nikom, kdo ti dá to přikázání „teď budeš učit takhle, nebo teď budeš učit takto“, ale že si to v podstatě děláš podle sebe, samozřejmě v nějakých legislativních rámcích, ale asi si rozumíme. No a pak hlavně jakoby ty finance, nebo respektive ne hlavně, ale jsou tam taky důležitou částí, protože jsem taky viděl, co to obnáší, když podnikáš a když jsi státní zaměstnanec v oblasti třeba... těch prvopočátků v tom školství, když jsem si jako dokázal spočítat, jaké peníze bych měl tady a jaké peníze bych měl, když nastoupím do školy a prostě.... Nedokázal jsem si ani představit, že bych

já přišel do školy a začal učit, když jsem to viděl dnes a denně, jak rodiče nadávali na děti a na rodiče a na všechno další... v tom hrálo spousta faktorů pro to, proč s tím mám skončit.

T: *Jasně, tomu dobře rozumím :-)*

OD: :-)

T: *Bližíme se pomaličku ke konci, tak bych se tě ještě rád zeptal na tvůj názor na pár věcí... Něčeho jsme se už dotkli, ale můžeme to zopakovat... Někdy se uvádí, že je člověk dospělý, když ukončí školu, je finančně nezávislý na rodičích, nebydlí u nich, stane se sám rodičem... Jak se na to díváš ty? O něčem jsi už mluvil, ale třeba jsme se ještě vůbec nezminili o tvém rodičovství – ovlivnilo toto nějak tvé vnímání dospělosti? Nebo začalo tě tvé okolí jakožto otce brát jinak?*

OD: Tak okolí mě určitě takhle začalo brát jinak, protože jsem byl jeden z prvních, který to dítě měl, tak tam určitě ten faktor hrál svou roli – „hele, on už je o nějaký ten krok jinde než my“, už jen z toho důvodu, že oni si užívali na těch akcích a diskotékách a všude možně a my prostě... Mě to nikdy ani moc nelákalo, já jsem spíše ten rodinný typ, mi to naprosto vyhovuje a vůbec mi to nevadí, ba naopak. Ale... rozhodně tě to nějak posune, jako neřekl bych, že by mě to posunulo v tom vnímání „teď jsem dospělý a teď ne“, to si myslím, že jsem byl fakt jako už přesvědčený třeba v těch 18 nebo 17 letech, že opravdu už jako jsem ten dospělý člověk, takhle jsem na sebe jakoby nahlížel, ale rozhodně tě to posune jako v tom myšlení, že už to není jenom jakoby já a manželka, ale že to je „ta rodina“ a ty priority jsou trošku někde jinde, jo, takže... kdo ty děti nemá, tak to asi nepochopí, potom se to mění trošku jinak... Najednou už musíš přemýšlet, prostě... to souvisí i s tím zdravím a životním stylem, že nechceš, abys prostě v 50 tady nebyl, nebo měl takové fyzické nebo psychické problémy, že to prostě bude špatně, takže děláš všechno pro to, abys byl v pohodě, abys fungoval, abys byl aktivní, abys měl peníze, abys měl kde bydlet, abys měl co jíst, prostě to jedno s druhým souvisí. Takže já to vnímám takhle. Rozhodně... no že tě to posune hodně tady tímhle stylem.

T: *Jestli to můžu interpretovat, tak je to zase takový posun k ještě větší zodpovědnosti, protože chápeš, že „nejsem tu jenom já, ale je tu i někdo, za koho mám zodpovědnost, chci-li mít život co nejkvalitnější, tak se musím cítit zdravý a něco pro to dělám“ – je to tak?*

OD: Jo, přesně tak.

T: *U těch svých kamarádů, u kterých, jak jsi zmínil, teď taky nastává to období, kdy se stávají rodiči – pozoruješ tam u nich nějakou změnu ve vnímání věcí tohoto typu?*

OD: Zrovna jsme to nedávno řešili s manželkou a...

T: *... abych byl přesný, mám na mysli jejich rodičovství.*

OD: Ano. Právě jsme to řešili s manželkou a ne všichni se změnili, respektive u některých je vidět, že jsou pořád ještě těmi – neřekl bych dětmi – ale těmi, kteří nemají ty... ty priority teď nastavené jinak, že by měli být více... více rozumní, více svědomití, více pečliví a... myslím si, že na to jako přijdou časem, nebo věřím v to a doufám v to, že na to přijdou časem, ale... ne všichni takhle fungují, že by se starali výhradně o ty děti. Teďka pro ně paradoxně hraje doba, že jsou hospody zavřené a bary a kluby, takže musí být doma, což je dobře, ale...

T: *... můžou hrát hry na Playstationu...*

OD: To nevím, upřímně řečeno, protože já tohle nehraju, takže to opravdu nevím, jestli takhle jako fungují, ale vím, že spousta z nich, nebo spousta z těch jakoby kamarádů, známých, tak když se jim ty děti narodily a ještě jsme tady neměli tady tu covidovou pandemii, tak... prostě každý den návštěva restauračního zařízení nebyl problém. A když potom člověk nad tím začne přemýšlet a řekne si „hele, tak to dítě je mladé jenom jednou“, teď to letí neskutečnou rychlostí, náš Vojta už má 3 roky, nebo bude mít 3 roky, a mi to přišlo jako včera, kdy se narodil... a... to je jedna z věcí, věnovat ten čas těm dětem nebo té rodině, chápu, že potřebuješ někdy spočnout, proto i chodím na ten fotbal nebo si jdu prostě s tím Vojtou zaběhat, ale... myslím si, že by si toho potom měli více... více vážit a myslím si, že rozhodně budou v budoucnu litovat, že tomu nevěnovali 100%. A pak se to samozřejmě odráží na financích, protože když ta rodina strádá a najednou vidíš, že prostě každý den navštěvuješ tu hospodu, dáš si dvě piva, tak si to potom člověk spočítá, že, kolik to stojí za ten měsíc.

T: *Ok, díky, ještě poslední otázka – kdyby ses naposledy zamyslel nad tím, jestli jsou nějaké další události, které posouvají člověka k dospělosti... něco, co jsme nezmínili?*

OD: Hm, ještě jsme nezmínili svatbu, asi, protože ta svatba tam asi taky spadá, že tam jakoby nastává ten vztah z partnerky na tu manželku, manžela, takže ta svatba v tom asi taky hraje nějakou roli... Mí osobně se nic nezměnilo, když jsme se s manželkou vzali, jsem to bral pořád

tak, jak to je. Jako největší přerod v tom období, když to takto vezmu, bylo asi to narození dítěte, to teď, aktuálně, a ten první přerod, když jsem odešel z domu a začal být svým vlastním pánem.

T: *Jsou to dvě klíčové události?*

OD: Dvě klíčové události v mém životě, když to takhle vezmu.

T: *A když se tvůj tatíka stal dědou, hrálo to ve vašem vztahu nějakou roli? Začal tě brát zase o kousek více jako dospělého chlapa? Nebo už nebylo kam to posunout?*

OD: Osobně si myslím, že ano, ale... to by ses musel zeptat jeho :-)

T: *Tak jo, díky :-)*

OD: Já děkuju tobě :-)

Jan

T: *Jsi dospělý?*

OD: Formálně ano :-)

T: *A „neformálně“?*

OD: Jo, věřím, že jo.

T: *Kdy ses stal dospělým, podle tebe?*

OD: Eh... nemám asi jeden ten zlomový bod, ale ta dospělost bude ve více ohledech. Dospělost v tom smyslu soběstačnosti, to bylo celkem asi brzo, bych řekl, v nějakém to teenagerství. Jsem v 16 už byl v zahraničí, dlouhodobě. Jsem byl ve Švýcarsku na škole a v 18 jsem byl v Americe. Sám vlastně, jsem si to i vlastně sám vyřídil. Tak v tomhle ohledu jako té soběstačnosti ano. Ale ta dospělost potom ve vztahu třeba partnerském, tak to bych řekl zas celkem hodně pozdě. To bych tak hodnotil až nějak 30+, nějaká dospělost ve vztazích, řekněme. A dospělost no ... potom ještě taková jako zodpovědnost, to bych tak viděl někdy kolem 30. Takové to osamostatnění. Že to člověk vezme do svých rukou víceméně. Tak to tak kolem 30. Možná lehce před. Vnímám to více v takových dvou, třech rovinách, tu dospělost.

T: *Takže jestli to dobře chápu, není žádný zlom, který oddělí dospívání od dospělosti? Je víc takových událostí nebo aspektů dospělosti... Říkal jsi osamostatnění se, partnerství...*

OD: Myslel jsem spíš směrem k partnerství, bych to tak viděl.

T: *Takže tam to může být podle tebe, předpokládám individuální a záleží na více věcech.*

OD: Tu dospělost vnímám, že má více rozměrů. Můžou být lidé třeba úspěšní, ale v jiném ohledu, třeba vztahových věcech nemusí být úplně dospělí. Nebo jsou lidé naopak vztahově velice dobří, ale nejsou schopni samostatného fungování, nebo nejsou soběstační finančně a takové profesní, to tam třeba taky nefunguje. Takže to vnímám tu dospělost více takhle.

T: *Jako nějakou komplexní věc?*

OD: Noo, ve více úrovních. Neřekl bych, že automaticky, když má člověk třeba 50 roků, je dospělý. Někdy třeba člověk je úspěšný, má třeba nějakou firmu, má dokonce i rodinu, ale kdyby

se člověk podíval, jak funguje ve vztazích, v rodině, tak vidí, že tam ta dospělost není. Takže vnímám tu dospělost tak nějak jinak.

T: *Chápu. Jak by se podle tebe měl teda chovat nebo neměl naopak chovat dospělý chlap? Pojdme se bavit o chlapech, teď ženy nechme stranou. Dospělý ve smyslu vyzrálý...*

OD: Tak podle mě ten dospělý... dospělý chlap... myslím si, že tam funguje věc, že se člověk hledá. Řekl bych, dospělý už se tak zásadně nehledá, jo, už není jako ztracený.

T: *Řekněme, že ví, co chce?*

OD: Ano, ví, co chce. Ví, co chce...

T: *Myslíš třeba v oblasti kariéry nebo celkově?*

OD: Ne, ne. Celkově. Od toho, že ví, co chce, se odvíjí řekněme ta... zodpovědnost vůči ostatním. Že když nebude hledat už, budeme předpokládat, když je to dospělý chlap, že má rodinu nebo minimálně partnerku. Tak už nebude hledat, to je strašně široké, nebude nevěrný, bude se nějak chovat k té ženě, protože už ví, co chce. Co se týká profese, tak taky ví, co chce. Tak nějak to vnímám.

T: *Dobře. Kdy jsi ty přišel na to, co chceš?*

OD: No, tak to je velice jako jasný moment v životě, tak to je.... Pro mě to je tedy, jak se tomu říká.... Vlastně uvěření v Boha, no.

T: *V kolika to bylo asi letech?*

OD: To je dobrá otázka. Mě se to ztrácí, mě se to ztrácí.... 37 roků, když odpočítám, tak... tak nějak 32 mi bylo. Možná, asi tak.

T: *Dobře.*

OD: K tomu roku nebo měsíci to neřeknu, ale v tom životě je to jasný, byl jasný bod, od kterého to trvalo ještě nějakou dobu, než se ty věci..., které nebyly v pořádku, daly jakoby do pořádku... a už se to začalo měnit. Takhle to vnímám.

T: *Já to zkusím teďka trošku shrnout. Dospělost chápeš jako komplexnější věc, která má více vrstev, více rovin. Jeden z důležitých aspektů, kdy se chlap může cítit jako dospělý je, že ví, co*

chce, ví, kam směřuje. Od toho se odvíjí samozřejmě další věci. Má v podstatě pořádek v životě, i v partnerství a ve všem. Má třeba tu partnerku, rodinu apod. V tvém případě důležitým okamžikem bylo to, že jsi začal věřit v Boha. A zmiňoval jsi, jestli se nepletu, i zodpovědnost.

OD: Ehm. No tak ono s tím.... Tak tohle už je samozřejmě hodně osobní, ono to každému přinese něco jiného. Tak zřejmě u mě problém bych vnímal to, že jsem třeba nebral takový ohled na ostatní, hodně jsem se zaměřoval na sebe. Tak mě to pomohlo být ohleduplnější, brát větší respekt na ostatní. Proto pro mě je důležitá i ta zodpovědnost, protože to vnímám jako zodpovědnější vůči ostatním, že jo. Tak proto jsem tam zmiňoval tu zodpovědnost... Mám to spojené, tu zodpovědnost i s tím, vůči rodině, partnerce i vůči ostatním... Protože, když člověk ví, co chce, tak nehledá, protože když hledá, tak to může mít ten... efekt, že... no, v partnerství je to jasné, že, protože člověk může pořád jako něco střídat, ale to může v jakékoli oblasti, když hledá... Může střídat přátele nebo profesně. Ale když ví, co chce, řekněme, tak mi to přijde zodpovědnější ten přístup.

T: *Víme od něho, co čekat, je předvídatelnější?*

OD: No, může to být třeba takhle.

T: *Má podle tebe dospělost nějaké výhody nebo nevýhody oproti předchozímu věku? Abych byl konkrétnější, když jsi byl v pubertě, teenager... myslel sis, že ti dospělost může přinést něco, co nemáš nebo naopak, pokud jsi nad tím přemýšlel, napadlo tě třeba, že ti to období dospělosti taky něco vezme?*

OD: Tak tenkrát asi by mě nenapadlo, že mi to něco vezme, kromě toho, že budu starší a že být mladší je super. A takoví ti staří lidi to už je 30+, že :-). Ale, že to něco dá, to každý se tak koukl na tu magickou hranici těch 18. Kdy vlastně může, už v uvozovkách není závislý na rodičích. To byl určitě ten hlavní pohled, nejen u mě.

T: *Taková jakoby svoboda, která přijde s tou hranicí 18 let? Že budeš moci dělat věci, které jsi doposud nemohl?*

OD: No, no, že můžeš... Že tě jakoby neomezujou ti rodiče. Takový ten klasický pohled teenagerů.

T: *Kdy je podle tebe člověk dospělý? Už jsme se toho několikrát dotkli - těch aspektů dospělosti. Kdyby ses nad tím zamyslel a podíval se na tu otázku spíš všeobecně, kdy se lidé stávají dospělými z hlediska dosaženého věku?*

OD: Je to hodně, hodně individuální, hodně individuální. Protože skutečně znám hodně 40 i klidně 50+, které nepovažuji za dospělé lidi. A potkal jsem i v těch teenagerech... kdy už člověk vnímá nějakou dospělost. Ještě to není dohnané téma zkušenostma, ale už je tam jakýsi rys té dospělosti. Musím říct, že jsem potkal pár 20+ kluků/chlapů, které jsem považoval za dospělé. Takže tomu věku pomáhají ty zkušenosti, samozřejmě, ale zastírají někdy tu... asi nějakou vnitřní vyspělost, tu dospělost, že se jen opírají o nějaké ty zkušenosti. Takže věkově je to fakt individuální. Ale kdybych to nějak zprůměroval, tak bych to dneska obecně viděl kolem 30, no, kolem 30.

T: *Existuje nějaká událost nebo zlom v životě člověka, která by dokázala oddělit ta období dospívání a dospělosti? Je tam nějaká jasná hranice?*

OD: Teď nevím, jestli jsem tě úplně pochopil. Už vím, kam to směřuje, už začínám chápat to téma a je to zajímavé téma. Ale teď tu otázku nevím, jestli jsem dobře pochopil.

T: *Někteří lidé, by mohli říct, že se stali dospělými po nějaké události, která je v životě potkala. Tou událostí může být vícero věcí, proto to nebudu specifikovat. Zajímá mě tvůj názor, jestli ty jsi během svého života nějakou takovou událost měl? Ty jsi třeba zmínil, že jsi ve 32 uvěřil v Boha, ale současně jsi řekl, že těch událostí je jakoby víc. Pro někoho to třeba může být, když se stane rodičem. Mě zajímá jednak obecně, jestli nějaká taková událost v životě dospívajícího kluka/chlapa je? A jestli to potkalo třeba i tebe?*

OD: Jo, já rozumím, chápu. I možná, že se blížíme k tomu hlavnímu tématu práce, což je určitě velice důležité v téhle době. A... tak... jako všechno se točí kolem toho 18 roku, je to všeobecně vnímané. Ale dneska je škola posunutá o jeden rok a končí se v 19 ta střední, tak těch 18 tam není až tolik podstatných. A.. ta hranice, to ukončení školy, kdy si člověk musí začít hledat práci, je určitě další bod. Pro mě můžu říct, že to bylo fakt to vypadnutí do světa. Což taky kdysi se chodilo, se chodilo na vyučenou, nebo jak se tomu říkalo.

T: *Na zkušenou...*

OD: Na zkušenou. Tak já jsem taky byl na zkušenou. To byla jedna ta hranice. A myslím si, že kdo takhle vyjede ven... mimo třeba tu zemi, tak to je jedna ta hranice, když se tak jezdí třeba 19, 20, nebo dřív, tak tam...

T: *Čili to je taková určitá forma osamostatnění se? Že člověk je schopen fungovat sám bez rodičů.*

OD: Osamostatnění... Člověk tam nějakým způsobem taky dospěje. To jde vidět. To jde velice vidět na těch lidech, kteří takhle byli ven... ten efekt. A potom... i ten přerod z té školy do té práce. To je další forma osamostatnění.

T: *Tím máš na mysli, že člověk je schopný se sám žít, že je finančně nezávislý na rodičích?*

OD: No, no.

T: *Práce rovná se výplata.*

OD: Přebere zodpovědnost za sebe. To převzetí zodpovědnosti jde s tím většinou ruku v ruce. Další je... potom jsou ty zlomové okamžiky, a to může být, že ti lidi mají 14, 16, 17, ten člověk je pomalu jako dospělý, přestože nemá ty zkušenosti. A to jsou ty zlomové okamžiky, kdy se stane něco typu, že zemře velice blízká osoba nebo ten člověk se setká se smrtí. Nebo nějaká nemoc. To nezávisí úplně na tom věku. Pak jsi zmínil, a to je samozřejmě taky... to dítě, kdy se člověk stane rodičem. U mě jsem to zase až tak úplně nevnímal, protože jsem k tomu dospěl. Já jsem měl dítě v celku dost pozdě. Takže já už jsem to bral jako dar, prostě, že konečně. Takže už jsem byl na to tak nějak mentálně připravený.

T: *Jenom pro upřesnění, kolik ti bylo let?*

OD: No, XXX má 3 roky. Já mám 37, takže 34. Takže kdybych to měl ve 24, tak asi by mě to změnilo. Tady mě to samozřejmě, že to člověka změní. Ale ne ve smyslu nějaké té zodpovědnosti nebo dospělosti. Myslím, že jsem hodně věděl a chtěl, byl připravený a očekával toužebně.

T: *Dobře.*

OD: A... samozřejmě taky. Možná to může být zajímavé pro tady to téma. Taky... samozřejmě kdysi bývala ta vojna, že. :-) Takže jestli ti jde o nějaký ten přechodový rituál, to se dneska

hodně skloňuje. Víím, že hodně lidí se snaží zprostředkovat tady ty přechodové rituály. Já to tak jako, ne že bych nevěřil. Ve všech kulturách to v podstatě je. V těch starších nebo primitivnějších skupinách... Nebo prostě bývalo to ten přechodový rituál. U nás často se ta vojna takto skloňuje.

T: *Byl jsi na vojně?*

OD: Já jsem na vojně nebyl, já jsem chtěl. Oni to uspíšili, tu armádu... Byl jsem poslední ročník, který měl jít, ale o 3 měsíce uspíšili vytvoření armády. Já jsem byl odvedený, ale už jsem nešel. Přišel mi dopis, že už nechod'. Takže já jsem udělal to, že jsem v těch 30 šel ještě do armády právě tady kvůli tomu, že jsem to slyšel ze všech stran „ta armáda, na vojně, a jak bylo“ a všechno. Jestli to skutečně je takové. Tak jsem se vlastně přihlásil už teda dobrovolně, jako při práci, do té armádní složky. Do těch aktivních záloh, vlastně. A do toho nejlepšího, co se dalo. Tak jsem si tam dal ty paragány. Tam se musel člověk dostat. Tam byl několikadenní přijímací výcvik. To se mi podařilo. Tak jsem si něco jako dokázal. Samozřejmě. Asi to taky člověku něco dá. To jsem chtěl jako udělat.

T: *Když jsi zmínil ty přechodové rituály, myslíš třeba zrovna tady toto, mám na mysli zvládnutí té zkoušky k paragánům? Že by se to tak mohlo trochu brát?*

OD: No samozřejmě.

T: *Že by ti okolí kvůli tomu mohlo vyjádřit nějaký respekt, že tě brali zas nějak jinak?*

OD: Jo, tak já jsem to kvůli tomu udělal. Zcela vědomě, podvědomě i vědomě věděl, že to prostě je ideální, že to chcu udělat. Prostě jsem si potřeboval jako něco dokázat. Tak jsem si to dokázal a stačilo, no.

T: *Kolik ti bylo v té době?*

OD: To mylo možná 31. Už nevím, přesně. Možná 32, 31. Bylo ta tak kolem toho zlomového roku pro mě. :-)

T: *Ok. Zatím jsme se bavili o dospělosti a tvém pohledu na ni. Jak tě vnímalo tvé okolí nebo jinými slovy, kdy tě začalo vnímat jako dospělého? A když myslím okolí, mám na mysli rodiče, sourozence, širší rodinu, kamarády, přátele, spolužáky, sousedy...?*

OD: To je těžko říct, protože málokdy ti někdo řekne ten skutečný pohled na tebe. Třeba do té Ameriky jsem odjel v době, kdy to ještě vůbec nebylo běžné. Dneska samozřejmě si člověk zaplatí letenku a letí. Ale v době, kdy jsem tam byl já, kolem toho roku, kdy tam spadly ty mrakodrapy, tak to ještě vůbec nebylo běžné. Třeba ze školy jsem byl jediný.

T: *Omlouvám se, že ti skáču do řeči, ale o jaký pobyt šlo? To byl rok na střední škole?*

OD: Ne, ne. Ve Švajcru jsem byl na škole, ale do Ameriky jsem jel na léto. Na Summer camp, dělal jsem tam v kempu. Já jsem tam byl 2002, 2003. V té době to ještě nebylo moc běžné tam jezdit. Minimálně teda z mého okolí ne, z dědiny ne, dokonce ani ze školy. Lidi to tenkrát vnímali jako takovou zajímavou věc. Samozřejmě, že plus 2, 3, 4 roky už to začalo být mnohem běžnější. To vím, že v rodině, v tom okolí na té škole i v té dědině tohle lidi obdivovali. Ale nepovažoval bych se ještě za nějakého dospělého v té době. Jenom jsem byl samostatnější a nebál jsem se. Ale nějaký zodpovědný, vnímat zodpovědně vztahy k ostatním, to ještě vůbec. To byla jen nějaká určitá první forma dospělosti, to osamostatnění. Řekněme, že mi nedělalo problém.

T: *Svým způsobem to tam patří, do té cestičky. Jako takový kámen do mozaiky.*

OD: Patří. Pak si myslím, že k osamostatnění patří práce. Já jsem se ještě osamostatnil tím, že jsem si pořídil bydlení. A.... pak asi rodina, no. Člověk se pak přestane zaměřovat jen na sebe. Už se nežene jen za prací, větší firmy nebo větší sportovní výsledky, no něco, jakmile přijde ta rodina, tak už ten čas dělí nejenom pro sebe. Ale čím dál tím méně pro sebe :-). Ale vnímám to jako mnohem důležitější nebo takové.... no že člověk se dokáže vzdát něčeho.

T: *Lze tedy říci, že tě v nějaké době tvého života začali rodiče a nejbližší rodina, přátelé začali vnímat jako dospělého? Setkal ses s tím? Já vím, říkal jsi, že málokdy ti někdo něco řekne takhle otevřeně, ale můžeš to začít vnímat na základě toho, že k tobě jinak přistupují. Dají ti třeba větší zodpovědnost u něčeho, co by ti dřív nedali. Nebo jednají s tebou trošku jinak. Všiml sis někdy něčeho takového během dospívání?*

OD: Já myslím, že s tou rodinou to přišlo. Když jsme se vzali, měli jsme tedy ty děti nebo první dítě, tak to jsem vnímal možná tak nejvíce. A.... Já jsem na to asi nikdy moc nehleděl, co si ostatní myslí... Začal jsem se to učit až později, brát ten ohled na ostatní a nejen na sebe. Takže, já jsem to dříve asi moc nevnímal tohle.

T: Asi tušíš, že i moje další otázka se bude týkat dospělosti :-)

OD: :-)

T: Měl jsi od dospělosti nějaká očekávání? Případně proč? Víím, už jsem se ptal podobně, ale nevzpomeň si ještě na něco dalšího? Na co ses třeba těšil, cos očekával?

OD: (přemýšlí)

T: Ty jsi zmiňoval tu volnost, že 18. rok života, jeho dosažení může přinést určitou volnost, svobodu, že už ti rodiče nebudou mluvit do nějakých věcí.

OD: No. Na finance, na práci jsem se těšil. Na vlastní finance, na vlastní práci. Jinak si tak moc nevybavuju.

T: Dobře. Potkal jsi během toho dospívání nějakou osobu, mám na mysli spíše muže a je jedno, jestli to byl někdo z rodiny, starší kamarád, nějaký kolega, který ti to nějakým způsobem usnadnil? Který tě podpořil nebo ti ukázal, jak ten svět dospělých může vypadat? Svět chlapů?

OD: Jako teď myslíš během, když byl člověk dítě?

T: Bavme se od toho teenagerovského období dál. Do raných 20+ let a možná i později.

OD: (přemýšlí) ... Jo, tak.... Já jsem spíš měl třeba nějaký vzor, co jsem si uvědomoval, jako dědu. Jako vzor. Že bych si vzpomněl nějak výrazněji ještě někdo, kdo by mě tak ovlivnil.... Nikdo mi teď nepřichází na mysl.

T: Dokázal by sis vzpomenout, jak ti pomohl konkrétně nebo proč byl tím vzorem? Čím tě děda oslovil?

OD: Jo... Jednak trávil s námi extrémně hodně času. Nikdy jsem ho neviděl v podstatě, možná jednu výjimku, našťvaného. Takže byl takový extrémně klidný, vyrovnaný a byl velice... velice měl rád lidi. A... Taky byl velký sportovec, turista... Takže v těchhle odhledech byl příklad. Trávil s námi hodně času. Bral nás na ty výlety, na to značení, co teď dělám a dělal kdysi on.

T: Dá se říct, že byl pro tebe příkladem?

OD: No. Příklad, vzor.

T: *Viděl jsi, jak se chová v různých situacích, jaké má postavení u ostatních lidí a chtěl jsi být takový jako on? Aspoň v některých ohledech?*

OD: Určitě mi to dávalo příklad, jo, jo.

T: *Myslíš, že když ty jsi měl jako vzor dědu, že obecně každému klukovi by mohlo dospívání usnadnit, kdyby měl někoho takového jako ty dědu, který mu poskytuje ten pozitivní vzor a tráví s ním hodně času?*

OD: :-) Dívej, samozřejmě, dneska už taky vidím na tom dědovi ne všechno fajn, že. Je to přeci jenom člověk. A na tvoji otázku. Vzhledem k tomu, že jsem věřící člověk, tak samozřejmě. Pro mě je v tom vzor i Ježíš. Vnímám to tak, že... samozřejmě... ten přínos pro člověka, který uvěří a věří v Boha, tak pro něj je v podstatě jeden vzor... největší... a tím je Bůh. Takže pokud by člověk uvěřil, měl ten vzor, ať už v jakémkoliv věku, tak to pro něj bude mít přínos i ke vztahu k tomu dospívání, dospělosti, ve všech ohledech. Kdyby to měla být osoba žijící, nějaká v okolí, tak určitě... V určitém věku to může být nějaký člověk, pak to může být někdo jiný. Protože žádný člověk asi nebude splňovat všechno. A asi taky není dobré snažit se být jako někdo další. Proto může fungovat i jiná osoba... Já jsem taky určitě potkal osobu, která mi imponovala v profesním životě a pak jinde, třeba ve sportu. Asi jsem taky měl nějaké vzory. Teď si je nevybavím. Časem se to změnilo, až jsem dospěl k bodu, kdy se tím vzorem stal Bůh.

T: *Já jsem to teď myslel i tak, že když jsi třeba zmiňoval, že takovým důležitým aspektem na cestě k dospělosti je třeba osamostatnění se nebo zodpovědnost nebo vědět kam směřuju... Tak jestli je důležité pro mladého člověka si na to přijít sám nebo může v tom procesu hledání a nasměrování někam je důležitá pomoc starších mužů? Jestli by bylo prospěšné, kdyby mladí kluci měli někoho takového, kdo jim s tím pomůže?*

OD: Já jsem to pochopil jinak. Ta otázka je myšlena na pomoc a směřování. Tak samozřejmě...

T: *To může být jednotlivec, ale může to být i nějaký chlapský kolektiv, kdybys třeba dělal nějaký týmový sport. Vezmou tě mezi sebe a ty se cítíš dospělejší, respektovanější, přijímanější chlapama.*

OD: Teď když to zmiňuješ, tak si taky zpětně uvědomuju, že když jsem chodil do těch sportů, třeba judo, nebo někde, tak člověk vzhlíží. Vzhlíží k trenérovi, ke starším, když je junior, vzhlíží k seniorovi, když je senior, vzhlíží tam k trenérovi, když je ve škole, tak vzhlíží k učitelům, když

je v práci, tak vzhlíží k bossům. Ne vždycky, může to být i odstrašující příklad. Ale už chápu tu otázku a určitě by se ti starší měli snažit jít příkladem a pomoci., ale to souvisí... podle mě... když to tak řeknu... ale teďka co těm starším dá nebo řekne, aby šli příkladem nebo ještě dál.... aby dokonce se snažili podat pomocnou ruku těm mladým. Ale zase jim to něco musí říct, nějaký příklad, museli to někde vidět... nebo jim to nějak dojde, to je asi systémovější věc, co ty myslíš. Ale na tu otázku, tak určitě, potřebujou mít nějaký ten vzor, určitě, no.

T: *Ještě se vrátíme k tvému dědovi. Byl kromě něj ještě nějaký jiný člověk, který pro tebe byl takovým vzorem? Že tě nějak inspiroval, ukázal ti co ano, co ne?*

OD: Ne dlouhodobě. Dokážu si vybavit, že když někde někdo něco pronesl, řekl, tak mě to oslovilo. Ale to bylo jen krátce. Třeba v tom sportu, na chvíli trenér. Třeba v práci... Dodneška si pamatuju třeba nějakou větu, kterou někdo řekl a stále to ve mně nějak rezonuje. Nemám ale dlouhodobější vzor, ke kterému bych koukal. Spíše... člověk na té cestě potkal několik lidí, kdy krátkodobě jsem se snažil být jako oni. Ale nějak mi to... Dlouhodobější vzor ale ne. Když se takhle zeptáš, tak si vybavuju jen toho dědu.

T: *Dobře. Tak už se blížíme ke konci. Kdybychom se podívali na to dospívání, respektive na nějaké aspekty toho, kdy se člověk cítí dospělý... Už to tady zaznělo, že pro někoho to může být ukončení školy, finanční nezávislost na rodičích, práce, odstěhování se od rodičů nebo to, že se člověk sám stane rodičem, že začne sexuálně žít atd. Je něco, co bys k tomu chtěl ještě dodat, co tu třeba nezaznělo? Něco co na tebe mělo fakt velký vliv na té cestě k dospělosti?*

OD: Tak pro mě, pro mě.... Hlavní věc je pro mě fakt ta víra, to je to asi nejpodstatnější, bez toho by to nebylo kompletní, to dospívání. Já jsem takzvaný konvertita, který se k tomu dostal v celkem dost pozdním věku. Ti, co jsou k tomu vedeni od malička, z těch věřících rodin, tak oni mají ty rituály a existuje tam ten bod přijetí víry, ten vědomý akt. Z mého pohledu to je to nejpodstatnější v životě člověka. Bez toho, bez víry bude člověk hledat dlouho, si myslím, taky jsem hledal hodně dlouho a asi bych hledal dodneška :-). Nevěřím moc na vojnu, jak to tady bylo. Vnímám to, že by to byla pozitivní věc v nějaké zkrácené formě, ale nemyslím si úplně, že to je ten přechodový rituál. Kdyby to bylo bráno jako přechodový rituál a upravilo se to nějak, tak možná jo. Ale samotná ta vojna, jak po tom lidi volají a ve formě jaké to bylo, to spíš deformovalo ty lidi, než že by jim to nějak pomohlo na té cestě k dospělosti.

T: *Kdybych se ještě vrátil k přijetí víry, tak jestli tomu dobře rozumím, tak pro tebe jeden z důležitých bodů dospělosti je, že se člověk nehledá, že ví, co chce. A říkáš, že když si člověk vědomě uvědomí, že věří v Boha, tak mu to pomůže v takové vyrovnanosti a nemusí se tak moc hledat? Chápu to správně?*

OD: On se člověk hledá de facto celý život. Ale... ten vztah s tím Bohem tomu strašně pomůže. Protože jinak hledá, kde hledat :-). Samozřejmě, že se poznáváš celý život, že to není o tom, že je najednou všechno jasné. Ale máš ten směr. Bůh pomáhá v tom směru, kam člověk chce jít. A Bůh pomáhá měnit život člověka, pomáhá opravovat to, co člověk dělal a dělá špatně a škodí mu. Naopak mu pomáhá hledat to dobré, co pomáhá jemu i ostatním. Aby člověk nemusel v životě pořád zkoušet pokus, omyl a hledat se, tak Bůh pomáhá najít směr. Bez toho je to těžké... kudy jít. A hlavně... Těžko to jde taky bez těch vzorů a ideálů. Ty jsou taky potřebné na té cestě. Pokud si člověk má vybrat vzor, tak vždy mu to může dát jen něco, protože nikdo není ideální, každý má své plusy a mínusy. Snažit se vzhlížet k člověku není úplně nejlepší. Je dobré vybrat si vzor, ale může to dát jen něco.... Když se člověk dívá na toho Boha, jaký být, co on říká, tak nemůže udělat chybu, dá mu vždy tu správnou odpověď... Jakmile se bude snažit být jako nějaký člověk, tak tu chybu může udělat. Přestože to může být fajn člověk... tak pořád je to člověk se všema chybami. Tak to jsem chtěl dovysvětlit, jak jsem to myslel.

T: *Dobře. Tak jo. Já myslím, že to je všechno. Děkuju :-)*

OD: Rádo se stalo :-)

ROMAN

T: *Jste dospělý?*

OD: Uhm. (souhlas)

T: *Kdy jste se stal dospělým člověkem?*

OD: :-) hmm... To je úplně dobrá otázka...ale..... tak... no... já nevím, jestli na to potřebuju zrovna někdy, někdy se chovám i teď jak děcko, takže jako to není..... Mělo by to být od osmnácti, ale myslím, že to bylo daleko potom, no. A někdy mi připadá, že jsem měl víc rozumu, když jsem měl 16 než teď. Co kolikrát udělám, ale... nebo co jsem udělal. Nějaké rozhodnutí, takže...nevím. To je těžká otázka.

T: *Když jsem teď zmínil to slovo dospělý, tak zkuste mi prosím říct, co vás napadne, když slyšíte slovo „dospělost“?*

OD: Já tam beru jako dospělost je zodpovědnost a když si představím dospělý, tak už bych mohl mít děti. A to beru asi jako největší zodpovědnost a největší..... prostě... závazek vůči sobě, že mám děti. A... jako vím, že na to člověk nepotřebuje být dospělý, aby je měl, ale měl by se chovat nějak... prostě pro ně, aby byl nějakým vzorem. Toto beru jako dospělost, jinak...

T: *Moje další otázka na to navazuje - jak by se měl, případně určitě neměl chovat člověk, (bavme se o chlapech, o mužích) který by se chtěl vnímat jako dospělý? Co by měl dělat, případně neměl dělat dospělý muž?*

OD: No...

T: *Říkal jste, že by měl být zodpovědný, postarat se o své děti předpokládám...*

OD: Určitě, přesně tak, zabezpečit je. Dospělý člověk, jedinec, by si měl uvědomit, že by měl chodit do práce. Že má vytvářet nějakou hodnotu. U mě. A být vzorem pro ty děti. Tam... měl by prostě, pokud nevytváří hodnotu, tak zase by se měl nějak, něčím... prostě... zasloužit o to, aby ty děcka k němu vzhlížely. Já mám třeba švagra, který je sice teda věkem dospělý, ale to je... Jako jestliže vám řekne, že zkouší kokain, má dvě děti, tak se na něj podíváte, jestli je... náhodou není nějaký čtrnáctiletý puberták. Takže toto mi přijde... Takové věci nezkouším, na druhou stranu, když se jedu projet na motorce, tak se necítím jako nějaký dospělý nebo vyzrálý,

tak to řeknu, jo. Ale to беру jako koníčka. Jestli jsou koníček pro něj, jestli to je, jsou drogy, tak potěš Pán Bůh. Ale já to беру zase tak, že prostě když půjdu jezdit na té motorce, uvidí mě ten můj syn, který vždycky chce, ať tam tu motorku s ním taky mám, tak prostě se mu snažím dávat nějaký vzor. Že budu radši jezdit na té motorce, no tak.

T: *Kolik je let tomu švagrovi?*

OD: 34

T: *Dobře. Může mít dospělost nějaké výhody, nebo naopak nějaké nevýhody, oproti předchozímu věku? To znamená období dospívání, adolescenci?*

OD: Hmm.

T: *Jinými slovy, adolescent, teenager... může vnímat dospělost jako období, které mu přinese nějaké výhody? Nebo naopak, že mu něco vezme?*

OD: Já.... Kdysi bych to možná viděl, jako že to byla nějaká výhoda, že... jo, ale teďka si myslím, nebo to vidím a to, co se po dětech chce, tak mi spíš připadá, že by každý chtěl, ať je dítě dospělé od 2. třídy. Když máme online výuky, musí se přihlásit na to. Takže já nevím, jestli to má jako výhodu úplně teďka... Jako.... Nemyslím si, že to pro ně... že každý chce, aby se ty děcka nebo děti chovaly mnohem teďka hned zodpovědně. Já jsem toto neměl. My jsme dělali s bráchou lumpárny, takže pro nás to mělo výhodu... jako... ale.... Já nevím. To je těžká otázka.

Zase jsem neměl nějaký krok mezi, jako že bych se úplně změnil o 100%, ne. Vždycky jsme byli vychováváni tak, že se prostě máme postarat, že nesmíme utrácet zbytečně... motorky. Jako za drogy, za chlást a podobně, ale nebylo to nikdy tak jako, že bych... tak a teď se změním a bude ze mě dospělý. To vůbec. Tak nějak jsme pozvolna do toho prošli. A....

T: *Já bych to zkusil trochu upřesnit, tu otázku. Někdy si někteří dospívající můžou myslet, že když se stanou dospělými, že budou mít určitou větší svobodu. V tom spatřují třeba tu výhodu, že se zbaví nějakého vlivu rodičů a podobně. Jiní naopak se na to třeba moc netěší, protože to vnímají trochu úzkostlivě. Chápou, že by měla přijít ta zodpovědnost, ale nechce se jim do toho. Chtějí se bavit a tak... Může se to navzájem trochu bít, ty pocity. Zažil jste někdy něco takového nebo přemýšlel jste o tom?*

OD: Ne. Protože... Já jsem tady to neměl. Já teď jako... že bych jako, jak se to říká... vypadl z hnízda a nějak tesknil po tom, že mě mamka nepere nebo podobně, vůbec. Hhh, já jsem byl celkem i rád, že jsem odešel z domu. Takže... Ne. Já jsem, říkám jsem to nějak nepozoroval ten přechod. Ani to co by mi mělo vadit, ani to co bych tím získal, že odejdu. Já jsem se měl doma docela dobře. Bylo to vždycky jako něco za něco. Ale nebylo to prostě, že bych doma ležel a mamka se o mě starala a teďka najednou jsi dospělý, tak vypadni a starej se sám o sebe. Takže my jsme nějakou prostě měli výchovu, že se musíme starat. Dobře, neprali jsme, ale museli jsme samozřejmě dělat pořádek, a když tak jsme šli na brigády. Museli jsme se nějak podílet nebo jsme pracovali doma. To nešlo tak, že bysme leželi.

T: *Dobře. Kdy se podle vás stane člověk dospělým? Hned přidám podotázku - existuje nějaká událost nebo zlom, který dokáže oddělit období dospívání od té skutečné dospělosti?*

OD: No... (přemýšlí) Když se ten člověk trošku osamostatní a odejde od těch rodičů, tak možná je to nějaký signál toho, že se stává dospělejším, ale... U mě se stal třeba zlom nebo něco takového si pamatuju, když mi umřel tchán, tak jsem se začal starat ještě o tchyni, aby nezačala chlastat a podobně. Takže jsem to bral, ne že jenom svoje děti, ale rozšířil jsem to ještě, že jsem se chtěl postarat i o ni. To jsem bral jako dospělý. Jakože... ale jinak... (přemýšlí)

Že by mělo něco zásadní zlom na to, kdybych si řekl, tak a teď jsem „dospělý“, vůbec. Jak to říct, já jsem pořád děčko :-). Takže... :-)

T: *Dobře. Jenom bych připomněl, že když jsem se vás zeptal na začátku, jestli jste dospělý, tak jste odpověděl „ano“. Teď říkáte, jsem pořád děčko.*

OD: Jo. Ale...

T: *Mohl byste to trošku vysvětlit?*

OD: Duchem jsem, protože jako mohl bych říct, že jsem dospělý, že jsem spoludávatelem firmy. Vůbec tomu nekladu žádnou hodnotu. Tady tomu, že je to nějaká známka dospělosti. Že jsem jako děčko, to je to, když si třeba sednu na tu motorku, tak nad tím neuvažuju, že se mi něco může stát. Nebo... Někdy mám prostě radost jako dítě. Ale zase z radosti svých dětí, takže není mi úplně problém se jim přizpůsobit kolikrát, když si s nima hraju.

T: *Rozumím.*

OD: Takže... ale... (přemýšlí)

T: *Dobře. Řekněte mi, jaké tedy události nebo procesy na své cestě od mládí do dospělosti jste vnímal jako důležité?*

OD: Tak maturita. Ta se klade všem, že je to zkouška dospělosti. A... (přemýšlí). U mě to zkouška dospělosti nebyla. Si myslím, že to byla nějaká zkouška zodpovědnosti, spíše. Že se to prostě musí udělat. Ale je to takový milník. Eh... pak škola, kterou jsem nedodělal. Tak za to bych si nakopal do prdele. A dál první zaměstnání. To jsem zapomněl, to byl takový velký milník, kdy člověk dostane facku zleva i zprava. A to v tom, že si myslí, že jsou jenom dobří lidé. Nebo já jsem si to myslel, ale začal jsem zjišťovat pokrytectví, začal jsem... bonzování. Někteří lidé, že nebyli zodpovědní, nedodělávali svou práci a podobně. Takže to bylo pro mě velká zkouška, teda jestli to bylo. To bych řekl, že to byla největší zkouška dospělosti. První zaměstnání, respektive zaměstnání v XXX, když jsem byl. A byl jsem tam jmenovaný do funkce vedoucího, tak to, to mi dalo největší facku.

T: *Kolik vám bylo let, když jste byl...*

OD: 22

T: *Říkal jste, že jste nedodělal školu. Jak dlouho jste strávil na vysoké škole?*

OD: No, rok a pak jsem to dělal dálkově.

T: *A nedodělal?*

OD: Ne.

T: *A v tom XXX ve 22 letech jste byl vedoucí?*

OD: Ehm. (souhlas)

T: *A říkáte, že zaměstnání bylo takovým, hodně silným prvkem. Co třeba první výplata?*

OD: První výplata, tak...

T: *Nějaká samostatnost finanční, nezávislost třeba na rodičích?*

OD: Tak to mi ani... Já... Když jsem přišel se tam třeba ptát o místo, tak mě zajímalo, co se tam dělá, mě nezajímala výplata. Já jsem dělal za nějakých 11 000 Kč. A vím, že tam brali.... za

rok jsem se dostal na 25 000, když jsem, jo, jsem úplně... Ale nešlo mi o to, abych měl výplatu, mě šlo o to, že jsem chtěl se něco naučit a chtěl jsem něco vědět. To je teďka rozdíl mezi tím... když tu teďka přijde někdo k nám a sleduju, že se mě první zeptá na peníze, tak se otočím a ani se s ním nebavím. Protože... nebylo to to, co by mě hnalo dopředu. Já když jsem chtěl... nebo tak jsem si šel vydělat se zedníkama jako brigádník. Takže já jsem bídou netrpěl. Já jsem peníze vždycky měl. Ale nebral jsem to, chtěl jsem se něco naučit. Chtěl jsem se stát strojařem, ale... To, že jsem chodil s těma zedníkama, :-)) mě potlačilo tím směrem, že jsem s nima nechtěl dělat. Ale chtěl jsem se dostat mezi rozumnější lidi a... ani mi to nepřipadá, že jsem se dostal mezi rozumnější lidi, protože zedníci byli sice prostší duchem, ale tam jsem se dostal mezi zase vychcané a podobně. Takže to byla taková... Ale výplata neměla u mě vůbec žádný vliv na to, že by mě to nějak posunulo. Nebo že bych si řekl, že byl nějak samostatnější. Ne.

T: *Tou výplatou jsem myslel to, že mnozí lidé uvádějí, že první výplata se rovnala finanční nezávislost na rodičích.*

OD: To já jsem neměl. Protože já jsem si vždycky chodil, to bylo, jestli to bylo od 16 roků, tak jsem chodil právě s těma zedníkama a podobně. A já si myslím, že jsem naše vůbec finančně nezatěžoval. Já jsem si od 16 roků kupoval všechno sám. Jestli to byl počítač do školy, jestli to byly boty. Protože já kdybych řekl otci, že si chci koupit nějaké NIKE na běhání za 1 700, tak on by to nepochopil, ale když jsem mu řekl, že stály 400, tak mi ty 400 třeba dal a řekl mi :-)) „Kup mi je taky“ :-)) Takže já jsem se ho nechtěl prosit. Aaa ani vlastně, když jsem pak chodil dálkově na školu, tak já jsem po něm vůbec nic nechtěl a bylo to spíše tak, že jsem šel z té školy. A to se nechci vymlouvat, joo, že by mi nedal peníze. On by mi je asi dal. Ale já jsem to tak i cítil. Už byli všichni braši pryč. A oni už byli starší, naši, nebo jsou starší. A nechtěl jsem je nějak dál zatěžovat. Tak jsem chtěl být, jako že půjdu právě pracovat. No... a natrvalo, ne žádné brigády, a že budu dělat dálkově. A... s dálkovým studiem jsem samozřejmě tu školu ukončil. Já jsem ji ukončil teda v druháku, na pružnosti a pevnosti, ale to byl pan docent XXX, který nám řekl, že nás je tam hodně, tam jsem byl 3x na zkoušce. A on se mě potřetí zeptal, jestli jsem z této planety? Tak jsem mu tam řekl, ať si to strčí do prdele, sebral jsem se, šel jsem na studijní a ukončil jsem to. Protože to nemělo smysl. Písemnou jsem napsal, ale on chtěl ústní a tu jsem nebyl schopen dát dohromady. Nebyl jsem schopný obhájit to, co chtěl po mně. Takže, tam jsem skončil.

T: *Lze něco ještě dalšího považovat za důležitý bod, který přispěl k pocitu, že jste se vnímal jako dospělý? Že jste se posunul na té cestě?*

OD: To bylo spíš... ani ne dospělý, ale pak jak jsme založili firmu, tak byla zodpovědnost a... zodpovědnost za to, že nesmím přivést rodinu na mizinu. Takže asi tady to, ale říkám.... Daleko větší říkám milník, si myslím, pro mě byl, když nám zemřel ten tchán. A... Já jsem ho měl strašně rád. A... To byl takový větší impuls, že se mám starat víc o rodinu.

T: *Pojďme trošku dál. Nicméně u tématu zůstaneme. Kdy vás jako dospělého začali vnímat rodiče, další příbuzní, přátelé, prostě okolí jedním slovem?*

OD: Tak pro rodiče si myslím, že dospělý nejsem pořád. Jo, to jako otec má pořád povahu takovou, že si myslí, že máme prostě 12 roků. Mamka, ta jo. No a... pro okolí.... Brácha nejstarší a prostřední si myslím, že.... To bylo nějak tak jako po té maturitě. No, a když se vrátím k těm našim, tak jestli když se narodila malá. Jestli to tak nějak otec zpozoroval, že bych mohl být už dospělý, nevím ale jako :-)

T: *To znamená první dítě?*

OD: No, asi.

T: *A pro vás osobně, příchod vlastního potomka na svět byl velký zlom?*

OD: Určitě. Zodpovědnost, daleko větší.

T: *Jasně, chápu. Moje další otázka nás trošku vrátí do mládí nebo i dětství. Zajímalo by mě, jestli jste měl od dospělosti nějaká očekávání? Co jste si myslel, že dospělost přinese?*

OD: No, já jsem si myslel, že... mi přinese... právě větší volnost, protože doma my jsme měli trošku tvrdší režim. Ale... ono mě to spíš tak jakoby dobře připravilo na to, že se... z toho lidově teďka neposeru. Z jedné strany jsme si vždycky, nejenom já, ale i brácha třeba prostřední mezi sebou tak jako stěžovali, že to jsou galeje doma. Ale na druhou stranu dneska nemůžeme říct vůbec nic. Nás to docela připravilo, ta otcova výchova. Takže, já jsem si... říkám, právě myslel, že budu takový volnější. Ono to do té doby, než se právě narodila dcera, mělo takový dojem té volnosti, nezávislosti, ale to bylo jenom chvílička. Teď už jsme zpátky nohama na zemi.

T: *Čili uprostřed zodpovědnosti?*

OD: Ano.

T: *Dobře. Myslíte si, že by to vaše dospívání, cestu řekněme od dětství do dospělosti, že by tomu procesu nějak pomohla nebo ho usnadnila pomoc starších chlapů? Jakoby jejich přijetí vaší osoby... že by vám to pomohli nějak usnadnit? Ne, že udělat nějak lehčím, dělat něco za vás, ale že by napomohli tomu pocitu, že vnímáte sám sebe a i okolí vás vnímá jako dospělého chlapa.*

OD: No... my jsme měli ve škole vlastně samé učitele, takže my jsme takový průběh na škole celkem i měli. Že v prváku jsme byli snopli. Od druháku už to bylo lepší a v třetáku už nás brali. Ve čtvrtáku už jsme spolu chodili do hospody :-). Takže... to bylo jako víceméně... já jsem měl vynikající učitele, teda. Takže já jsem takovou cestu, jak jste naznačil, takovou podobnou měl. A měl jsem tam i takové právě mentory, kteří právě říkali, kterým směrem se máme trochu vydat, co bysme mohli dělat. Sice jsem jim nevěřil, ale skončil jsem u toho, co mi říkali. A mě celkem překvapilo, že mi to jeden řekl v druháku a... já jsem si teda říkal... klepal jsem si na čelo, to v životě nebudu dělat a dneska to tu mám všechno. Takže... fakt někteří se docela dovedli trefit. Měli načtené lidi. Takže toto jsme tak nějak měli. Ono je takový pohled... spíše... jak jsem říkal o vzoru, já jsem se s Jardou, jako s bráchou, tak ten mě bral jako dospělého, si myslím docela brzo. Ale otec, ten nás jako dospělé nebere. To vždycky... On je takový jako... taky.... Teď si myslím, že už jako i respekt před náma má. Ale předtím byl hodně bez respektu. Prostě jsi mladý hajzl a budeš dělat to, co ti říkám. Takže proto ta dospělost byla ta volnost, když jsme se odtrhli. V jiných případech to bývá opačně.

T: *V jiných případech - jako v jiných rodinách?*

OD: V jiných rodinách, myslím.

T: *A znáte takové rodiny ze svého okolí, kde třeba otec by zafungoval tak, že to tomu klukovi usnadnil? Že ten kluk se cítil respektovanější a choval se třeba i dřív zodpovědněji, protože se stal dřív dospělým?*

OD: Znáám. A nebyl to třeba otec. Já mám spolužáka, který snad byl dospělý od toho, jak se narodil. Můj nejlepší kamarád, co je. A to byl taky bych řekl docela, to jsem neřekl. Ale on byl docela velkým... on byl kamarád a hlavně to nebyl blbec, takže, on měl taky dost velký význam na... vůbec, jak jsem fungoval na škole a podobně. Mě velice dobře dělala jeho přítomnost, že

jsme se o něčem bavili a on měl podobné zájmy. Ale on byl snad opravdu dospělý už jak se narodil. A vyspělý mentálně neskutečně.

T: *Nevím, jak moc jste třeba znal to jeho rodinné prostředí... Myslíte, že v té jeho rodině byl někdo, kdo ho takhle ovlivnil?*

OD: Ho neskutečně ovlivnil jeho strýc, protože on neměl taťku. A on... on opravdu uměl. Jeho strýc byl nebo je inženýr – strojní. Je to, co se týče matematiky, já neznám chytřejšího člověka. Programátor, matematik a opravdu strojař tak, jak má být, konstruktér. No a... ten ho vychovával snad od děcka s pravítkem v ruce. On měl první počítač na škole, co měli, ale on na něm v životě nehrál hry, on na něm kreslil a podobně. Takže ta výchova od něho na něj měla neskutečný vliv. Stoprocentně.

T: *Byla to výchova spíš inspirující, nebo že to po něm vyžadoval?*

OD: Ne, inspirující, právě. To byl mentor jako hrom. Když jsme třeba dělali, si pamatuju v elektrotechnice Kirchhoffovy zákony a já jsem si k němu sedl jenom během přestávky, učitelka to do nás hučela hodinu.... A já mu říkám, ty vole, tak dneska píšem písemku. Jsem se na to sice vůbec neřval, ale vůbec nevím, jak se to počítá. A on mi říkal - pocem. Po proudu budeš sčítat, proti proudu budeš odčítat a pak je to rovnice o dvou neznámých a toho se drž. Říkám, to nemůže být tak lehké :-). No, tak to tak udělej. Tak jsem to tak udělal a bylo. Dostal jsem dvojku, protože jsem se sekl, ale bylo to celé řešení. Jeho strýc, když jsme měli nějaké výpočty, já jsem k němu jel, chtěl jsem poradit s převodovkou – počítání. Tak to, co nás učil učitel, to byla jedna věc a druhá věc je, že on si vzal tak tabuli a začal nám říkat, co máme kde, jo a... Jsem se ho ptal třeba v mechanice, jak prostě k tomu dojdeme, k tomu výsledku... A on mi říkal, stačí ti vědět jednotku. A od jednotky se odpíchneš a naučíš se všechny, všechny vzorce se nemusíš učit. Logicky si to odvedeš. On byl velice... nebo je inspirativní člověk.

T: *Čili, dá se říct, že když má člověk v té době po ruce jakoby mentora, že to může dost přispět?*

OD: Určitě.

T: *A byl třeba brácha tím mentorem pro vás?*

OD: Jo, taky....

T: *Nějaký další chlap, muž, kolektiv?*

OD: To spíš kolektiv a říkám, ten můj spolužák. Ten jako mě asi naučil. Nebo na škole mě naučil mít rád tu strojařinu, opravdu.

T: *To je, řekl bych, malinko neobvyklé, že je to přímo spolužák. Bráchu jsme už zmínili... Byl tedy ještě někdo, kdo vám v tomto ještě nějak pomohl?*

OD: Pomoh mi určitě můj... právě zaměstnavatel. Ehm.... první, on byl asi ne první ale druhý. XXX, majitel XXX. A to mi pomoh v tom, že jsem si myslel, že to bude nějaký starý chlap a on byl vlastně stejně starý jako brácha. A po několika absolvování pohovoru, kde jsem všude musel přijít a odvykládat, čím budu prospěšný pro tu společnost a podobně, pro tu firmu a jak prostě nebudu dobrý.... tak.... on mi řekl, co se po mě chce, já jsem mu řekl, že bych to teda zkusil, jestli má to v plánu... Já jsem byl takový zdevastovaný po pohovorech v některých firmách, protože všichni měli nároky.... Já jsem přišel po škole a když jsem... prostě... se s ním pobavil, on mi říkal, že tam je 38 uchazečů tehdy... tak jsem si tak řekl, no ty vole, to dopadne. A... já jsem mu řekl tehdy, to si pamatuju jako teďka... bylo mistrovství světa v hokeji a řekl jsem mu, že za chvíli začíná hokej, jestli mě :-)) teda pustí, jestli je to všechno. Už to tak ze mě nějak úplně všechno spadlo. Říkal jsem si, je mi to úplně jedno, jak to dopadne, když tak půjdu k těm zedníkům, a je to. No a on mi za tři dny volal, že mě teda bere. Tak pak jsme si spolu v práci sedli, on mi docela dost věřil a pak po ½ roce ze mě udělal toho vedoucího a docela mi fandil. Za to jsem ho měl rád. Byť to byla teda jako fakt krysa na peníze :-)) , ale to je druhá věc. Ale jako rád ho mám pořád. Naučil mě hodně věcí.

T: *Takže ten jeho přínos, jestli to můžu z toho takhle vyvodit, bylo to, že vás naučil určité věci a že vám dal důvěru? Že jste od něho získal respekt a důvěru?*

OD: Přesně tak.

T: *Takže pokud by mladý člověk měl někoho po svém boku, staršího, zkušenějšího, kdo mu dá tu důvěru, tak je to podle vás velká pomoc?*

OD: Určitě.

T: *Chápu to správně?*

OD: Určitě. A další věc byla ta, že když jsem přišel mezi... opravdu, to byli nějakí vedoucí konstrukce a podobně.... Tak s těma lidma se napůl nedalo bavit, to byli arogantní kretění,

kteří... S kterými se prostě nedalo bavit. A teďka já jsem přišel k němu a tam nebyl žádný vedoucí konstrukce, to byl prostě on a... on se myslím v tom roce stal, ne myslím, ale vím, on se stal podnikatelem roku. On byl miliardář. A mě překvapilo to, že já jsem tam přišel, on seděl normálně v džínách a nechtěl po mě žádný oblek. Od té doby jsem se taky strožil, byl to prostě normální chlap. Nebyl to žádný... na nic si nehrál. Tak jsem si říkal, jak je to možné, že se miliardář chová tak, a tam nějaký blbec, který je čerstvě povýšený se chová tak. To na mě udělalo hlavně takový dobrý dojem, že ne všichni lidi jsou stejní, no. Ale pak jako, když jsem šel o patro níž, tak to tam bylo opravdu nechutné. Můžu říct, že v kolektivu, když jsem měl 3 ženské, tak to bylo to nejhorší, co existovalo. Bylo nás 6 celkem, tři chlapi a tři ženské. A můžu říct, že ty ženské, to jako... To doteďka jsem říkal, že tady nechcu žádnou ženskou. Opravdu. To byly pekelnice, to bylo hrozné. Ony byly starší, ony furt řešily peníze, takže... to... Pracovat se jim moc nechtělo, ale... Řešily to, že on má peníze. Co mi je po tom, že si koupil golfové hole :-)

„Však máš výplatu, tak si je kup taky.“ Takže to bylo tak.

T: *Dobře, tak už jsme téměř na konci. Já se zeptám ještě jednou na takové ty body na cestě k dospělosti. Zkuste mi k tomu něco říct... Často se uvádí, že ty důležité okamžiky jsou třeba ukončení školy... Někdo říká, že to je začátek sexuálního života nebo finanční nezávislost na rodičích, samostatné bydlení. To, že odejde od rodičů. Nebo třeba dlouhodobý vztah, partnerství... Když spolu začnou navíc třeba i bydlet. Je něco z toho, co jsem teď vyjmenoval, o čem jsme se ještě nebavili, co byste chtěl okomentovat, zmínit, vypíchnout?*

OD: Hm... (přemýšlí). Ne. Ani ne. Já jak jsem to řekl, tak to bylo. Jak jsem říkal, já jsem na našich závislý nebyl finančně. A...

T: *Odchod od rodičů, samostatné bydlení?*

OD: Ne. Jo... To si myslím bylo horší pro ně :-), ale pro mě to nějaký zásadní... nee... Možná, že kdybych se odstěhoval někam pryč, tak jo, ale s tím, že jsme se vídali, tak to ne. To nemělo, nebo vídáme... A s manželkou... tak my jsme spolu od 19. Takže... to... nic, že bych byl nějaký, nějaký vliv na mě. Ona samozřejmě jo, taky na mě měla vliv. Ale... já jsem... tu v tom asi, že by mi někdo poroučel, neposlušný. Úplně. Takže spíš větší vliv jsem myslím na ni měl já.

T: *Většinou se to myslí tak, že člověk má pocit, že když bydlí s někým, jo, že to dělají dospělí, tak já už jsem taky zas o něco víc dospělý. Takhle...*

OD: Já vím. Ale my jsme zase, já jsem odešel od našich a přestěhoval se k nim. Jo a tam bydleli její rodiče. :-) Takže mi to furt připadalo jako, že... já... Až teďka vlastně letos dostavím dům, tak se přestěhuju a budeme úplně samostatní. Takže pak vám můžu říct něco víc k tomu. Nee...:-)

T: *Já vím, rozumím :-)*

OD: Mi furt připadá, jak kdybysme byli pod dohledem. Jestli jsem nebyl u našich rodičů, tak jsem u jejich teda byl. Ale... jako... tam rozhodně nebyl žádný dohled.... vůbec... ale jsem rád, že se přestěhuju, budu sám. Sednu si a nebudu spoléhat na to, že vyleze tchyně na zahradu. Že se člověk musí nějak omezovat a podobně. Takže na to se těším teďka. To bude si myslím velký zlom v životě mém.

T: *Dobře. Na úplný závěr... Co bylo těmi předchozími zlomy? Bylo to narození dětí...*

OD: Ta práce, jak jsem říkal. Možná dokončení... ta maturita. A dál.... jsem žádný zlom neměl.

T: *Dobře, tak to je vše. Děkuju.*